

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 25,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 12,50 per jaar)

Donateurs f 20,00 per jaar

Abonnees f 20,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in
rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00

Bestuur:

H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H. Elshof,

Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,

Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,

Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

H.J.J. Hoppen,

Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Beeld en Geluid

Contactpersoon: (wnd.)

J.A.G. Kappert,

Davenschot 30, 8141 BD Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WH Heino

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: Vacant

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaar 17,
8141 BM Heino, tel. 05729 - 2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaar 17,
8141 BM Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastraat 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Bredewold Wezep.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
9e jaargang - nummer 1 - maart 1989

INHOUDSOPGAVE

- blz. 2 De markt in Heino (1) - J. Weerts
- blz. 10 Wie is wie? - M.H. Stavorinus
Reakties gevraagd
- blz. 11 Uut de olde deuze - W. Dekker sr.
De Heinose veemärkt
- blz. 12 Geen kruid tegen gewassen? - Arja Albrecht
- blz. 15 Veldwachter Huisman - Henk van der Veen sr.
Een voortreffelijk ambtenaar
- blz. 19 'n Hof van Rakhörs - Chr. ter Laak
Reaktie
- blz. 20 Uit het dagboek van John Ochsendorf - H. Baarslag
Een onderduiker in Heino
- blz. 22 Kerstwandeling 1988 - Peter Weller
- blz. 22 Spreekende foto's (9) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 23 Van de bestuurstafel
-

DE MARKT IN HEINO (1)

(red.) De gegevens voor deze serie artikelen, die de periode bestrijken van 1883 tot 1940, heeft de heer Weerts voor het merendeel ontleend aan het archief van onze gemeente.

Elke zichzelf respecterende gemeente streefde er in de tweede helft van de 19e eeuw naar een of meer jaarmarkten binnen haar grenzen te hebben. De jaarmarkten werden in die tijd meestal gehouden in combinatie met kermissen, volksspelen en/of andere publiektrekkende vermakelijkheden. Ook Heino kon niet achterblijven. Onderscheidene ingezetenen van de gemeente, samen met de voorzitter en de secretaris van de commissie, die belast was met het organiseren van tentoonstellingen van vee en pluimgedierte, richtten zich tot de gemeenteraad met een verzoekschrift, waarin zij "het wenschelijk betoogen, dat alhier een jaarlijksche veemarkt mogt gehouden worden." De gemeenteraad vond het uiteraard een goed idee en in de vergadering van 23 juli 1883 werd het besluit genomen

*Te bepalen dat er in het dorp Heino elk jaar
eene veemarkt zal gehouden worden op welk of den
derden donderdag der maand October.
Heeren Gedeputeerde Staten te verzoeken dit
besluit goed te keuren.*

De Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant schreef op 20 oktober 1883:

Heden werd alhier de eerste jaarlijksche veemarkt gehouden, alsmede een tentoonstelling van vee en pluimgedierte uitsluitend uit deze gemeente.

Ruim 200 stuks vee werden aangevoerd en tal van veehandelaren, waaronder vele vreemdelingen, waren aanwezig. De handel was zeer levendig, tegen hoge prijzen, vooral in het jonge vee.

Voor de tentoonstelling traden bereidwillig als keurmeesters op de hh. J.W. Nijenberg te Wijhe, G.H. Mullink en B. Klink te Dalfsen.

De bekroningen waren als volgt:

Voor melkkoeien 1e prijs f 12,- G.H. van der Vegte
Neurende koeien 1e prijs f 12,- J. Oosterwijk
Melkgevende vaarzen 1e prijs f 10,- H. Lugtenberg
Vaarzen 1e prijs f 10,- H.A.J. van Sonsbeeck
Pinken 1e prijs f 10,- J. van der Vegte
Pinkstieren 1e prijs f 10,- Schotman-Beumer
Vaarskalveren 1e prijs f 6,- H. Hazelhorst
Stierkalveren 1e prijs f 6,- C.W. baron van Dedem
Geiten 1e prijs f 3,- W. Zunnabeld
Kippen 1e prijs f 2,- H. Hazelhorst

Het toenmalig raadslid Van Sonsbeeck kwam in de gemeenteraadsvergadering van 30 oktober 1883, vermoedelijk ter aanmoediging van het marktwezen, met het voorstel op de begroting van de gemeente voor het jaar 1884 een post in uitgaaf te brengen van f 15,- als premie uit te betalen aan hem, die op de in oktober 1884 in het dorp Heino te houden veemarkt het grootste aantal runderen zal hebben gekocht. Over dit voorstel werd gestemd en, bij afwezigheid van een der raadsleden (de raad bestond toen nog uit zeven leden), bleek dat drie stemmen het voor en drie stemmen het tegen hadden uitgesproken. Een jaar later kwam men hierop terug. Een uittreksel uit de notulen van 9 oktober 1884 leert ons het volgende:

Vergadering van 9 October 1884.
Tegenwoordig de raadsleden G. Rakhorst,
H. Kortstee, H. A. J. van Sonbeek,
G. Janssens en K. Houtman.

Voorsitter de Burgemeester G. J. G. de Fidal de St Germain.

De aantekening van het behandelde in de vorige vergadering gelaten zijnde, wordt goedgekeurd.

Veemarkt 156.

1. Het door de
V. twee maanden
geen afgekeurd
Rakhorst

Gelesen een verzoekschrift ingediend door de zich
voornemende Commissie van Landbouwtentoonstelling
te Klein, waarin zij laten wensch uitdrukt
dat het gemeentebestuur nogmaals moege beslui-
ten dit jaar een premie van f15.- uitte loven aan
den koper van het grootste aantal vee op de
markt te houden den 16 October 1884 te Klein.

Gelet op de uitlag der daarover plaats
gehad hebbende stemming, waarbij drie stemmen
het voor en twee stemmen, die van de raadsleden
G. Rakhorst en G. Janssens, het tegen hebben uitge-
sproken.

Is goedgevonden.

Het verzoek van bovengenoemde Commissie uite-
willigen en een premie van f15.- uitte laten aan-
hem, die op de in October 1884 in het dorp Klein,
te houden veemarkt, het grootste aantal runderen
zal hebben gekocht.

Weer blijken niet alle raadsleden aanwezig. Drie stemmen voor en twee tegen, zodat het voorstel is aangenomen.

Inmiddels blijkt, dat de landbouwtentoonstelling tijdens de op 16 oktober 1884 gehouden veemarkt goed werd bezocht. De Zwolsche Courant van 20 oktober 1884 berichtte hierover o.m. het volgende:

De op heden gehouden jaarlijksche veemarkt en landbouwtentoonstelling van vee, pluimgedierte en boter zijn uitstekend verlopen.

Ruim 300 stuks vee werden aangevoerd. De handel was zeer levendig, vooral in het jonge vee.

Dezelfde jury van het vorig jaar kende weer een aantal geldprijzen toe in de diverse rubrieken, terwijl de heren D.H. Maas te Wijhe en D. Scholten te Zwolle de beoordeling van de boter voor hun rekening namen.

Was de gemeente eigenlijk wel erg scheutig met het uitbetalen van de toegezegde premie? In de op 9 maart 1885 gehouden vergadering van de raad blijkt, dat de burgemeester niets bekend is omtrent de winnaar van de premie. De raadsleden houden hem eraan, dat het wel bekend is, zoals moge blijken uit de notulen van die vergadering.

Gefelt op de door den Burgemeester gevraagde inlichting
aan wien uittebetalen de premie van 415. - toegezegd
aan hem, die op de veemarkt te Heino van 16 October
1884 het grootste getal vee zal hebben gekocht, aangesien
te dien zake niemand zich bij hem heeft aangemeld.

Is geveronden

Aan den Burgemeester te kennen te geven dat die persoon
is Hermannus Westerbeek in dese gemeente woonachtig,
en het van algemeene bekendheid is dat dese de persoon is
die op die markt het grootste getal vee heeft gekocht wes-
halve hij verzocht wordt de vereischte stukken op te maken,
dienstbij om dien persoon te doen in handen komen.

Eèn vuuln of e goed vet hef.

Door van-horen-zeggen moest in feite de koper van het meeste vee bekend worden! Er was inmiddels ook al een half jaar verstreken.

Het ging echt niet vlot met het uitbetalen van bedoelde premie, getuige ook dit uittreksel uit de raadsnotulen van 10 december 1886:

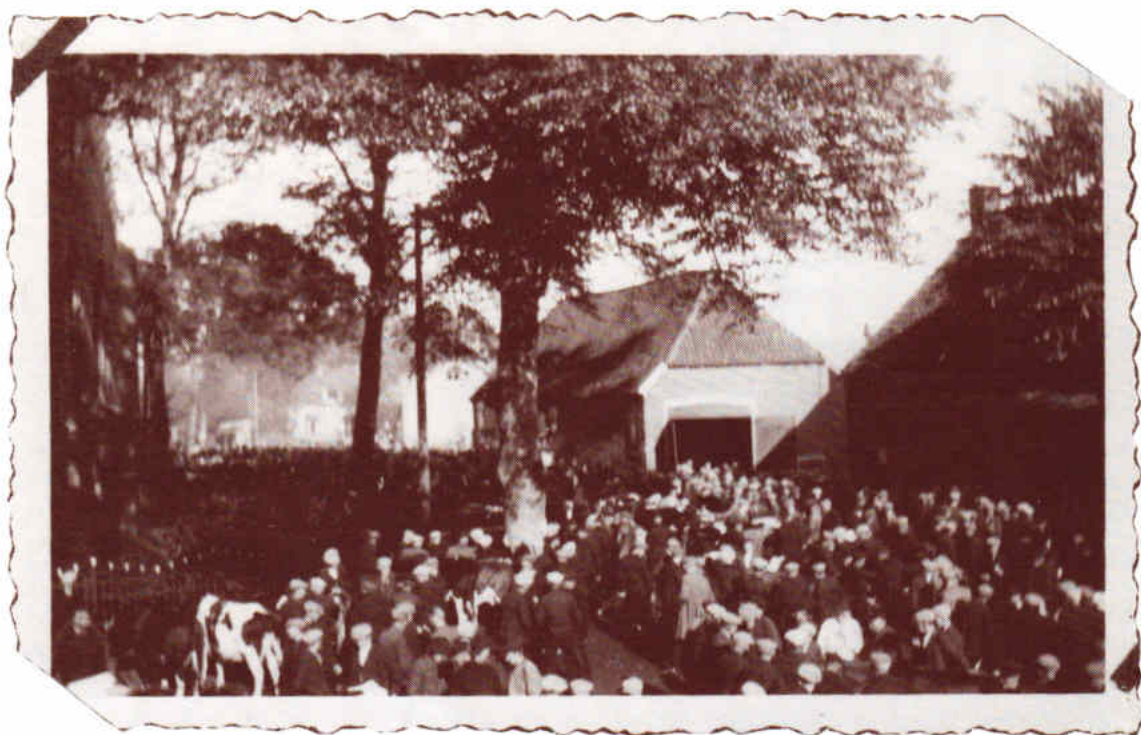
309.	Gekwijd de mededeeling van den Voorzitter dat bij hem is ingekomen een verzoekschrift van den Heer G. J. G. de Ridal de St Germain te Raalte om aan hem als den verkooper van het meeste rundvee op de jaarmarkt te Heino een premie toe te kennen.
Premie.	Overwegende dat verzoekschriften aan den Raad moeten zijn gesteld op gezeigeld papier
Raandree.	Is goedgevonden
	Het verzoekschrift bovengememd als zonde geschreven op gezeigeld papier niet in behandeling te nemen en den voorzitter uitteuoodigen den adefant hiernede in kennis te willen doen stellen.

Najaarsmarkt 1926. Rechts nog een gedeelte van het café en de schuur van Hazelhorst. Links zijn de wagenshuur van Blom en het café van Holthuis te zien

Inderdaad, verzoekschriften moesten in die tijd op gezegeld papier worden gesteld, maar had het niet anders gekund? De vorige premie was toch ook op de bonnefooi gegeven, nietwaar? Of probeerde de gemeente er toch onderuit te komen? Bovendien: betrof het nu de koper of de verkoper van het grootste aantal stuks vee? Ook dat is niet duidelijk.

Er volgen een aantal jaren waarin niet bekend werd, wie wel de koper van het meeste vee was. Pas in 1893 meldde zich bij de voorzitter van de gemeenteraad de heer F. Bontink, die beweerde 31 stuks vee te hebben gekocht. De raad besloot te wachten met toekenning van de premie totdat was gebleken, dat het opgegeven aantal juist was. Van uitstel kwam vermoedelijk afstel. Niets wijst erop, dat betrokkene zijn premie heeft ontvangen.

Veemarkt rondom de N.H. Kerk

Eén markt per jaar. Was dat wel voldoende voor Heino in die tijd? Men wilde er toch bij horen? Andere gemeenten in de omgeving hadden een voorjaarsmarkt en een najaarsmarkt. 's Raads voorzitter, burgemeester H.A.J. van Sonsbeeck, stelde daarom voor ook in Heino een tweede markt in te stellen. De raad volgde het voorstel in de vergadering van 21 januari 1890 en dat betekende, dat niet alleen op de derde donderdag van oktober een najaarsmarkt, maar ook op de derde donderdag in de maand april een voorjaarsmarkt zou worden gehouden.

Een brief uit 1914, gericht aan de burgemeester van Heino, vertelt ons iets over het toezicht op de veemarkten.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEFENING.

No. 106

Ingekomen, den 9 APRIL 1914.

No. 242

ZWOLLE, den 13 April 1914.

ONDERWERP

Nachtbericht.

Ik heb de eer U.A. mede te deelen, dat door mij den plaatsvervangenden districtsreceptis Terrasent alhier is opgedragen om deskundig bericht te houden op de veemarkt, welke den 16de April a.s. t. u. staat gehouden te worden.

Aangefersom, zal ik mij zijn, indien dan van gemeentewege geborgd worde (een paaf kruiken) esolijne, (Hisee hand, doeken, (een) wassekom en water aan den veldwachter te willen verstrekken, beneinde dat her beschikking te doen stellen van den veearts voornoemd.

De Districtsveearts,

Aan

Schat

den Heer

Burgemeester
Van
Grimo.

De praktijk heeft bewezen, dat de veemarkten een belangrijke factor vormen bij de verspreiding van smetstof. Daarom is het nodig, dat op die markten geregeld veeartsenijkundig toezicht plaats vindt, teneinde ziek of verdacht vee te kunnen weren en daardoor besmetting van vee van andere eigenaren te voorkomen. De Veewet van 1920 beoogt, dat de gemeentebesturen, naar gelang van de plaatselijke gesteldheid een verordening tot regeling van het veeartsenijkundig toezicht vaststellen. Aldus geschiedde bij besluit van de gemeenteraad van 9 november 1922.

De RAAD der gemeente *Heino*;
Gelet op art. 5 der Veewet en op het Koninklijk besluit
van 23 Februari 1922, Staatsblad nr. 76;

BESLUIT:

vast te stellen de volgende verordening:

VERORDENING OP DE VEEMARKT.

ARTIKEL 1.

Deze verordening verstaat onder vee: herkauwende ~~en~~
~~eenhoevige~~ dieren ~~en varkens~~.

ART. 2. *g.w.*

De veemarkt wordt gehouden op de volgende dagen:

3de Donderdag in April
3de Donderdag in October

ART. 5.

De aanvoer van vee mag uitsluitend geschieden tusschen
..... *8* uur des voormiddags en *9 1/2* uur des
^{voor}middags, met dien verstande, dat vóór zonsopgang
nimmer vee aangevoerd mag worden.

De markt moet om *1 1/2* uur des ^{na}middags ont-
ruimd zijn.

ART. 6.

Het is verboden vee anders ter markt aan te voeren
dan langs de overdekte localiteit, voor den met het onder-
zoek belasten veearts bestemd.

ART. 8.

3. Ieder die vee aanvoert is verplicht, wanneer de
veearts vee onderzoekt van iemand, die vóór hem vee
aanvoert, op een afstand van ten minste vijf meter van
de localiteit, bedoeld in artikel 6 dezer verordening, te
wachten tot de keuring is afgelopen.

ART. 12.

1. Het is verboden reeds gebruikt strooisel op de markt te brengen of van de markt weg te voeren.
2. Het wegvoeren van gebruikt strooisel geschiedt van gemeentewege.

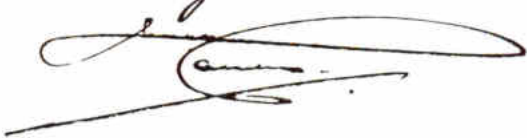
ART. 16.

Deze verordening treedt in werking op een nader door Burgemeester en Wethouders te bepalen dag.

Aldus vastgesteld ter openbare raadsvergadering van

9 November 1922
(gd) Aaraksdonsteek, Koninklijk
" Hartsholt, Leutants

Goedgekeurd bij R. 13, Voorzitter.
van 24 Febr. 1923, nr 53.
In werking getreden 1 Oktober 1923

Von unschuldig aufgehoben. Secretaris.
De Leutants der gemeente Heino. Wethouder.

Overtreding van deze verordening kon worden bestraft met een geldboete van maximaal f 500,- of een hechtenis van ten hoogste zes maanden. Bovendien zouden de voorwerpen (in dit geval dieren) worden verbeurd verklaard.

In 1923 onderging de verordening nog een wijziging in die zin, dat de verbeurdverklaring werd afgeschaft.

In het volgende artikel zal o.a. de mogelijke uitbreiding van de Heino markt aan de orde komen.

J. Weerts

WIE IS WIE?

Ook bij deze foto weer de bekende vragen.

Wie zijn deze personen?

Waar en ter gelegenheid waarvan werd deze foto genomen?

De personen op de foto in het december-nummer zijn mevr. Dorgelo-Schothans met haar zoon H. Dorgelo en mevr. Veldhuis-Hiddink met haar dochter, nu mevr. Roesink-Veldhuis.

De foto is in ongeveer 1933 gemaakt in Heino, maar mevr. Veldhuis weet zich niet precies te herinneren waar.

Mevr. Veldhuis woont nu aan de Statenweg op nr. 15 en herkende de foto direct.

Er kwamen ook reacties binnen van dhr. E. Dorgelo en mevr. Dorgelo.

Wij danken bovengenoemde personen voor hun inlichtingen en hopen veel reacties te krijgen op de nu geplaatste foto.

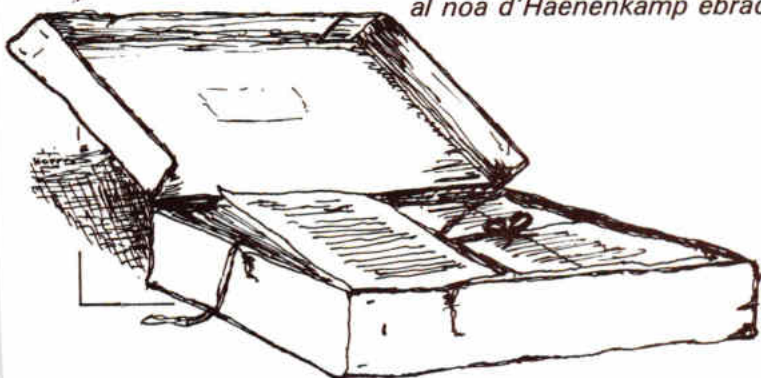
M.H. Stavorinus
Julianastr. 17, Heino
Tel. 2586

UUT DE OLDE DEUZE

De Heinose veemärkt

*Veur d'oorlog was der hier joarliks
tweemoal een märkt, um de kärke toe.
Op een donderdag in veur- en noajoar
kwamen de boeren met vee noa oons dörp,
en koopluu uut Broabant mangs,
wärkelijk woar!
Die märkten bie oons kenden ieder en iene,
's maens vrog was het dörp al in rep en in roer.
De koopluu, die wollen 't veurdeligste plaessie,
en kwamen doarum vaeke
iets vrogger as de boer.
In 't veurjoar kwam 't vee, det gust was ebleven,
det gunk nóá de märkt op de weide dan an.
Het noajoar was de tied van de beste rooie pinken,
veur die vunden ze meesttied
in Broabant wel een man.
Van ien kaante kwam 't vee oons dörpie dan binnen,
zowat alles gunk òver de Möllenbelt.
Doar waeren ze 's maens al vrog an het handelen,
op die bouwkamp doar wödden
d'eerste priezen verteld.
Op de Möllenbelt, mooi op de heugte,
doar teunde het vee meesttied oarig wat!
A'j ze doar konden verkopen, dan was 't wel in odder,
want op de märkt bie de kärke
stunden de bieste in een gat...
Kört an de märkt was café Haezelhört,
doar wödden het vee dan ok ommoal betaeld.
En 's nommes mos de märkt weer helder en schone,
het verhandelde vee
was dan opehaeld.
Wat wied weg mos, gunk zo de vrachtwaegeen in;
mär ok gunk der heel wat te voete noa Zwolle,
'n zelfden dag.
Want vriedags was doar grote märkt, elke wekke,
het vee wödden vuste, zo 's oams van te veuren,
al noa d'Haenenkamp ebrach.*

W. Dekker sr.

GEEN KRUID TEGEN GEWASSEN?

'Daar is geen kruid tegen gewassen' luidt het gezegde. Misschien is het daarom wel eens aardig iets over het oude gebruik van kruiden te vertellen. Het is niet verwonderlijk dat er al snel magische krachten aan bepaalde kruiden werden toegeschreven. Magisch - met toverkracht - omdat men immers niet kon beredeneren waar de (genees)kracht vandaan kwam. Vooral in de Middeleeuwen leefde de magie sterk, maar ook ver daarvóór kende men hevige krachten toe aan veel planten, en terecht! Zo hing er in vroegere dagen in elke boerenhoeve en in vele huizen een kruidwis. Dit was een bos kruiden van een bepaalde samenstelling die men plukte in de zomer. En iederen met een beetje kennis van toverij weet dat speciale kruiden op speciale dagen geplukt moeten worden. De dag van St. Jan op 24 juni, dus even na de langste dag, was er zo een, evenals 14 augustus, de avond van Maria Hemelvaart. Vóór de christelijke tijd was dit Hertha's dag. Hertha was bij de Germanen Moeder Aarde.

Vorige generaties vierden in de Amsterdamse Jordaan op deze dag nog Hartjes of Hertjesdag, met het aansteken van vuurtjes. Waarschijnlijk een overblijfsel van een oeroud oogstfeest.

In het midden van een kruidwis hoort altijd een zonnekruid: zonnebloem, goudsbloem, toorts of St. Janskruid.

De samenstelling van de St. Janswis was zodanig dat de beginletters van de kruiden de naam **JOHANNES** vormden. Uiteraard werden deze kruiden op St. Jan geplukt; naar ik hoop door maagden, die bij volle maan op blote voeten door de dauw liepen. Als je toch magisch bezig bent, kun je het maar beter meteen goed doen!

Welke kruiden waren dat dan? wilt u natuurlijk weten.

Afgezien van het St. Janskruid in het midden waren dit:

Jarum (gevlekte aronskelk)

Origanum (marjolein)

Herba benedicta (gezegende distel)

Allium (look)

Nigella (juffertje-in-het-groen)

Navelkruid (tormentil)

Excrementum diaboli (duivelsdrek) en

Succisa (blauwe knoop)

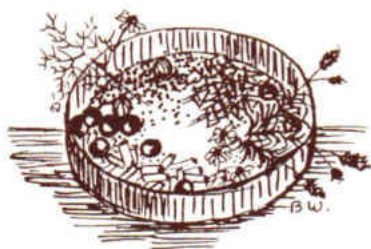
Al deze kruiden hadden een geneeskrachtige uitstraling, die zowel boze gedachten als ziektekiemen moest verjagen. Voor de zekerheid werd dit antidiabolische boeketje ook nog eens gewijd op het altaar en vervolgens in huis opgehangen, tot zuivering van alles en iedereen.

Men kende ook de vijftienderhande kruidwis : 15 kruiden met een toorts in het midden. Deze bos moest driemaal omwonden worden met een bitterzoetstengel. Bitterzoet is vergiftig, maar had zeer veel toverkracht. Een aftreksel van deze 15 kruiden kon gebruikt worden in een zgn. heksenbad. Bezeten of hysterische vrouwen moesten er 3 ½

uur in liggen ter kalmering. En waarom ook niet? Wij hebben immers ook niets tegen een langdurig bad met lavendel, rosmarijn of een ander lekker ruikend badzout. En dat geurtje is dan maar bijzaak.

De negenderhande kruidwis werd tegen midwinter in huis verbrand op gloeiende houtskool, in een beddepan of iets dergelijks, en huis en stal rondgedragen om alles te vrijwaren van kwaad, d.w.z. van ziektekiemen.

Wij kunnen ook best eens zoiets proberen in een maand waarin de ramen niet steeds open staan voor de frisse lucht. Laat ons dan hopen dat we het kwaad of toch op z'n minst de griep op de vlucht jagen.

Men neme: een metalen jampot-dekseltje, geschikt om op kachel of theelicht te leggen; daarop salieblaadjes, tijm, kamille, marjolein, jeneverbessen, lavendel en rosmarijn (gedroogd mag ook). Dat deze kruiden niet "zo maar" gekozen zijn, zal u inmiddels nauwelijks meer verbazen.

Om te beginnen zijn het allemaal zuiverende, desinfecterende kruiden en verder zijn ze in Allegaardje te plukken, behalve rosmarijn en jeneverbessen.

Aangezien dit een kruidig verhaal is, vertellen we u iets meer over de inhoud van deze eigentijdse dekselkruidwis.

Daar is dan allereerst de **salie**: van het latijnse *salvere* = gezond zijn, of *salvare* = redden.

Nog een beetje latijn: "Cur moriatur homo, cui salvia crescat in horto?" of wel: Waarom zou de mens sterven als er salie in zijn tuin groeit? Deze regel zegt eigenlijk al genoeg. Salie is in de meest algemene zin goed voor de gezondheid.

In tijden van pest en andere narigheid bonden de hulpverleners een spons voor hun mond en neus, gedrenkt in pestazijn. In deze azijn werden salie, rosmarijn en wijnruit getrokken, vanwege de sterk desinfecterende werking. Op deze manier hoopte men besmetting te voorkomen. Deze desinfecterende kruiden werden in de Middeleeuwen altijd antidiabolisch genoemd, want ze verdreven de duivel. En de duivel was het symbool van psychisch en lichamelijk kwaad.

Een Duitse kruidkundige omschreef in 1551 de veelzijdigheid van salie als volgt: "Salie is een hulp voor dokter en kookster, kelder en keuken, arm en rijk". En zo is het.

Tijm ontstond volgens een legende uit de tranen van de desastreuze schoonheid Helena van Troje. Voor wie of wat ze die tranen plengde, weet ik niet, maar in elk geval waren ze goed voor de tijm.

De Egyptenaren en ook de Etrusken gebruikten tijm in het mengsel waar ze hun doden mee balsemden. De Grieken brandden tijm als wierook op hun altaren. De Romeinen aten het op en hun vrouwen mengden het in hun schoonheidsmiddeltjes.

Ook tijm heeft een sterke antiseptische werking en er is een waslijst van kwalen te maken waar dit kruid bij helpt, bijv. bij hardnekkige hoest, om het eenvoudig te houden.

Ooit plukte men op Maria Hemelvaart, Hertha's dag dus, bossen tijm, zonder te spreken en zonder stromend water over te steken (om zo de kracht niet te breken). Het kruid werd later tot kransen gevlochten en in huis opgehangen en zie: geen kwade gedachte kwam meer binnen! Natuurlijk ontbrak tijm niet in het eerder genoemde heksenbad. Nu wil ik mezelf niet onmiddellijk onder de heksen scharen, maar als ik in het tijmbedje in de kruidentuin scharrel, stijgt de geur als een wolk op en je wordt er echt in gebaad. Het geeft een bijzonder aangenaam gevoel, zo'n geurbad en het is vast en zeker heel heilzaam, heks of geen heks.

Kamille is in tegenstelling tot de andere kruiden niet opwekkend, maar wel helend, kalmerend, verzachtend en eveneens antiseptisch. De latijnse naam *matricaria chamomilla* laat ons weten dat kamille helpt bij vrouwenkwalen. Matrix betekent baarmoeder, vandaar. Thee en aftreksels helpen bij griep, spierpijn, koorts, oogontsteking en eczeem.

Marjolein was een echte duivelsverjager en werd daartoe gebruikt als rookkruid in middeleeuwse folterkamers om heksen tot een bekentenis te dwingen. Geneeskrachtig gezien is marjolein zenuwsterkend en thee ervan is goed voor astma, hoofdpijn, epilepsie, enz. enz.

De **jeneverbes** of wakelboom is in Drenthe en Overijssel nog veel te zien, maar in de rest van het land zeldzaam. De boom is wettelijk beschermd. Een wat somber, struikachtig boompje dat echter stijf staat van de magische krachten, dus maar liever afblijven! Er gaan verhalen over blauwe vlammetjes die in de struik gloeiden en zelfs zag men hem ooit in lichter laaie staan, zonder verteerd te worden. 't Lijkt me overigens een prachtig gezicht hoor, op de Lemelerberg, die vlammeende bomen. Maar wat weten wij nog van magie... of zou het toch iets met jenever te maken hebben?

Wellicht stond de wakelboom in de haag van heilige doornstruiken rond de offerplaatsen van de Druïden, waar de priesters het hemelvuur aanriepen. In andere sprookjes had de jeneverbes soms de rol van levensvernieuwer, wedergeboorte en opstanding. Als zoveel heidense heilige bomen werd ook deze boom verdoemd door de Kerk, zijnde de "boom waar Judas zich aan ophing" - nogal moeilijk aan zo'n struik, zou je denken. De jeneverbes heeft vooral de kracht van de duur: de bessen doen drie jaar over de rijping; het hout kon een jaar lang gloeien onder de as, zei men. En zo zijn er nog vele, vele verhalen, recepten en legenden over dit boompje.

Eén ding nog waar u iets aan heeft: een takje op uw hoed en verdwalen is er niet meer bij.

Lavendel is al duizenden jaren in gebruik om zijn geur en desinfecterende werking. Een zeer opwekkend kruidje is het ook. Moderne analyses bevestigen het oude gelijk: 5%-0,2% lavendelolie-extract doodt difterie-, tyfus- en zelfs tuberkelbacillen. Lang voor de uitvinding van antigiften gebruikte men lavendelolie om o.a. zwaardwonden en slangetbeten mee te behandelen.

In Tirol hadden lavendelstruikjes wel een zeer bijzondere functie: heksen die door de duivel achterna werden gezeten, gingen gauw op lavendel zitten en werden zo gered. Natuurlijk werd lavendel toen heilig verklaard door de Tirolers. Het lijkt een soort voetje-van-de-vloer-spelletje, maar heksen mogen ook wel eens lol maken, of niet soms.

Rosmarijn of wel *ros marinum*, dauw der zee. Een kruid met een prachtige naam, voor beginnend leven en voor de dood. Het werd zowel in babywiegjes gelegd als naast overledenen. De Germanen hadden rosmarijn gewijd aan Holda, de heerseres van het dodenrijk.

Maar door alle eeuwen heen zijn kruiden ook altijd gebruikt bij het bereiden van voedsel. Laat u dus niet intimideren door al die toverkracht en geniet gewoon van al het lekkers dat de kruidentuin u te bieden heeft deze zomer.

"steeds reden van tevredenheid heeft en hem met den klepperwachter allesints toereikend en geschikt houdt voor de handhaving der politie in deze gemeente".

15

Die nacht- en klepperwachter was zijn zoon Lucas, die deze functie in ons dorp gedurende 20 jaar heeft bekleed; hij kreeg eervol ontslag in 1859. ¹⁾

Gerrit Huisman was niet alleen veldwachter in de gemeente Heino, maar - zij het onbezoldigd - ook in de omliggende gemeenten Raalte, Wijhe, Zwollerkerspel en Dalfsen. Hij genoot een jaarlijkse beloning van f 156,- en bovendien vrije kleding, geschat op f 35,- per jaar. Verder was hij nog deurwaarder bij de plaatselijke belastingen, zoals dat omschreven werd in een benoemingsbesluit van 1827.

In maart 1842 werd hem een gratificatie toegekend van f 25,-.

"gelet op de hooge prijzen van bijkans alle levensmiddelen en op zijnen ijver in het vervullen van zijn ambtspligten."

Deze openlijke en officiële erkenningen van zijn verdiensten rechtvaardigen de conclusie: een voortreffelijke ambtenaar!

Veldwachter Gerrit Huisman, in 1788 te Wijhe geboren, was gehuwd met Aaltjen de Weerd uit Veessen. Zij woonden in het dorp Heino, Wijk A, nummer 28. Aaltjen de Weerd overleed op 21 augustus 1855. Sinds 1857 woonde Gerrit Huisman eerst in bij de wever Gerrit Willem Nimeijer op huisnummer 85 en daarna bij de familie Docter, wijk B nummer 102, met wie hij in 1867 vertrok naar de gemeente Dalfsen.

Een van hun kinderen was de zoon Lucas, in 1811 te Wijhe geboren en in 1838 (toen hij in militaire dienst was) te Heino gehuwd met Hendrika Kijkenbeld. Zij hebben gewoond in de Dollenhoek, wijk B nummer 96. Na haar overlijden hertrouwde Lucas in 1857 met Hendrika Bos, afkomstig uit Zwollerkerspel.

Echter.... op 4 juni 1855 stelt burgemeester De Vidal de Saint Germain, daartoe van hogerhand gedrongen (zoals verderop zal blijken) aan de Commissaris van de provincie voor om veldwachter Gerrit Huisman met ingang van 1 september te ontslaan, aangezien hij dan de leeftijd van 66 jaar zal hebben bereikt en zich gedurende een periode van ca. 30 jaar op voortreffelijke wijze van zijn taak heeft gekweten. Huisman vindt zijn aanstaande ontslag onterecht en in arren moede wendt hij zich op 13 juni 1855 tot de raad der gemeente met een schrijven, waarin hij o.a. het volgende verklaart:

"Nu staat mij eene zeer duistere toekomst te wagten op mijnen ouden dag en het is eene droevige tijding voor mij daar ik vermeen mijne diensten in ruime mate te hebben verrigt en niets gewijgt wat zelf buiten mijn betrekking lag. En het is in deze droevige toestand dat een ontslagen grijzen en voor den arbijd onbekwaam veldwachter zich in den armen van een zeer veel gevoel bezittenden raad werpt met de bede daar zijn levensbaan voor zeker kort zal zijn met verzoek de jaren gediend hebbende veldwachter een jaarlijksche ondersteuning of gagement te willen doen toekoomen, die nu hulpeloos met eene zeer gebrekkige gade om brood moet vragen."

De raadsleden G. Rakhorst, H.J. van Delden, H. Lindeboom, H. Tuten, W. Hooglugt en Hm. Voorthuis reageren op deze hartekreet met een adres aan de Commissaris waarin ze verklaren

"verontwaardigd te zijn over het op voordragt van den Heer Burgemeester gegeven ontslag aan den veldwachter en dat zulks geschied is tegen den wil van den gemeenteraad."

¹⁾ Zie "Omheining", kerstnummer 1982, bladzijde 64.

Van Den Rand der gemeente

Heino

Geest met Verschuldigde en verbied te kennen
ik Gerout Huishouding Veldwachter der gemeente
dat de Heere Commisfaris des Konings by hoogdeselfs
besluit van den 4 Junij 1855 mij met den 1 September
1855 uit mijne betrekking heeft ontslagen
nu staat mij eene zeer duistere toekomst te
dagten op mijn ouden dag en het is eene droevige
tijdung voor mij daar ik vermeen mijne diensten
in ruime mate te hebben verricht en niets
garrigent dat zelf buiten mijne betrekking lag
dat ik van mij trachten en in mijn ouden dag
niets konde voorzien zal den Edel Achtb. Rand
besoffen en het is in dezes droevige toestand
dat een ontslagen grieken en door den arlijd
onbeknoam Veldwachters zich in den armen
van een zeer veel gedwel bekittenden ood verjpt
met de bede daar zijn leedensbaan niet zekw
kort zal zijn met verzoek de Jaren gediens
hebbende Veldwachter, een jaarlijksche ondersteuning
of gagement te willen doen Toekoomen, die
nu hulpeloos met met eene zeer gebrekkige
gade om brood moeth vragen

Heino den 13 Junij 1855

G. Muisman

Op 21 juni ontvangen zij van de Commissaris een zeer uitvoerig, gepeperd antwoord; uit zijn brief volgen hier enkele passages:

"...moet ik de adressanten antwoorden dat zij zich met iets bemoeien, waarvan zij zich, als leden van den Raad, hadden behooren te onthouden."

"Dat zij moesten weten dat de zorg voor de politie bij den Burgemeester berust en zij dus onbevoegd zijn als leden van den Raad, tot het verzoek en de stellingen in het adres vervat"

"Met welgevallen mogt ik in het adres de erkenning opmerken, dat in weinige gemeenten de politie zoo naauwgezet en accuraat zoude zijn als in de gemeente Heino. Is dit waarheid, dan moeten de adressanten daarin eene gepaste leiding van den Burgemeester erkennen"

"Ik zal van die leiding alleen dit zeggen, dat de Minister van Justitie reeds bij missive van 3 Augustus 1854 den veldwachter G. Huisman met name heeft opgegeven als wegens zijne jaren vallende in de termen van te verleenen ontslag; dat van die zijde steeds op een jeugdig, krachtig en bekwaam personeel wordt aangedrongen en de pensionering aan de gemeenten wordt aanbevolen, ook bij veel min gevorderden leeftijd dan hier het geval is"

"Zoudt gij Mijne Heeren, zoo gij daarover behoorlijk had nagedacht U de harde en ongepaste uitdrukking hebben veroorloofd van zeer verontwaardigd te zijn over het op voordragt van den Burgemeester gegeven ontslag van den veldwachter? Maar waaraan is dan dat adres zijn oorsprong verschuldigd? Gij hebt in alles niets anders gezien dan den voor zijne jaren nog zeer knappen veldwachter met zijne oude gebrekkige vrouw en zijne ongelukkige toekomst. Aan 't algemeen belang en aan de politie hebt gij in 't geheel niet gedacht."

"..... ouderdom maakt voorziening noodzakelijk in 't belang van de openbare dienst en daarvan is het ontslag alleen het gevolg."

"Ik erken met U dat op zijne jaren het verlies van deze betrekking voor den man een bittere slag is. Welnu, mijne Heeren! het zal aan U staan, dien slag te verzachten en den man voor armoede en Diaconie te behoeden. Hij heeft daarop in billijkheid aanspraak en gij zult binnen de grenzen uwer bevoegdheid blijven, door daartoe iets uit de gemeentemiddelen te bestemmen."

"Ik wensch eindelijk, dat die zaak geene spanning achterlate tusschen den Raad en het Hoofd van het gemeentebestuur."

Wat dat laatste betreft kan de Commissaris gerust zijn, want Burgemeester en Raad zoeken gezamenlijk naar een oplossing. In zijn brief draagt de Commissaris die eigenlijk reeds aan: hij verklaart

"zich te kunnen vereenigen met het denkbeeld om bij de diensten die men nog van hem voor de gemeente verlangt te trekken, Huisman tevens het karakter van openbaar ambtenaar te doen behouden."

Hij zal ook onbezoldigd veldwachter kunnen blijven, hoewel er wat moeilijkheden zijn omtrent de daaraan verbonden kosten van registratierechten. Maar die worden tenslotte opgelost.

De Commissaris gaat in een brief van 15 december 1855 met de volgende oplossing accoord:

"De Raad heeft aan Huisman buiten zijn pensioen van f 26,- eene wekelijksche toelage van f 1,50 toegezegd. Daarvoor legge hij hem eenige verpligting tegenover de gemeente op, benoeme hem bv. tot gemeentebode, wegwerker of

soortgelijke betrekking. Wordt hij dan als zoodanig tot onbezoldigd veldwachter voorgedragen, dan zal er geen bezwaar bestaan tegen zijne benoeming, en zijne beëdiging zal in de termen der vrijstelling vallen".

Zo blijft Huisman in dienst van de gemeente, als wegwerker met bevoegdheid tot het houden van toezicht daarop; hij wordt dus Heino's eerste gemeenteopzichter. Een trouw ambtenaar krijgt op deze wijze toch in positieve zin loon naar werken!

Henk van der Veen sr.

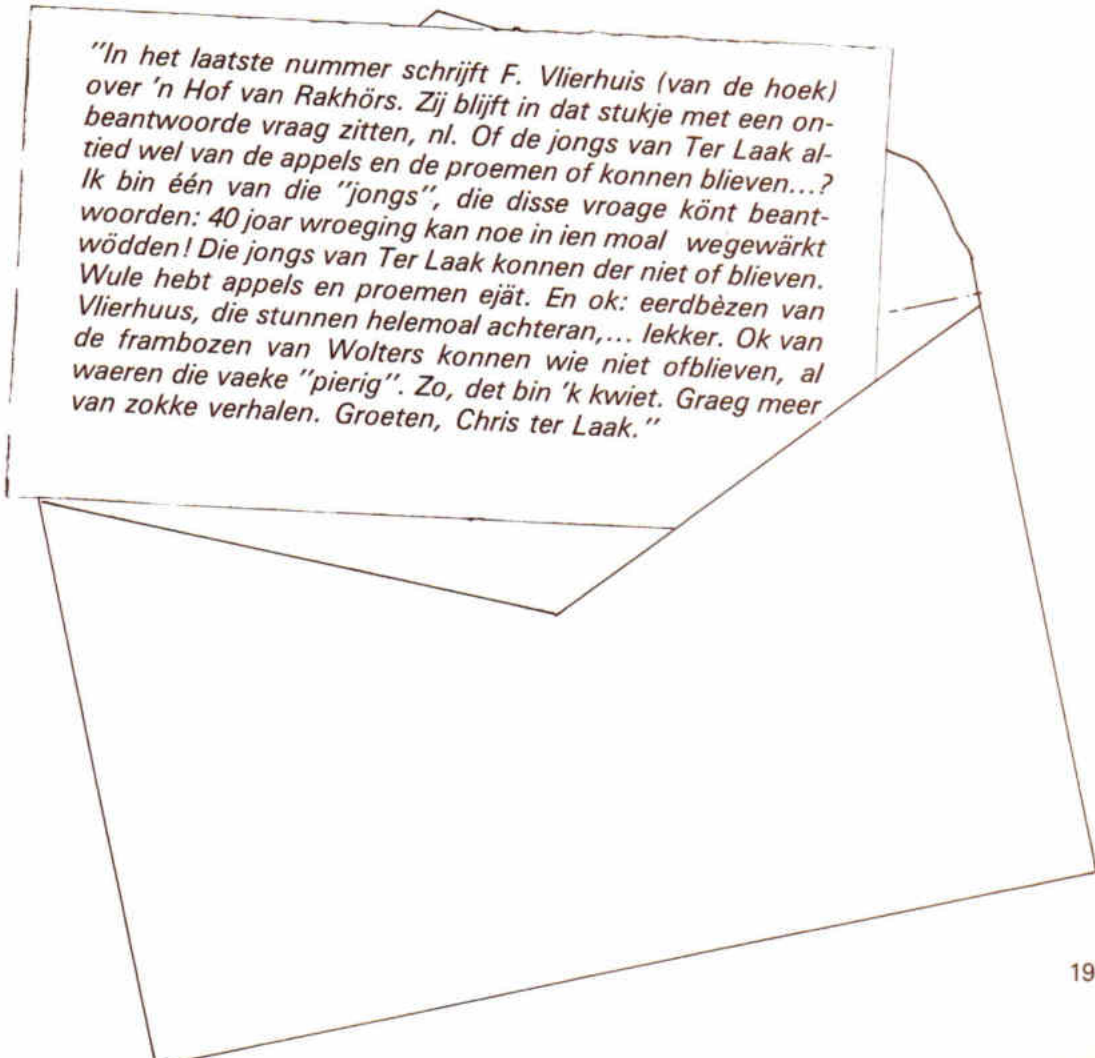
BRON: archief gemeente Heino.

Gegevens Burgerlijke Stand: J.K. Pruim-Reinders

'N HOF VAN RAKHÖRS

Reaktie

Uit een brief van de heer Ter Laak te Heelsum, lid van onze vereniging:

"In het laatste nummer schrijft F. Vlierhuis (van de hoek) over 'n Hof van Rakhörs. Zij blijft in dat stukje met een onbeantwoorde vraag zitten, nl. Of de jongs van Ter Laak al tied wel van de appels en de proemen of kunnen blieven...? Ik bin één van die "jongs", die disse vroage könt beantwoorden: 40 joar wroeging kan noe in ien moal wegewärkt wödden! Die jongs van Ter Laak kunnen der niet of blieven. Wule hebt appels en proemen ejät. En ok: eerdbèzen van Vlierhuus, die stunnen helemoal achteran,... lekker. Ok van de frambozen van Wolters kunnen wie niet ofblieven, al waeren die vaeke "pierig". Zo, det bin 'k kwiet. Graeg meer van zokke verhalen. Groeten, Chris ter Laak."

UIT HET DAGBOEK VAN JOHN OCHSENDORF

Een onderduiker in Heino

In 1942 kwam John Ochsendorf, student aan de Koloniale Landbouwschool te Deventer, een deel van zijn praktijk doorbrengen op onze boerderij, het bedrijf van de familie Baarslag aan de Blankenvoortsweg die toen nog Moersteeg werd genoemd. Toen het hem later in Deventer te riskant werd in verband met razzia's besloot hij onder te duiken. Zo kwam hij in maart 1944 weer terecht op zijn vroegere praktijkadres in Heino. Hier bleef hij tot aan het eind van de oorlog.

In die tijd hield hij een dagboek bij. Kort na de oorlog stuurde hij mij een afschrift dat gaat over de periode oktober 1944 tot maart 1945. Bij het opruimen van een kast vond ik onder een stapel papieren dit dagboekfragment terug. Wanneer je het nu doorleest ontdek je dat je allerlei details al lang vergeten bent. De aantekeningen zijn weinig wereldschokkend, maar ze tekenen wel de sfeer in die dagen.

In de buurt van de schuur naast onze boerderij was een soort van hol uitgegraven dat uitwendig leek op een bietenkuil, afgedekt met stro, blad en aardappelloof. Via een deur die ook zo bekleed was kon je er in. Dit hol speelde een grote rol in onze onderduikerstijd. Verder hadden we nog een schuilplaats op de zolder.

Over hetgeen we op **8 oktober 1944** beleefden is het volgende vermeld:

Om **ongeveer 9 uur** komen er moffen opdagen en wij onderduikers (John, Jan Stegeman uit Zwolle en ik) moeten verdwijnen in het hol. John schrijft:

"Stro ligt er dik op de grond en we zijn dik ingepakt. Ik bijvoorbeeld 2 pullovers aan, trainingsblouse, een jas, een regenjas, een jas over mijn schouders en een deken over mijn benen. Zo zal ik het wel niet koud krijgen. We zitten gelukkig niet helemaal in 't donker, maar er komt nog genoeg licht door (een spleet) zodat ik nog kan schrijven."

Om **half elf** hebben we hoge nood en moeten plassen. John vervolgt:

"We wisten niet hoe 't er buiten mee stond. We hadden om plus minus tien uur moffen horen lopen in de buurt van onze schuilplaats. Ik kon ze niet meer horen en kroop er uit, want ik kon 't niet meer houden. Buiten prachtig weer en stonden de moffen op de straatweg. Daar ik binnen benauwde kreten hoorde zette ik er vaart achter en kroop toen weer naar binnen. De een na de ander kroop er uit om te plassen en Henk en ik hebben gauw een sigaretje gerookt. Je kunt hier anders niet roken omdat de rook door de lichtgaten naar buiten trekt en dat kun je zo zien. Baarslag komt er aan en zegt dat de Duitse post weg is en hij zal koffie brengen. We moeten maar niet te veel drinken daar we anders dezelfde ramp krijgen. Nu is 't goed gegaan, maar 't kan ook anders."

Om **half twee**:

"We hebben in de huiskamer gezeten en waren dolblij dat we uit dat donkere hol konden gaan. Nadat we gegeten hadden gingen we op "de heerd" (de voorkamer) zitten en op de uitkijk. Opeens schreeuwde Jan (Baarslag) "de Grüne" en weg waren wij. De schuur door en kruipende naar ons hol. We schrokken ons dood en Henk verloor in de haast zijn bril, die we echter weer terug vonden. We zitten hier, hoe lang en hoe vaak nog?"

Om **drie uur**:

"We zijn er weer uit gekomen en hebben thee gedronken, we.... Hier heb ik niet verder kunnen schrijven. Ik zat op de uitkijk en opeens kwam er een moffenwagen de zandweg (Moersteeg) in. Mijn hart stond stil

en ik was als verlamd. Toen rende ik 't zomervertrek (keuken) op en riep: "weg... moffen!" Ik rende de deel op, de anderen naar buiten. Stom! Ik waarschuwde hen dit niet te doen, want zoals ik verwachtte werden ze gezien. Gelukkig is 't goed afgelopen. Ik was in een vloek en een zucht boven en achter op 't stro. Ik stond op de balken toen ze de deel opkwamen, Ik zag ze twee meter beneden me lopen. Twee lui van de Feldgendarmerie. Ik was doodsbang, mijn hart klopte me in de keel. Ik stond doodstil en kon geen vin verroeren. Toen hoorde ik er een zeggen "wo ist das Benzin?" (van de werktuigenvereniging). Toen wist ik genoeg en was een stuk geruster. Ze hebben gedreigd en gevloekt, maar ze hebben geen druppel gevonden. Daar moet je net Baarslag voor hebben! Die krijg je niet zenuwachtig al vloek je nog zo. En ze zijn weer weg gegaan.

Zo verloopt de achtste oktober. Een dag later komen de moffen weer. Ze breken dan de deur van de dorsmolenloods open en stelen een vat olie.

15 november 1944.

"Om 6.30 uur opgestaan. Toen we beneden kwamen hoorden we dat twee boerderijen, en wel van Harm Teunissen en van Derk Stegeman, om twaalf uur in brand zullen worden gestoken. Dit staat in verband met een kabel doorsnijden bij de Ganzepan. Ze hebben nog behoorlijk tijd gekregen om 't huis leeg te halen. De heethoofd die 't gedaan heeft moesten ze radbraken! Zo'n kabel is toch zó gerepareerd en andere mensen zijn doodongelukkig."

"Vanmiddag onder 't eten kwam de truck van de Melkfabriek de Moersteeg in rijden en achter de boerderij stoppen. Het was wel vertrouwd volk, maar toch keken we raar op (woensdags en vrijdags wordt er namelijk geen melk gehaald). Wessels en Bosscher in de cabine en Doornwaard achterop. Ze kwamen melk halen voor Rotterdammers die in een wagon stonden op het station. Mooi werk!"

3 december 1944.

"Er kwam ook nog een man aan de deur die vroeg om een boterham want hij had zo'n honger. Wat lijkt me dat vreselijk om zó langs de deur te moeten. Hij heeft een bord warm eten gehad en het bord schoon leeg gegeten."

Een ontelbaar aantal etenhalers komt aan de deur en velen zijn er beroerd aan toe. Ondanks alle narigheid is er gelukkig ook nog humor:

"Er was vanmorgen een man die vrouw Baarslag te vlug af was. Hij vroeg om wat aardappels en kreeg een halve mand. Toen zei hij "hebt u nog een mud te koop?" "Nee", zei de vrouw. "Dan zal ik u voor deze maar bedanken" zei de man en ging weg. Vrouw Baarslag was beduusd en moest er hartelijk om lachen."

Op 3 maart 1945 schrijft John:

"Van de dominee (Jörg) hoorden we een aardig staaltje dat hem typeert. Er komen namelijk 40 kinderen die in de Selectiemesterij van de Proefboerderij moeten slapen. Om nu te proberen of 't niet te koud zou zijn heeft hij er een nacht geslapen, in zijn eentje."

Het voorgaande is slechts een hap en een snap uit het 26 bladzijden tellende geschrift. Ik hoop dat - ondanks deze beperktheid - er toch iets van de sfeer uit die dagen is overgekomen.

Henk Baarslag, Meppel

KERSTWANDELING 1988

Door het dal van de Vloedgraven

Onder ideale weersomstandigheden trok onze kerstwandeling ruim 980 deelnemers. Hoewel we inmiddels gewend zijn geraakt aan deelnemersaantallen boven de 500, stelde deze onverwacht grote toeloop de organisatie enigszins voor problemen. Door zuinig aan te doen met de wandelboekjes konden we maar net voorkomen dat er mensen teleurgesteld moesten worden. Ook de koffie eiste de volle inzet van alle medewerkers. Het moet toch maar eens gezegd worden dat zonder de belangeloze bemoeienis van Mina Jansen, bekend van 't Trefpunt te Laag-Zuthem, én de enorme gastvrijheid van de fam. Heuven, zo'n koffieschenkerij onmogelijk zou zijn. Via de prijsvraag, verbonden aan de identificatie van het moordwapen, uiteraard niet het echte, kregen we enig inzicht in de herkomst van de deelnemers. Circa 300 wandelaars kwamen van buiten Salland. De prijsvraag werd, na loting, gewonnen door de achtjarige Inge Kleinlangevelsloo, Woolthuisweg 37 te Heino. Prettige bijkomstigheid van onze koffiepauze op de "moordboerderij" was de onverwachte kennismaking met de tekenkwaliteiten van de zestigjarige Willem Heuven. In de loop van 1989 zullen een aantal van zijn tekeningen van het Sallandse boerenleven in Omheining gepubliceerd worden.

Peter Weller

SPREKENDE FOTO'S (9)

Op de foto **GESINA HABERS**, geboren 17 februari 1856 op het erve "De Bil" in Lierderholthuis, gemeente Heino; nu Kolkweg 11 in Laag-Zuthem.

Zij was het zevende en jongste kind van Jan Habers - de naam wordt ook wel geschreven als Haberts -, landbouwer, en Berendine van der Kolk.

Haar broers en zusters waren:

1. Maagdalena, geboren 21 februari 1846 te Heino en overleden 24 juli 1917 te Heino gehuwd met Hermannes Kloppenberg
2. Johanna, geboren 8 november 1847 te Heino en overleden 4 mei 1910 te Zwollerkerspel gehuwd met Gerhardus Oedinkhof
3. Egbertus, geboren 8 april 1850 te Heino en overleden 16 mei 1920 te Heino ongehuwd
4. Antonia, geboren 7 februari 1851 te Heino en overleden 7 juli 1870 te Heino
5. Johannes, geboren 15 november 1852 te Heino en overleden 2 maart 1884 te Heino, ongehuwd
6. Hendrikus, geboren 26 juli 1854 te Heino en overleden 27 februari 1855 te Heino

Jan Habers en zijn echtgenote vestigden zich omstreeks 1845 op "De Bil" in Lierderholthuis; een boerderij die werd gekocht van de erven Willem van der Kolk (geen familie). Jan Habers was afkomstig uit Herfte en Berendine van der Kolk kwam uit Oldeneel, beide buurtschappen in die tijd nog gemeente Zwollerkerspel.

Na hun overlijden in 1893 en 1899 bleven Egbertus Habers en zijn zuster Gesina op de boerderij wonen.

In februari 1906 komt dan als 15-jarige bij haar oom en tante in huis Berendina Johanna Oedinkhof, een dochter van Gerhardus Oedinkhof en Johanna Habers. Zij trouwt op 9 februari 1922 te Heino op 30-jarige leeftijd met Bernardus Johannes Elshof. Egbertus Habers is dan al overleden en Gesina Habers blijft als eigenaresse op de boerderij wonen samen met het jonge gezin.

Berendina Johanna Oedinkhof overlijdt op 9 juli 1935 te Zwolle; 44 jaar oud.

Een jaar later, op 19 december 1936, overlijdt Gesina Habers op de boerderij "De Bil" waar zij is geboren en getogen.

De boerderij wordt dan eigendom van Bernardus Johannes Elshof.

Momenteel wonen er nog twee zonen van hem en hun familie.

Bronnen:

gemeente-archief Heino: burgerlijke stand en bevolkingsregisters.

Familie-archief van de heer G.H. Elshof, Kolkweg 9, Laag-Zuthem.

J.K. Pruim-Reinders

NUTTIGE HANDWERKEN

De lager-onderwijswet van 1878 verplichtte tot het geven van les in nuttige handwerken aan meisjes van de lagere school. De gemeenteraad van Heino besloot in 1883 (besluit nr. 51) om de voorwerpen, genaaid en gebreid in de lesuren der nuttige handwerken op de openbare school te schenken aan de armbesturen van beide gezindten in de gemeente ter uitreiking aan bedeeden en behoeftigen. Zo deed de heer Leistikow - hoofd der school van 1883 tot 1894 - in 1892 aan "afgewerkte stukken van de handwerken" aan de gemeente toekomen: 14 paar kousen, 9 paar mofjes, 2 mutsen, 7 grote hemden, 6 kinderhemden, 5 slopen en 1 zakje. Een jaar later waren dat: 18 paar kousen, 2 paar mofjes, 6 hemden, 8 slopen en 1 kinderhemd.

v.d.V.

Bron: archief gemeente Heino

VAN DE BESTUURSTAFEL

* Mevrouw Snel, Linde 14 (tel. 05729-1308) heeft op zich genomen op samen met mevrouw Zomerdijk, Zwolseweg 83 (tel. 05290-1433) een aanvang te maken met het inventariseren van merk/letterlappen. Wanneer U in het bezit bent van een dergelijk doek kunt U met hen kontakt opnemen. De heer Horselenberg is bereid gevonden er dia's van te maken.

* Mevrouw H.A.M. van Eijk-Hof ziet zich om gezondheidsredenen genoodzaakt haar werk als lid van de redactie te beëindigen. Ze heeft daarin vanaf de oprichting zitting gehad. Wij danken haar voor alles wat ze voor "Omheining" heeft gedaan, met name tijdens de oprichting in 1981 en de eerste jaren daarna.

Het bestuur acht een redactie bestaande uit drie personen voldoende en zal vooralsnog geen opvolger(-ster) zoeken. Wij zijn erg blij, dat mevrouw A. Kiers, Kastanje 6, bereid is gevonden de heer Hoppen bij de opmaak van ons verenigingsblad te assisteren.

- * De heer C.D. Compaan, Kastanje 1, die voor onze vereniging uit het Overijssels Dagblad de artikelen over Heino knipte, is met deze werkzaamheden gestopt. Met ingang van 1 januari 1989 heeft mevrouw H.G. Elshof-Holtkuile, de Hoek 15 zijn taak overgenomen. Mevrouw V.I. Lindeboom-Veldhuis, Muntzstraat 4 knipt nog steeds de Zwolsche Courant en de heer J.W. Bonhof, Dolderstraat 7 heeft het Sallands Dagblad voor zijn rekening genomen.
Mevrouw A. Willink-Kooy, Statenweg 21 zorgt nog altijd op voortreffelijke wijze, dat het dia-archief ordentelijk blijft. De laatste tijd wordt ze geassisteerd door mevrouw A.C. Compaan-Zevenhek, Kastanje 1.
Dit zijn enkele "stille" medewerkers achter de schermen waarop onze vereniging steeds een beroep kan doen.
- * De kerstwandeling op tweede kerstdag trok een record aantal deelnemers. Onder bijzonder gunstige weersomstandigheden deden bijna 1000 wandelaars mee. Voor de paaswandeling treft U op een inlegvel de nodige informatie aan.
- * Nu de praatavond is vervallen zijn er enkele leden, die kenbaar hebben gemaakt, dat zij dit bestuursbesluit betreuren. Wij willen U er daarom op attent maken, dat de werkgroep documentatie elke tweede en vierde maandagavond van de maand op 'n Heerd aanwezig is, waarbij ook steeds twee bestuursleden aanwezig zijn, zodat U daar altijd met vragen of anderszins welkom bent.
- * De heer B. Wessels heeft voor onze vereniging een naambord gemaakt. Het in blank eikenhout uitgevoerde bord siert nu de gevel van onze verenigingsruimte "De Heerd".
- * U hebt bij deze "Omheining" geen acceptgirokaart aangetroffen zoals andere jaren. Voor de algemene ledenvergadering van 20 maart a.s. staat een kontributieverhoging op de agenda, zoals is aangekondigd in "Omheining" van september 1988. Na de algemene ledenvergadering worden de acceptgirokaarten verzonden en wij verzoeken U na ontvangst zo spoedig mogelijk de kontributie over te maken.
- * Op maandagavond 20 november 1989 zal de heer G.J. Veerman uit Wijhe een avond voor onze vereniging verzorgen met als titel "Zwerven door de IJsselstreek". Hij zal dan de landschappelijke schoonheid behandelen, doch de nadruk leggen op de wilde plantengroei. Via dia's wordt er een bezoek gebracht aan de heemtuin te Wijhe. De reden, dat wij U al in zo'n vroeg stadium op deze avond attent maken is de volgende. Mocht U voor de herfst van dit jaar in Wijhe komen, neemt U dan alvast eens de moeite een bezoekje te brengen aan de heemtuin bij het bejaardenhuis "Het Weijtendaal". De tuin is te vinden via een bewegwijzering aan de straat.
- * Ondanks voorzorgsmaatregelen is onze eigen kruidentuin niet gespaard gebleven voor vandalisme in de oudejaarsnacht. Helaas zijn de beide rozenbogen geheel vernield en het informatiebord, dat wij dankzij een subsidie van het Anjerfonds konden aanschaffen, werd in brand gestoken. Een schade van plm. f 1500,-. Hopenlijk kan de politie de daders nog achterhalen, zodat tot reparatie kan worden overgegaan.
- * Schenkingen.
Van de heer O. ter Laak ontving de vereniging gegevens over de luchtbeschermingsdienst 1939.
Van de heer H.H.M. Neimeijer te Dalfsen een wandbord 1813-1913.
Van pastoor F.W. Roeloffzen een aantal boeken.
Van mevrouw M.H. Stavorinus oude ansichten van Heino.
Van mevrouw Arends en haar dochter mevrouw Rouwhorst twee letterlappen.
Van de heer H.J. Kevelam enkele kranten uit W.O. II.
Allen hartelijk dank.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in
rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00

Bestuur:

H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle

- penningmeesteresse

G.H. Elshof,

Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

J. Freriks,

Marktstraat 13, 8141 GA Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,

Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

H.J.J. Hoppen,

Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Beeld en Geluid

Contactpersoon: (wnd.)

J.A.G. Kappert,

Davenschot 30, 8141 BD Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WH Heino

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: Vacant

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Munnikenhof 17,
8141 GL Heino, tel. 05729 - 1505

Redactie:

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastraat 17,
8141 ET Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Bredewold Wezep.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
9e jaargang - nummer 2 - juni 1989

INHOUDSOPGAVE

- blz. 26 De markt in Heino (2) - J. Weerts
- blz. 32 Wie is wie? - M.H. Stavorinus
Reakties gevraagd
- blz. 33 Perikelen rond de jaarwedde van een veldwachter (plm. 1870) -
Henk van der Veen sr.
- blz. 35 Een tekening van dhr. W. Heuven
- blz. 35 Sprekende foto's (10) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 38 Utentuut - Henk van der Veen sr.
Wat is dat toch?
- blz. 39 Uut de olde deuze
Nog es: De Hof van Rakhörs
- blz. 40 Hand- en spandiensten - Henk van der Veen sr.
- blz. 44 Van de bestuurstafel
-

DE MARKT TE HEINO (2)

In de jaren twintig was de zucht naar meer markten nog steeds aanwezig. Wethouder Van der Flier bracht deze zaak in het college van burgemeester en wethouders van 20 november 1924 aan de orde en in die vergadering werd besloten het gevoelen van de raad in te winnen. Het ging daarbij om **meer veemarkten en wekelijkse markten voor boter, eieren, enz.**

De conclusie van de gemeenteraad was, na ampele overweging, dat een commissie, bestaande uit mej. Pastoors en de heren Van der Flier, Horstman en Ogink, werd opgedragen hierover in een volgende vergadering advies uit te brengen.

Deze commissie zat niet stil en in de raadsvergadering van 7 februari 1925 werd dit punt aan de orde gesteld. Het agendapunt luidde:

'Instelling weekmarkten en tweede najaarsmarkt'

De moeite die de commissie zich had getroost werd neergelegd in de notulen van die vergadering. Lezenswaardig is het wel.

'Namens de commissie deelt de heer Dr. van der Flier mede in onderlinge bespreking te hebben besloten zich eerst de medewerking van afnemers te verzekeren en zich daarvoor in verbinding te hebben gesteld met den Voorzitter van den Geldersch-Overijsselschen Bond van eierhandelaren. Na uitgebreide besprekingen heeft het onderhoud geen ongunstig resultaat gehad en werd in principe besloten de Heinosche weekmarkt te bezoeken. Ook varkenshandelaars hebben toezeggingen gedaan op de markt te komen. De meeste boeren van de landbouwvereniging te dorp Heino en Lierderholthuis hebben hunne medewerking toegezegd door geregeld te zullen komen, terwijl ook uit de Hoonhorst en Wijthem aanvoer is te verwachten. In ieder geval hebben meer dan 100 boeren hun steun toegezegd. Nu de commissie dus zekerheid meent te hebben van een flinke aanvoer van afnemers stelt ze dan ook voor een weekmarkt in te stellen van eieren, varkens en boter en ook van pluimvee op Maandag van iedere week en zoo deze dag valt op een erkende Christelijke feestdag of een R.K. feestdag, op den daarop volgende werkdag. De Maandag is toch de eenige vrije dag voor de eierhandelaren en ook voor de handelaren in varkens. De Voorzitter zegt de commissie dank voor de vele verrichte werkzaamheden en den Heer van der Flier voor zijn helder rapport.'

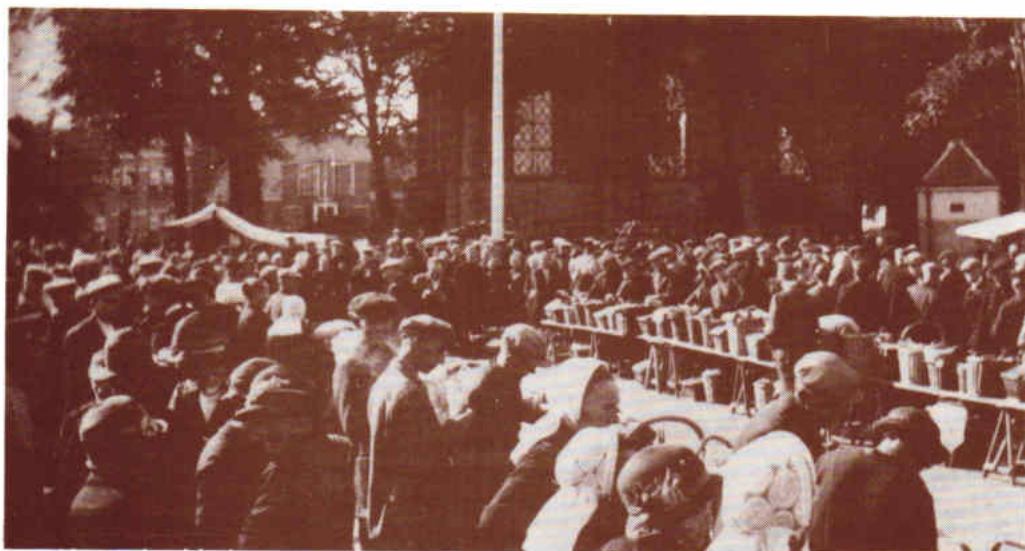
Betreffende een in te stellen 2e najaarsmarkt stellen burgemeester en wethouders voor deze te houden op de 2e donderdag in november.

'Wethouder van der Flier vraagt of dit geen bezwaar oplevert tegenover Wijhe, waar ook altijd op Donderdag veemarkt wordt gehouden. Er blijkt evenwel dat dit nog nimmer bezwaar heeft opgeleverd. Het lid Ogink brengt in het midden dat de Overijsselsche dankdag voor het gewas wel eens zal vallen op den 1e Woensdag waarop onmiddellijk den 2e Donderdag kan volgen en dat dan in Raalte de markt op dien dag valt; daarom stelt hij voor deze te laten volgen op den 2e Woensdag in November.'

De raad besloot toen, om naast de bestaande veemarkt in oktober, in te stellen een markt voor runderen, te houden op de donderdag na de tweede woensdag in november. Daarbij overwoog de raad verder *'dat de belangen van den landbouwerstand in deze gemeente gebaat zullen worden met die markt, omdat de markt in October nog te weinig marktgelegenheid biedt.'*

In de vergadering van de raad werd dus besloten om **weekmarkten** in te stellen. De eerste weekmarkt werd gehouden op 22 maart 1925.

De opening van deze weekmarkt geschiedde door de burgemeester, de heer A. van Sonsbeeck, om 9 uur 's ochtends, in aanwezigheid van de voltallige raad. Hij hield de volgende rede:

Eiermarkt in de jaren dertig.

Ik reken het mij een eer en groot voorrecht, u allen, ingezetenen dezer gemeente, en vreemdelingen hier, op dit marktplein, een welkom te mogen toeroepen. Wij gaan immers heden, op dit uur, onze te houden weekmarkten beginnen. Hebben ze reden van bestaan? Zal zich deze en gene, wel eens afvragen, en zonder verder nadenken kunnen we hierop antwoorden, onomwonden, ja. Het is 42 jaren geleden, dat onze voor- en na-jaarsveemarkten werden ingesteld. Deze hebben niet alleen een bestaan gevonden, maar namen, tot op den huidigen dag, steeds in bloei toe en hebben, reeds lang, eene Nationale beteekenis; zelfs bij buitenlandsche kooplieden zijn zij bekend. Zonder eenigen twijfel, mogen wij aannemen, dat, in die jarenreeks, ons platteland, zóó, in bloei is toegenomen, dat ons Dorp en de Streek waarin het ligt, gerijpt zijn, voor de van nu af aan te houden weekmarkten. Laat ik maar niet noemen den vrijdom van marktgeld, welke hier heerschen zal.

Geachte toehoorders, onze weekmarkten die moeten slagen; het kan niet anders! De voordeelen welke hieruit voortspruiten zijn een ieder bekend. De landbouwers, veehouders producenten, zullen gemakkelijker hunne producten kunnen plaatsen, dan door ver afgelegen markten te gaan bezoeken. Het is immers den kooplieden niet vreemd, dat deze gemeente met hare omgeving, vormt, een kern, van vee en landbouwproducten. Ook den kooplieden, in het bijzonder hier, een hartelijk welkom toegevoegen. De middenstand zal er wel bij varen; immers waar veel menschen komen, is veel nering en deze zal steeds toenemen.

Verder zullen onze Markten van een gehéél, maatschappelijk belang zijn, omdat de producten door de markten, waar een natuurlijk proces plaats vindt, tot de goede distributie komen voor de geheele maatschappij, waarvan onze gemeente met omgeving ook een bouwsteentje vormt.

Mag ik namens u allen, ingezetenen en vreemdelingen, de tolk zijn, en aan den gemeenteraad van Heino, innigen dank brengen voor zijn wijsgenomen besluit, om deze weekmarkten in te stellen, met het doel ook om onze schoone gemeente met omgeving tot hoogen bloei te brengen. Aan het markt-comité zwaai ik allen lof toe, voor de uitkomst van zijn noesten ijver, om de regelingen welke nodig waren zoo spoedig en goed te treffen.

Geachte Toehoorders, ik verklaar de weekmarkten voor geopend.

Het eerste marktbericht luidde als volgt:

Groote aanvoer, handel vlug; 60.000 eieren f 5,75 à f 6,25; 150 biggen f 16,- tot f 18,-; 50 loopvarkens f 20,- tot f 40,-; 10 drachtige varkens f 80,- tot f 130,-; 15 pond boter à f 1.15.

Tengevolge van een technische storing in het telefoonnet kon de redactie van de Zwolsche Courant geen draadverbinding krijgen met het Overijsselsch Dagblad. Het was om die reden dat alleen het voornaamste werd gemeld van die dag. Een dag later verscheen het volgende bericht:

Eerste weekmarkt te Heino

Zoals wij in ons verslag van gisteren opmerkten, zouden we op enkele punten, de nieuwe markt betreffende, nader terug komen.

We noemden den eersten indruk zeer gunstig en we onderschrijven dit nog ten volle; niemand zal hier sceptisch tegenover staan. De groote belangstelling, de - gezien de eerste markt - flinke aanvoer, de aangename geest, waaruit duidelijk sprak hoe moedig men deze nieuwe mooie, maar tevens moeilijke onderneming aanpakt, de als bij tooverslag ontwakende ondernemingsgeest, de vlugge handel, dit alles zijn factoren, waaraan men wel geen onbeperkte waarde mag hechten, maar waaruit toch ongezocht mag worden geconcludeerd, dat de Heinosche markt levensvatbaarheid niet ontzegd mag worden en men de toekomst met vertrouwen tegemoet mag zien.

Het valt begrijpelijkerwijs niet te ontkennen, dat er verschillende omstandigheden zijn, die Heino bemoeilijken in den strijd, die het te voeren zal hebben om zich een bescheiden plaatsje te veroveren in de lange rij van steden en dorpen, die aan de markt juist hun bloei en niet zelden hun opkomst te danken hebben.

Doch er zijn ook vele redenen, die de poging, welke Heino met deze eerste markt tot een daadwerkelijk feit heeft gemaakt, volkomen rechtvaardigen en zelfs ruimschoots motiveeren; redenen, die voor producenten en kooplieden een krachtige aansporing vormen om elkaar de hand tot samenwerking te bieden.

Primo geldt hier wel vooral de eiermarkt. Kooplieden met jarenlange ondervinding voorspellen deze een krachtige ontwikkeling, wat hierop steunt, dat ons dorp met omgeving veel eieren levert en tot op den huidigen dag vooral de Raalter eiermarkt een aanzienlijk percentage van haar aanvoer op rekening van Heino boekte. In dit verband is het noodig een kleine rectificatie te maken op ons verslag van gisteren. De aanvoer van eieren bedroeg niet zoo we abusievelijk vermelden 60.000, doch volgens een nadere officieele opgave 100.000 stuks. Bij een vergelijking met andere markten mag hier ongetwijfeld zonder overdrijving van een flinke aanvoer gesproken worden.

Ook omtrent de andere producten heeft men eenparige goede verwachtingen. Alleen de handel in het product boter bleef nog binnen een zeer bescheiden afmeting. Doch tusschen kooplieden en producenten zijn reeds eenige wederzijdsche toezeggingen gedaan, die kans geven op een spoedige opleving.

Op de tweede plaats zal hier het vrijdom van staangelden een belangrijke factor blijken te zijn, die de markt een grootere aantrekkingskracht zal geven dan verschillende elders, die de boeren in dit opzicht vaak reden tot klachten geven en de neringdoenden en marktventers niet zelden risico doen loopen om geen of slechts een bescheiden winst te maken. Daarom is het o.i. zeer verstandig, dat in principe voorlopig althans geen staangelden worden geheven, al kunnen natuurlijk onder invloed van eventueel schadelijke uitwassen zich de toestanden zoodanig wijzigen, dat een andere regeling te prefereren valt.

Een duidelijk bewijs voor het preferente van de huidige regeling leverde nu reeds de aanwezigheid van niet minder dan 25 kramen, zoowel van ingezetenen als vreemdelingen. De ijver, waarmee voor de verschillende artikelen afname werd gevraagd, gaf een gezellig cachet aan het geheel toch al zoo bedrijvig gedoe van dooreen niemelende en wriemelende boeren en kooplieden.

Van enkele zijden maakte men de opmerking dat het terrein niet groot genoeg zou zijn, tengevolge waarvan het dan wenschelijk geacht werd om bij eventuele toename van handel en aanvoer een of meer categoriën te verplaatsen naar andere gedeelten van het dorp. Voorlopig echter zal van plaatsgebrek geen sprake behoeven te zijn. Bovendien heeft het splitsen van het handelscentrum naast enkele voordelen ook zijn eigen bezwaren. De ondervinding heeft op meer dan een plaats geleerd, dat concentratie op één punt handel en belangstelling in niet geringe mate bevordert. Wordt echter meer plaatsruimte noodzakelijk dan ligt het in de bedoeling der marktcommissie om het terrein te vergroten met de aangrenzende tuin, thans in huur afgestaan aan den heer Vlierhuis.

Bedoelde commissie komt, naar men ons mededeelt, hedenavond bijeen ter bespreking nog van verschillende vitale belangen onzer markt teneinde zooveel mogelijk een richtig verloop en een voortdurende bloei te waarborgen.

Vermelden we tenslotte volledigheidshalve nog dat de heer H. Hansman is aangewezen als marktmeester.

Wij meenen hiermee eenigszins een beeld gegeven te hebben van deze belangrijke gebeurtenis, zoo bij uitstek bedoeld om het economisch leven onzer gemeente op hooger peil te brengen, wat ten slotte voor het meerendeel der bevolking een directe of indirecte vooruitgang beteekent.

De Zwolsche Courant van 31 maart 1925 meldde nog het volgende:

Nogmaals de weekmarkt.

HEINO. Wanneer we hier voor de zoveelste maal in 't kort dit belangrijke punt aanroeren, dan is dat omdat we tot aller voldoening mogen constateeren, dat de dag van gisteren de gunstige verwachtingen van de vorige week niet heeft beschaamd, integendeel het goed bestaansrecht der nieuwe markt sterk heeft geaccentueerd, maar ook en wel vooral omdat het verloop van de twee eerste markten ruimte laat voor een nieuwe zienswijze, waarvan de waarde nog wel niet nauwkeurig omlijnd kan worden, maar die toch meer dan gewone belangstelling verdient.

Het betreft hier de botermarkt. Men vraagt zich af of deze zich al of niet zal ontwikkelen. Er is weinig aanvoer en erg weinig handel. De commissie overweegt of het mogelijk zal zijn deze categorie stelselmatig op te werken, bijv. door meer boterkooplie-

den te vragen. Men vreest, dat een eventueele mislukking van de botermarkt, ook de andere handel schadelijk zal beïnvloeden. De boeren zouden dan naar twee markten moeten. We vermoeden echter, dat genoemd bezwaar slechts een beperkte invloed zal uitoefenen. Immers, verreweg de meeste boeren, tevens eierleveranciers, hebben geen boter meer te verkopen, doch zijn aangesloten bij de Coöp. Stoomzuivelfabriek. We willen hiermee echter volstrekt niet beweren, dat de botermarkt maar aan haar lot moet worden overgelaten. Voor een krachtige markt is verzorging van alle afdelingen tot in finesses zeer bevorderlijk niet alleen, maar vrijwel noodzakelijk. We vertrouwen, dat de ijverige commissie ook in dezen tot een bevredigende oplossing zal komen.

De in 1925 opgerichte vereniging 'Gemeentebelang' wendde zich in een adres tot de gemeenteraad met het verzoek over te gaan tot het nemen van afdoende maatregelen ter vergroting en verharding van het marktterrein en zo mogelijk pogingen te doen ook de rest van het terrein in exploitatie te krijgen voor bestrating en voor gazon, een en ander ter verfraaiing van het marktterrein.

De voorzitter van de raad was eigenlijk niet zo blij met deze vereniging. Ging deze niet op de stoel van iemand anders zitten? Van inspraak mocht en kon in die tijd blijkbaar geen sprake zijn. De voorzitter merkte in de raadsvergadering van 5 november 1925 dan ook op, dat deze zaak eigenlijk gerust aan de raad en aan de indertijd ingestelde marktcommissie kon worden overgelaten. Hij was van mening, dat de vereniging andere doelen voor ogen had. Van activiteiten van deze vereniging vernemen we overigens niet veel.

De eiermarkt in de dertiger jaren. Rechts ziet u nog café Blom (nu Vinke).

De verharding en verfraaiing kwamen voorlopig niet tot stand. Van de Nederlands Hervormde Kerk was nl. nog geen bericht ontvangen over eventuele verhuur van deze rondom de kerk gelegen grond aan de gemeente. Wel werd in deze vergadering besloten de Hervormde Gemeente te verzoeken het hekwerk 4 meter noordelijker te plaatsen. Het terrein voor de markt werd dan groot genoeg.

De verbetering van het marktterrein werd toch een feit. Ultimo 1925 besloot de raad tot verharding en dat zou moeten gebeuren met vrijkomende klinkers van de Stationsweg, die gedeeltelijk moest worden vernieuwd.

In de courant van 25 maart 1925 werd geschreven over een te klein marktgebied en dat het wenselijk zou zijn de markt te splitsen; een deconcentratie dus van het marktgebieden. Dat was voor Th. Boerhof aanleiding om een stuk terrein vóór zijn pand aan de Sikkenbrink¹⁾ aan te bieden voor het houden van een deelmarkt, bv. een pluimveemarkt. Dat hij daaraan veel belang hechtte bleek wel uit het feit, dat het daarvoor benodigde terrein door hemzelf zou worden verhard... De betrokken zakenman gooide hier natuurlijk duidelijk met een worst naar een zij spek. Het ging trouwens niet door. De raad wenste de markt liever tot een kleine omgeving beperkt te zien.

HEINO, 11 mei 1925. Aangevoerd 140000 eieren, prijs van f 6.- tot f 6,80 per 100 stuks; 0 1/8 vaten boter f 00.- tot f 0.-; 0 1/16 vaten boter f 0.- tot f 0.-; 15 K.G. stukboter f 2.10 tot f 2.25 per K.G.; 210 biggen f 12.- tot f 18.- per stuk; 2 drachtige varkens f 110.- tot f 125.- per stuk; 11 loopvarkens f 27.- tot f 35.- per stuk; 75 kippen f 2.- tot f 3.25 per stuk; 30 jonge hanen f 0.60 tot f 1.- per stuk. Handel vlug.

HEINO, 6 juli 1925. Aangevoerd 139000 eieren, prijs van f 7.20 tot f 8.00 per 100 stuks; 0 1/8 vaten boter f 00.- tot f 0.-; 0 1/16 vaten boter f 0.- tot f 0.-; 30 K.G. stukboter f 2.50 tot f 2.75 per K.G.; 150 biggen f 12.- tot f 17.50 per stuk; 13 drachtige varkens f 90.- tot f 130.- per stuk; 20 loopvarkens f 25.- tot f 40.- per stuk; 50 jonge kippen f 1.25 tot f 2.75 per stuk; 150 jonge hanen f 0.50 tot f 0.90 per stuk - oude hanen f 0.- tot f 0.-.

HEINO, 17 aug. 1925. Aangevoerd 128000 eieren, prijs van f 8.75 tot f 9.50 per 100 stuks; 0 1/8 vaten boter f 00.- tot f 0.-; 0 1/16 vaten boter f 0.- tot f 0.-; 20 K.G. stukboter f 2.40 tot f 2.60 per K.G.; 170 biggen f 12.- tot f 18.50 per stuk; 10 drachtige varkens f 100.- tot f 140.- per stuk; 30 vette varkens f 0.80 tot f 0.88 per K.G.; 90 jonge kippen f 1.75 tot f 2.25 per stuk; 30 oude kippen f 1.25 tot f 2.- per stuk; 400 jonge hanen f 0.35 tot f 1.30 per stuk; 17 loopvarkens f 30 tot f 45. Handel in varkens vlug.

HEINO, 10 mei 1926. Aangevoerd 170500 eieren, prijs van f 4.50 tot f 5.75 per 100 stuks; 0 1/8 vaten boter f 00.- tot f 0.- 0 1/16 vaten boter f 0.- tot f 0.-; 23 K.G. stukboter f 2.20 tot f 2.40 per K.G.; 312 biggen f 14.50 tot f 22.50 per stuk; 1 drachtig varken f 115.-; 25 jonge hanen f 0.60 tot f 0.80 per stuk. Handel vlug.

HEINO, 5 juli 1926. Aangevoerd 155200 eieren, prijs van f 5.25 tot f 6.40 per 100 stuks; 0 1/8 vaten boter f 00.- tot f 0.-; 0 1/16 vaten boter f 0.- tot f 0.-; 18 K.G. stukboter f 2.- tot f 2.10 per K.G.; 60 K.G. kaas f 0.80 tot f 0.98 per K.G.; 225 biggen f 12.- tot f 19.- per stuk; 3 drachtige varkens f 75.- tot f 85.- per stuk; 75 oude kippen f 1.25 tot f 2.30 per stuk; 35 oude hanen f 1.30 tot f 1.70 per stuk; 250 jonge hanen f 0.60 tot f 0.95 per stuk; 10 konijnen f 1.25 tot f 2.10 per stuk. Handel vlug.

HEINO, 16 aug. 1926. Aangevoerd 135000 eieren, prijs van f 7.70 tot f 8.60 per 100 stuks; 0 1/8 vaten boter f 00.- tot f 0.-; 0 1/16 vaten boter f 0.- tot f 0.-; 20 K.G. stukboter f 2.- tot f 2.10 per K.G.; 60 K.G. kaas f 0.80 tot f 1.- per K.G.; 210 biggen f 14.- tot f 19.- per stuk; 42 zouters f 0.70 tot f 0.72 per K.G.; 90 oude kippen f 1.- tot f 2.25 per stuk; - oude hanen f 0.- tot f 0.- per stuk; 650 jonge hanen f 0.50 tot f 1.20 per stuk; 35 jonge kippen f 1.80 tot f 2.30 per stuk; 10 loopvarkens f 30.- tot f 36.- per stuk.

Niet alleen de huur en verhuur van een gedeelte van het marktterrein kwamen in de raadsvergaderingen ter sprake. In die van 10 juni 1925 vond raadslid Huismans het belangrijk, dat er een urinoir geplaatst werd op de markt. Hij was de tijd wel heel ver vooruit, want het zou nog tot 1955 duren vooraleer dit er kwam. Burgemeester en wethou-

¹⁾ Zoals u weet de oude naam voor de huidige splitsing Vlamincckhorstweg, de Haarstraat en Canadastraat.

ders moesten in een volgende vergadering hierover met een voorstel komen. In de vergadering van de raad op 7 augustus 1926 verklaarde het college het niet nodig te achten dat er een waterplaats kwam, daar café Hazelhorst - thans Chinees restaurant - zijn urinoir ter beschikking stelde. Om daar evenwel recht op te kunnen doen gelden, diende de burgemeester met de heer Hazelhorst overleg te plegen. Desnoods zou het gebruikt kunnen worden tegen een geringe vergoeding. De waterplaats kwam er, zoals vermeld, in oktober 1955. In de zestig jaren werd deze weer afgebroken.

*Veemarkt in de dertiger jaren.
Op de achtergrond café Hazelhorst (nu Chinees restaurant).*

Nog luxueuzer zou het kunnen worden, toen er in het begin van 1930 sprake was van een overdekte eiermarkt! De raad besloot echter ondubbelzinnig, dat die mogelijkheid er niet in zat vanwege de wel zeer hoge kosten. Een bespreking met de Geldersche en Overijsselsche Vereniging van eierhandelaren had daarom geen zin.

Hoe ging het met de veemarkt? Ging het mis? Loophokken voor de ter markt aangevoerde varkens werden publiek verkocht; de opbrengst was f 10,20. De geschiedenis leert ons dat de crisisjaren begonnen. We komen dan in de archieven steeds meer onderwerpen tegen zoals:

werkverschaffing, kolentoeslagen, steunregelingen, vergoedingen aan georganiseerde arbeiders, crisiscomité; kortom een slechte tijd brak aan. Maar toch leefde de markt in 1935 nog!

Een verzoek van B.A. van Dam om voor de veemarkt krullen te leveren werd weliswaar aangehouden voorlopig, maar veel later, in de vergadering van burgemeester en wethouders van 17 juni 1936 werd besloten aan Van Dam, die klompenmaker was, per markt f 1,- toe te kennen voor het leveren van droog raapsel ter bestrooiing van de veemarkt.

J. Weerts

WIE IS WIE?

Een oude schoolfoto deze keer.

In welk jaar is deze foto genomen?

Wie herkent personen op deze foto?

Reageert u a.u.b. wanneer u iemand denkt te herkennen.

De reacties op de foto van het maart nummer kwamen van: Wout Blom, Herman Butink en Mw. Ulderink-Stegeman.

Deze foto is gemaakt in 1945 met de bevrijdingsfeesten bij het station in Heino.

Volgens Wout Blom was dit een duikboot met het opschrift 'Terug uit de Oostelijke wateren'. De personen op deze foto zouden zijn v.l.n.r. Herman Hoppen, Gé Mol, Jan Hoppen (van Hoppen Jans), Henk Hoppen, Herman Vlierhuis, Jan Hoppen (van Hoppen de Koekkoek) en Tonny Hulsebos.

Met onze hartelijke dank aan bovengenoemde personen die reageerden, en we verwachten ook op de nu geplaatste foto weer reacties te ontvangen.

M. Stavorinus
Kon. Julianastraat 17, Heino
Tel. 05729-2586

PERIKELEN ROND DE JAARWEDDE VAN EEN VELDWACHTER

plm. 1870

UIT: Rientjes, Uit de Geschiedenis van de Marke en Schoutampt van Heino, blz. 35.

"Over onze 19e eeuwse politie, het plattelandsch veld- of boswachtersgilde, zou nog heel wat te vertellen zijn. Van één functionaris leeft de naam voort in alle stropersverhalen rond Heino; de held van deze geschiedenissen is de roemruchtige Vosjan, die jarenlang zijn ambt heeft waargenomen".

We hebben weleens moeite gedaan om de verhalen waar pastoor Rientjes het over heeft nog eens boven water te krijgen, maar dat is ons helaas niet gelukt. Ze zijn blijkbaar zeer de moeite waard. Mocht een lezer ons op het spoor kunnen zetten, we houden ons aanbevelen.

Roelof Vosjan werd geboren in Ommen; hij woonde een tijdlang in Avereest en was oorspronkelijk smidsknecht van beroep. Zijn vader, Jan Hendrik Vosjan, was veldwachter in Avereest, dus wat dat betreft had Roelof de liefde voor zijn beroep niet van een vreemde. Zijn moeder, Margje van der Heide, was behalve echtgenote van de veldwachter ook nog *kroeghoudersche*. Een pikante combinatie: hij achter de misdadigers aan, zij achter de tapkast.

Zoon Roelof was veldwachter in Heino sinds 1861. Blijkbaar was het geen vetpot, want in 1866 overlegde hij met zijn vrouw Hendrika Kaspers, met wie hij in Ommen was getrouwd, dat het tijd werd om bij de gemeente verhoging van zijn jaarwedde aan te vragen. In zijn brief wees hij erop, dat de levensmiddelen erg duur waren, dat hij een gezin van zes personen had te onderhouden, dat hij nogal veel werkzaamheden had verricht op de gemeentesecretarie en

"wat nog meer zij in de laatste twee jaren, daar den ouden wegwerker G. Huisman") niet meer aan de wegen of plantsoenen dezer Gemeente iets heeft gedaan, werd mij als veldwachter de gehele wegwerkerij en het onderhouden der plantsoenen opgelegd.

Zoo verzoek ik U Mijne Heeren dit een en ander in overweging te willen nemen en goedgunstig op mij te willen neerzien".

De Raad besloot hem een gratificatie toe te kennen van f 26,- per jaar

"zulks met het oog op de duurte der levensmiddelen en de werkzaamheden dit jaar meer dan andere jaren ten zijnen laste gekomen ter zake der secretarie en ter vervanging van den ouden veldwachter den afgeleefden Gerrit Huisman, bij het toezicht en de werkzaamheden aan de kunst- en andere wegen der gemeente en het plantsoen."

In de zomer van 1873 - hij was toen 40 jaar - stond hij op een jaarwedde van f 234,-, de gratificatie die hij sinds enkele jaren ontving daarbij inbegrepen. Daar moest, zoals gezegd, heel wat werk voor gebeuren, want de gemeenteveldwachter was een manusje-van-alles: behalve politiebeambte ook nog opzichter gemeentewerken, gemeentebode, enzovoort, allemaal werkzaamheden die volgens hem niet in zijn CAO stonden, zoals we dat tegenwoordig noemen. In "Swiebertje", de bekende tv-serie kwamen we dit type ambtenaar tegen onder de naam Bromsnor...

Opnieuw richtte hij zich tot de Raad, nu met het verzoek om

"een gratificatie te ontvangen van 52 gulden en wel dezen herfst 1873, als loon voor de werkzaamheden door hem als werkbaas, gemeentebode enz. ten dienste der gemeente verrigt, en welke werkzaamheden zoo hij vermeende niet zijn opgenoemd in zijne Instructie als veldwachter".

¹⁾ Zie Omheining, maart 1989, blz. 18

Deze keer besloot hij zijn brief met een opmerking, die getuigde van een flinke portie zelfverzekerdheid:

"en wat de politiedienst betreft zoowel bij nacht als bij den dag, meent hij gerust het getuigenis van den Heer Burgemeester daarover tegemoet te zien."

Bij besluit van 2 september 1873 echter verleende de Raad hem opnieuw een gratificatie van slechts f 26,-.

"boven hetgeen hem is toegezegd en op de begroting is uitgetrokken, terzake van buitengewone en veele werkzaamheden dit jaar over de wegen, bruggen en verdere werken der gemeente onder zijne zorg verrigt en de krachten door hem daaraan gewijd".

Geen verhoging dus, het bleef bij 2 kwartjes per week...

Als plichtsgetrouw ambtenaar legde hij zich deemoedig bij deze beslissing van de Edelachtbare Heren neer.

Maar zie, het pakte anders uit! Buiten hem om waren er krachten werkzaam, waarvan hij op dat moment het bestaan niet heeft kunnen vermoeden. Heren, nòg edelachtbaarder dan de leden van de Raad, trokken zich het lot van een zwoegende veldwachter aan...

Kort daarna nl. diende de gemeente bij Gedeputeerde Staten ter goedkeuring in, de begroting van 1874. Het was een goed stuk werk, een sluitende begroting met als eindbedrag van de inkomsten en uitgaven f 4.798,37. Deze begroting vermeldde voor de veldwachter een jaarwedde van f 234,- plus een gratificatie van f 26,-. De Hoogedelachtbare Gedeputeerden waren het daarmee niet eens, ze wilden zien opgevoerd een jaarwedde van f 300,-. Zo niet, dan zou goedkeuring aan de begroting worden onthouden!

De Raad echter protesteerde bij de Kroon tegen deze inmenging in de gemeentelijke autonomie en gaf een uitvoerige argumentering van haar standpunt: de veldwachter bewoonde een goed huis(!), aan de straatweg (!), met een mooie tuin(!), tegen een lage huur(!)... Prima secundaire werkomstandigheden dus. En voor het overige was men evenals G.S. vanzelfsprekend van mening, dat een veldwachter recht had op een behoorlijke wedde.

Er kwam een brief binnen van de Raad van State, waarin werd gevraagd om *nadere memoriën of stukken ter staving der bezwaren*. De Raad antwoordde, dat er geen nadere stukken waren en wees er met nadruk op, dat G.S. onbevoegd waren de bezoldiging van een ambtenaar te bepalen, zulks op grond van artikel 136 der gemeentewet, waarin dit werd opgedragen aan de Raad. Ziezo, die zat! En nu maar afwachten.....

Op de raadsvergadering van 23 april 1874 werd als ingekomen stuk behandeld een schrijven van G.S., waarin werd gewezen op het Koninklijk Besluit van 24 maart, inhoudende dat de beslissing van G.S. inzake de wedde van de veldwachter bleef gehandhaafd en het beroep van de Raad, ingediend bij Z.M. de Koning, ongegrond werd verklaard. Deze brief werd voor kennisgeving aangenomen. Dat klinkt nurks, maar ja, wat kon de Raad verder nog doen? De prestigeslag was verloren...

Twee weken later besloot men inderdaad er zich maar bij neer te leggen. Veldwachter Vosjan zou ontvangen

"eene bezoldiging van driehonderd Gulden in het jaar en hem zal daar en boven kosteloos worden verstrekt wapening en bovenkleeding".

Waarvan akte.....

Een jaar later (mei 1875) werd hij benoemd tot veldwachter te Hoorn en opgevolgd door Dirk Kamphorst, veldwachter te Staphorst.

BRON:
archief gemeente Heino

Henk van der Veen sr.

EEN TEKENING VAN DHR. W. HEUVEN

Het plein tussen het pand van Blom en dat van Willemsen aan de Canadastraat, in de dertiger jaren. Rechts op de achtergrond de maalderij van Hassink, thans de Bowlingbar van Oortwijn.

Dhr. Heuven vertelt hierbij, dat dit plein op zondagochtend tijdens de kerkdiensten vol stond met brikken en tentwagens, waarmee de boeren naar de kerk kwamen. Ook de auto van Kortstee ontbrak niet.

De paarden werden verzorgd door dhr. Dorus Offenbergh en gestald in de z.g. 'groene schuur' van dhr. Blom.

Na de kerkdienst gingen de boeren naar Hassink een borreltje drinken en de boerinnen dronken een bakje koffie bij Blom in de achterkamer.

SPREKENDE FOTO'S (10)

Foto's van veldwachter Jacob Mulder, zowel op jonge als op oude leeftijd.

Op 21 februari 1883 solliciteert Jacob Mulder uit Diepenveen naar de betrekking van veldwachter in de gemeente Heino. Aan veldwachter H. Visscher is eervol ontslag verleend, zodat er in de gemeente Heino een vacature is ontstaan.

Op 17 maart 1883 volgt zijn benoeming door de Commissaris des Konings in de provincie Overijssel met de mededeling, dat aan deze betrekking een tractement is verbonden van f 300,00 benevens vrije bovenkleding tot een bedrag van f 40,00.

Op 7 augustus 1883 wordt hij door dezelfde Commissaris benoemd tot onbezoldigd veldwachter voor de gemeente Dalfsen, Zwollerkerspel, Wijhe en Raalte.

Aan
den heer Burgemeester
der gemeente
Heino.

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen
de ondergeteekende Jacob Mulder oud 36 jaren
Ned. hervormd. gehuwd en vader. Klompenmaker.
wonende te Diepenveen prov. Over.

Dat hij in de Provinciale Overijselsche en zwolsche
Courant van den 20 Februari 1883 N. 43 gelezen heeft
eene oproeping van sollicitanten voor de betrekking van
Veldwachter der gemeente Heino.

Dat hij vroeger in militairen dienst van den Staat
is geweest en wel als milicien heeft gediend bij het
Regement infanterie en den 6. Mei 1872 is gepasseerd
niemens geëindigden diensttijd.

Dat het zijnen wensch is geplaatst te worden by de ge-
meente politie en liefst ten platte lande. als zijnde hij
met de zeden en gewoonten dier bewoners bekend.

Dat hij lust heeft in den werkring van een politie be-
ambte en dan ook voornemens is. by eene mogelijke be-
neming met ijver en volharding zich op dat vak te betrekken.

Dat hij overtuigd is dat een Veldwachter ten platte
lande. moet zijn de rechterhand van den Burgemeester
en dat dezen hem ten volle moet kunnen vertrouwen.

Dat hij steeds daarna zal streven. en tevens door trouwe
en stipte naleving der gegeven orders zich zal beijveren
de tevredenheid zijner meedderen te verwerven.

Redenen waarom hij de vrijheid neemt zich tot U edel.
teklbare tevrienden met belijft verzoek hem aan den heer
Commissaris des Konings in uwe provincie te overdragen en
aanbevelen.

Diepenveen 21 Februari 1883

T welk doende
Jacob Mulder.

Jacob Mulder wordt te Voorst geboren op 15 januari 1847, als zoon van Gerrit Mulder en Willemina Jansen.

Hij is getrouwd met Hendrika Vijge en vader van twee dochters en vier zonen, van wie één zoon op zeer jonge leeftijd overlijdt.

Jacob Mulder komt op 30 april 1916 te Heino te overlijden. Tot zijn opvolger wordt de heer T.M.W.J. Timmerman uit Almelo benoemd; deze gaat echter vier jaar later weer naar Almelo terug en dan wordt in 1920 als veldwachter aangesteld Willem Franciscus Mulder, geboren 6 januari 1895 te Heino, de jongste zoon van Jacob Mulder en Hendrika Vijge.

In de gemeente Heino heeft men dermate goede ervaringen opgedaan met veldwachter Mulder sr., dat men junior graag als ordebewaarder wil. Zodoende komt deze terug naar zijn geboorteplaats.

Willem Franciscus Mulder heeft veel functies bekleed in het openbare leven.

In 1953 werd hij raadslid voor de Partij van de Arbeid van de gemeente Heino en van 1958 tot 1966 was hij wethouder. Van het Groene Kruis, afdeling Heino, was hij 38 jaar lang bestuurslid. In de jaren twintig hielp hij op verzoek van gemeente en kerken een plaatselijk ziekenfonds oprichten, hetgeen bleef bestaan tot 1941 en toen werd opgenomen in het Nezifo. Ruim 35 jaar was hij bij het Volksonderwijs betrokken. De muziekvereniging 'Ons Genoegen' kende hem bijna 10 jaar als voorzitter. Ook was hij vele jaren voorzitter van de Algemene Nederlandse Politiebond, afdeling Zwolle en van de Koninklijke Nederlandse Politiehondvereniging afdeling Overijssel. Tot op hoge leeftijd was hij opzichter bij de Stichting Baron van Ittersumfonds.

De heer Mulder jr. overleed te Raalte op 31 augustus 1978.

J.K. Pruim-Reinders

Bronnen:

Gemeente-archief Heino: Burgerlijke stand en Bevolkingsregisters.

Archief 'Omheining': Verzameling kranteknipsels. Verzameling genealogie.

Raadsbesluit nr. 718 (18 juni 1894)

Het eervol ontslagen hoofd der school, de heer Leistikow, mag in de tuin nog de door hem gezaaide en gepote vruchten oogsten, maar in geen geval daarna nog de tuin gebruiken.

Hij wordt opgevolgd door de heer S. Kuipers, die een jaarwedde van f 750,- ontvangt plus een vrije woning met tuin. Als vergoeding voor het snoeien van de heg om zijn woning en om de tuin, krijgt hij een stukje grond achter de school in gebruik, groot ongeveer 10 are, dat hij evenwel moet delen met veldwachter J. Mulder.

BRON: archief gem. Heino

v.d.V

UTENTUUT

Wanneer mgr. Rientjes het in zijn boek "Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt Heino" (1931) heeft over de teelt van vlas, schrijft hij op bladzijde 15:

"Onder Heino werd ook vlas verbouwd en utenttuut".

Aangezien hij geen nadere bijzonderheden geeft, komt de vraag naar voren: Wat is toch in vredesnaam utenttuut?

Enige navraag bij ouderen onder ons leverde wel iets op: het zou hutenttuut moeten zijn, dus met een h ervoor, en verder, dat het stevige plantestengels waren, vroeger gebruikt in een stalbezem. Niemand evenwel kon volledig uitsluitsel geven.

Dan brengt Gigengack uitkomst! In zijn "Twentse woorden en uitdrukkingen I" vermeldt hij op bladzijde 78 het volgende:

"Huttentut (dederzaad), een olieleverend gewas, dat in de vorige eeuw op zandgronden werd verbouwd voor de oliewinning, voor gebruik in olielampen en in de huishouding/spijsolie, als ook voor ambachtelijk gebruik/invetten van lederwaren. De teelt kwam tot stilstand na de invoering van petroleum en van buitenlandse oliën en vetten. Maar nog lang daarna herinnerde wildgroei in de nabijheid van oliemolens alsook rondom de boerderij - ondermeer in de hof - aan de teelt van weleer. De plant heeft lichtgele bloempjes en peervormige hawtjes in een lange tros."

Hij voegt er nog aan toe, dat de plant enigszins lijkt op het bekende herderstasje (beide behoren tot de familie der kruisbloemen) en dat de harde stengels vroeger werden gebruikt, al of niet in combinatie met berkenrijs, voor het vervaardigen van bezems.

Vlas behoort tot de plantenfamilie van de Vlasachtigen (Linaceeën) en heeft 5 kroonblaadjes, terwijl de Huttentut behoort tot de Kruisbloemigen (Cruciferen) en dus 4 kroonblaadjes heeft.

De "Nieuwe flora in kleur", uitgegeven bij Moussault, geeft onder nummer 264 de volgende korte beschrijving van huttentut (*camelina sativa* Crantz):

"Een tot 80 cm hoge plant met vertakte stengel. Bladeren lancetvormig tot lijnvormig; de hogere met een pijlvormige, stengelomvattende voet. Kruisbloem, lichtgeel. Vrucht een peervormig hawtje, tenslotte hard. Zaden oliehoudend. Gekweekt en verwilderd."

Veenman's Agrarische Winkler Prins voegt daar nog aan toe (blz. 668):

"Stelt in de cultuur slechts matige eisen, is behoorlijk bestand tegen droogte en past daardoor goed op zandgrond. De vegetatieduur is vrij kort: bij tijdige uitzaai (maart) rijpt het weinig later dan koolzaad. Het kan nog tot eind mei gezaaid worden. Door veredeling zijn productie en oliegehalte waarschijnlijk nog behoorlijk te verbeteren. De halfdrogende olie blijkt, na veredeling, bruikbaar te zijn in de verf-, vernis- en drukinktindustrie".

Tenslotte:

Op verzoek van de Wijhese Historische Vereniging verbouwde de heer Lindeboom (Duisterendijk) wat "hutenttuut". Hij maakte van de stengels een bezem, die in de Oudheidkamer te Wijhe is te bezichtigen. De komende zomer zal dit ouderwetse gewas te zien zijn in de tuin van de heer Bonhof (Dolderstraat).

Henk van der Veen sr.

UUT DE OLDE DEUZE

Nog es: 'n Hof van Rakhörs

In 't veurige nummer schrif C. ter Laak över 'n Hof van Rakhörs. Mär der bint er meer, die met wroeging ezetten hebt. Mien moe nl. ok; die hef doar vaeke van verteld. Luuster mär, det was zo:

'Ik brache melk bie Rakhörs en zodoende kwam ik in de keuken. Ik kon goed met de meiden överweg, mär op 'n moal was der gien koffie. Toen kwame wie överiene, um dan mär wat van die lekkere peren uut de hof te jatten. 's Oavends zol det gebeuren. Een buurvrouwe wödden evroagd en die gunk ok met. Het had hârd eweid, dus peren lagen der genug onder de bomen. De schölken wödden töt tassen umetoverd en doar gungen de peren in.

Um niet al te völle op te vallen, gunge wie op de terugweg över het Hazelhörspaegie. Mär het zat oons tweeën niet met, want halverweggens det paegie scheuren de schölk van Gärregie en de peren veulen över de grond'.

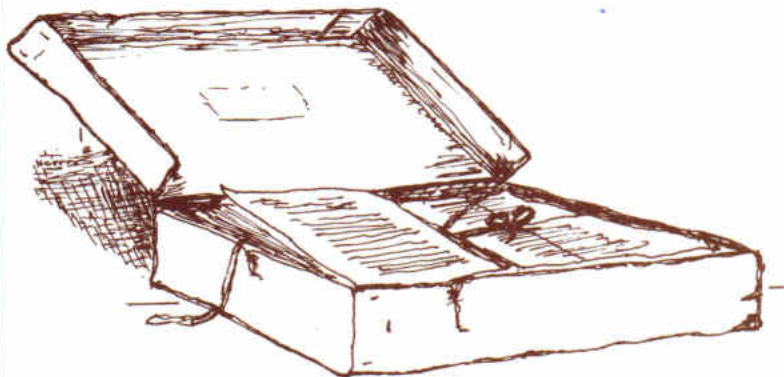
Hoe as ze thuus bint ekommen, vermeldt het verhaal niet. Mär lekker bint die peren vaste wel ewes, net as de vruchten van Ter Laak. Die schreef: zo det bin 'k kwiet noa 40 joar. Mär det van mien moe is al wel 80 joar eleden!

Noe nog een vroege: Woarumme wödden der bie Rakhörs toch zo uut de tuun ejat? Wie 't weet, mag het zeggen.'

Umde'k bange binne veur de politie, he'k mien naeme der mär niet onder ezet.

Mär misschien is 't ok al wel verjoard...

(Naeme bie de redaktie bekend)

HAND- EN SPANDIENSTEN

In vroeger tijden kende men de herendiensten: horigen moesten een bepaald aantal dagen per jaar onbetaalde arbeid verrichten voor hun heer, waarbij in de middeleeuwen ook de krijgsdienst was inbegrepen. Bieleman nam in zijn boek 'Heino, een geschiedenis van mens en plaats' (blz. 85) een pachtcontract op uit het begin van de 17e eeuw, gesloten tussen Johan van Rechteren, de heer op de Breedenhorst, en zijn pachter Roelof Wynnels op het Rozendael. Deze laatste moet, zo staat erin vermeld,

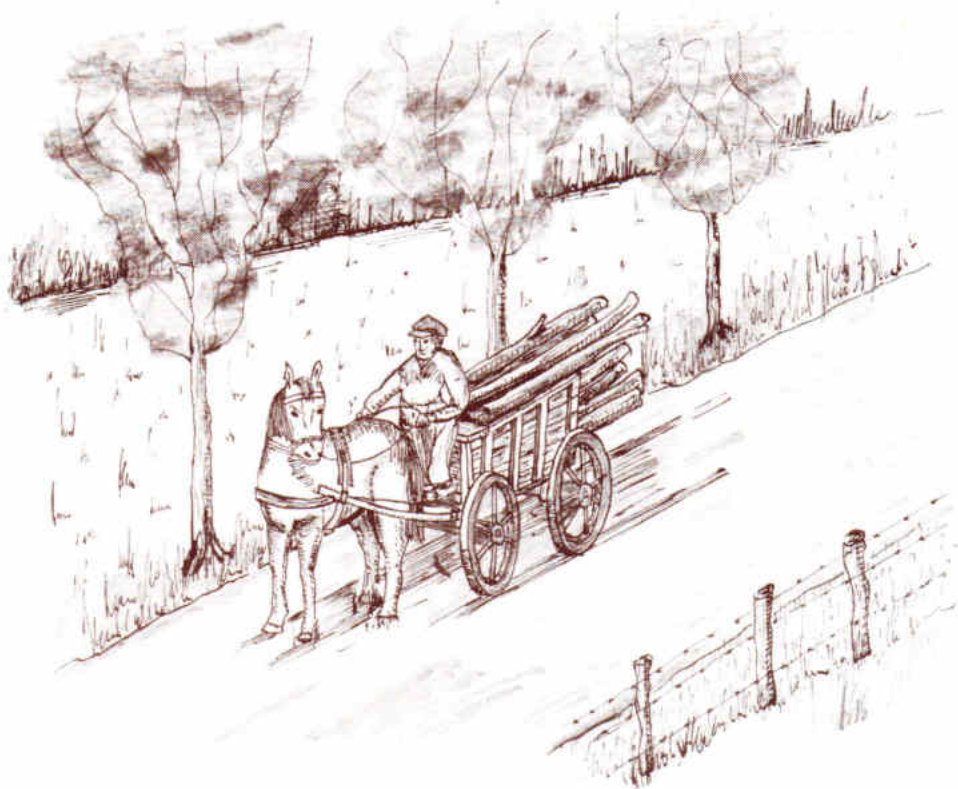
'volligens gewoontlicke dinst doen mitt wagen unde peerden'.

En even verder:

'Item drie dagen schoen bowen unde drie dagen meyen'.

Met name de patriot Joan Derk van der Capellen - naar wie onze Van der Capellenweg is genoemd - ijverde er eind 18e eeuw sterk voor om deze diensten af te schaffen. Hij was een tijdlang eigenaar van de voormalige havezate De Breedenhorst, waardoor hij werd toegelaten als lid van de Gewestelijke Staten. De Franse tijd maakte aan deze herendiensten een einde.

Als uitvloeisel daarvan bleven evenwel de hand- en spandiensten bestaan: het verrichten van onbetaalde arbeid aan gemeentelijke werken, òf door handenarbeid, òf met paard-en-wagen.

Op 1 maart 1875 trad een nieuwe gemeentelijke verordening in werking; in de aanhef daarvan stond:

'terwijl op dien dag zullen zijn afgeschaft alle verordeningen inzake der belasting in natura van hand- en spandiensten vroeger uitgevaardigd'.

De nieuwe verordening was koninklijk goedgekeurd en verplichtte alle hoofden van gezinnen, wanneer zij niet verhinderd waren door ziekte, ouderdom of lichaamsgebreken, tot het verrichten van werkzaamheden bij de aanleg en ook

'tot instandhouding in de gemeente van de openbare wegen, paden en waterlossingen in dien bruikbaren en voldoende staat, dat zij volgens het oordeel van Burgemeester en Wethouders aan hunne bestemming behoorlijk beantwoorden.'

Hoe vaak men daartoe verplicht was, werd als volgt omschreven:

'Het getal der te verrigten handdiensten bedraagt drie in het jaar, en dat der spandiensten een gelijk getal voor elk paard, of trekos, of muilezel gehouden wordende door een belastingschuldige. De dienst heeft eenen duur van vier achtereenvolgende uren. Paard, muilezel of trekos, den ouderdom van twee jaar niet overschreden hebbende, valt niet in de verpligting tot arbeid.'

Niet alleen oude, zieke of gebrekkige mensen werden vrijgesteld, ook jonge dieren werd deze arbeid dus bespaard, terwijl een eigenaar van twee of drie trekdieren ook evenzoveel keren per jaar een oproep kreeg.

Mensen die het konden betalen mochten op hun kosten een plaatsvervanger sturen. Dat moest dan wel een arbeidsgeschikte man zijn tussen de 18 en 60 jaar.

Wilde of kon iemand zijn eigen trekdier niet missen voor dat werk, dan was hij verplicht *'tot beschikbaarstelling van een behoorlijk bruikbaar trekdier en voertuig in plaats van zijn eigen bezit.'*

Ook was er de mogelijkheid om deze verplichte hand- en spandiensten af te kopen, en wel

'door te storten in de gemeentekas bij den aanvang van het jaar van 1 maart tot 1 maart daar aan volgende, gedeelten voor een heel gerekend, voor de handdienst de som van vijf en zeventig cent, voor de spandienst a. voor een trekdier dat men houdt een Gulden vijftig cent, b. voor elk trekdier dat men houdt boven één, Een Gulden.'

Er werd daarbij duidelijk gesteld, dat deze afkoopgelden uitsluitend en geheel moesten worden aangewend voor het doen verrichten van werkzaamheden, zodat die niet voor rekening zouden komen van hen, die niet afkochten. Deze gelden werden door de gemeente gebruikt voor het werven van werkvolk.

Voor wat de handdiensten betrof moesten de opgeroepenen zelf zorgen voor spaden en, indien nodig, voor harken, grepen, kruiwagens, bijlen, sneeuwschoppen en dergelijke. Tenzij, zo werd bepaald

'die werktuigen niet in hun bezit zijn en zij zulks voldoende kunnen aantonen, of er bij Burgemeester en Wethouders daar omtrent genoegzaam zekerheid bestaat.'

Een opgeroepene tot het verrichten van spandienst kon verplicht worden om in plaats van voor een voertuig, voor een ploeg of eg te zorgen.

Al het te verrichten werk gebeurde onder het toezien van een gemeentebeambte of opzichter. In de meeste gevallen was dat de veldwachter, aan wie men gehoorzaamheid en onderwerping verschuldigd was. Maar hij, op zijn beurt, zo werd uitdrukkelijk gesteld,

'bezigt alle mogelijke inschikkelijkheid en billijkheid ten aanzien van de op te leggen arbeid en ten aanzien van de zoodanigen die blijkbaar tegen hunne wil door bijzondere omstandigheden zijn verhinderd.'

De verordening bevatte verder nog een aantal vermeldenswaardige bepalingen:

'Hand- en spandiensten kunnen niet op denzelfden dag van denzelfden belastingschuldige worden gevorderd, terwijl ook niemand met meer dan twee trekdieren behoeft te werken op denzelfden dag. - Hij die de spandiensten heeft afgekocht is

Heino den 2 Julij 1874.

De Raad der gemeente Heino.

Gelet op artikel 232, en 239. des wet van 29 Junij 1857
Staatsblad N: 85. -

Besluit.

Art. 1. Er zal in deze gemeente worden geheven een belasting in natura of verplichting tot het verrigten van hand- en spandiensten. -

Art. 2. Tot die diensten zijn verplicht alle hoofd van huis, gezinnen, zoo zij niet door ziekte onderdood of lichaams gebreken verhinderd worden, en onverschuldigd zijn een plaatsvervanger te stellen, een en ander tot beoordeeling van Burgemeester en wethouders. -

Art. 3. De diensten strekken tot instandhouding in de gemeente van de onrenbare wegen paden en waterloop, en in dien betrekking en voldoende Staat het zij volgens het voordeel van Burgemeester en wethouders, aan hunne bestemming behoorlijk beantwoorden.

Art. 4. Hand- en Spandiensten kunnen niet op den zelfden dag van deszelfden belasting schuldige worden gevorderd, - terwijl ook niemand met meer dan twee trekken dien ten behoeft te werken op den zelfden dag. - Hij die de Spandiensten heeft afgekocht is van de hand- diensten bevrijd. -

De Spandiensten kunnen ook worden gevorderd tot vervoer in de gemeente van hout of steen, tot het vervoer van de brandspuit, of tot den aanvoer van turf in de school. -

Art. 5. Burgemeester en wethouders zorgen of elven zorgen, dat het wettelijk van hen die de diensten afkopen voor rekening van de gemeente wordt verricht in geenszins komst tot bezwaar van hen die niet afkopen. - Alde niet afkoop afkomstige gelden worden tot een genasend einde besteed. -

van de handdiensten bevrijd. - De spandiensten kunnen ook worden gevorderd tot vervoer in de gemeente van hout of steen, tot het vervoer van de brandspuit, of tot den aanvoer van turf in de school.'

Tenslotte een opsomming van de straffen bij overtreding van deze verordening:

'Zij die daartoe opgeroepen, niet zijn opgekomen, die niet op den bepaalden tijd zijn opgekomen, die voor het bepaalde tijdstip het werk hebben verlaten, die gedurende den arbeid in het oog loopende blijken hebben gegeven van onwil, traagheid, onverschilligheid of ongehoorzaamheid en zij die zich niet hebben voorzien van de tot den arbeid nodige werktuigen, zullen binnen vier en twintig uren na den afloop van het tijdvak hetwelk voor den arbeid is bestemd geweest, gehouden zijn te storten in handen van den ontvanger der gemeente, wegens een handdienst de som van vijf en zeventig cent, wegens een spandienst voor een voertuig bespannen met een trekdier de som van een gulden vijftig cent, en voor een voertuig bespannen met twee trekdieren de som van twee gulden vijftig cent.'

Het bleek in de praktijk beslist noodzakelijk dergelijke, voor die tijd vrij zware boetes in uitzicht te stellen, want er waren nogal wat overtredingen. Prompt volgde dan een proces-verbaal!

Voor het overige kan, dacht ik, worden vastgesteld, dat deze verordening de lasten eerlijk verdeelde. Maar ook, dat de verplichtingen van de burger inzake het onderhoud van wegen toen toch aanmerkelijk zwaarder waren dan tegenwoordig, nu we alleen maar de stoep voor ons huis sneeuwvrij hebben te houden.

Henk van der Veen sr.

VAN DE BESTUURSTAFEL

De paaswandeling, die deze keer ging door Lierderholthuis en omgeving trok weer veel wandelaars; in totaal namen 540 personen deel. Dankzij de medewerking van de boeren in Lierderholthuis, door wier weilanden gewandeld mocht worden, en die van het waterschap Salland, kon een bijzonder aantrekkelijke tocht worden samengesteld.

De dauwtrapfietstocht op hemelvaartsdag, met een koffiestop in Broekland (totaal 30 km) werd, begunstigd door stralend weer, gefietst door 350 personen. We ontvingen gunstige reacties.

Het P.J. Meertens Instituut te Amsterdam heeft onlangs een publicatie uitgegeven, genaamd 'Van pekelvat tot diepvrieskist'; het boek bevat interviews en beschouwingen over de huishoudelijke conservering op het nederlandse platteland in de eerste helft van de twintigste eeuw.

ISBN 90-70389-18-5. Prijs f 27,00.

Van mevrouw Eek-Horsting, de familie Heuven, mevrouw Hofmeijer en de heer Roesink mochten we foto's, bidprentjes en krante-artikelen kopiëren.

Schenkingen

- * Van de heer J.W. Bonhof te Heino een boekje met toespraken van H.M. de Koningin in de jaren 1940-1945.
- * Van de heer G.J. Geertman te Heino een oude katrol een een heuiblökkie.
- * Van mevrouw Hartholt-van Leeuwen te Heino een groepsfoto.
- * Van de familie Heuven te Heino bidprentjes.
- * Van mevrouw Hofmeijer te Heino bidprentjes.
- * Van de heer R. de Vries te Heino twee mapjes foto's betreffende wegen in de gemeente Heino.
- * Van mevrouw Eek-Horsting te Heino enkele bidprentjes.
- * Van de familie Sinnige te Heino een babykribje.
- * Van mevrouw Van Lenthe te Heino kranteknipsels.

BOERDERIJ- EN VELDNAMEN

De Culturele Raad Overijssel vervaardigt, met subsidie van o.a. de gemeenten, voorlichtingsmateriaal (w.o. een videofilm) te gebruiken bij het werven van vrijwilligers voor het veldnamenonderzoek.

Beschrijvingen van veldnamen van Hasselt, Bathmen, Ommen en Haaksbergen zijn inmiddels verschenen.

Onze vereniging is uiteraard gaarne bereid een steentje bij te dragen tot dat onderzoek en hoopt t.z.t. van genoemd voorlichtingsmateriaal gebruik te kunnen maken ter werving van vrijwilligers in de gemeente Heino. Zij, die hiervoor voelen, kunnen zich nu reeds bij het bestuur aanmelden.

themanummer
DE VIDAL DE SAINT GERMAIN

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in
rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur:

H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

J. Freriks,
Marktstraat 13, 8141 GA Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant.

2. Beeld en Geluid

Contactpersoon: (wnd.)

J.A.G. Kappert,
Davenschot 30, 8141 BD Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Marktstraat 13, 8141 GA Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant.

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Munnikenhof 17,
8141 GL Heino, tel. 05729 - 1505

Redactie:

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastraat 17,
8141 ET Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Bredewold Wezep.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
9e jaargang - nummer 3 - september 1989

Dit nummer is geheel gewijd aan de heer
G.J.G. de Vidal de Saint Germain
die van 1838 tot 1886 burgemeester van Heino was.

INHOUDSOPGAVE

blz. 46	Voorwoord - ds. P.J.F. van Voorst Vader
blz. 48	Het familiewapen - J.K. Pruim-Reinders
blz. 50	Familie-memoires - J.K. Pruim-Reinders
blz. 68	Twee eeuwen Reelaergeschiedenis - Peter Weller
blz. 85	Vidal, de bomenplanter - Henk van der Veen sr.
blz. 94	Vidal, de burgemeester - Henk van der Veen sr.
blz. 98	Het Schoolbos - Wim Grootenhuis
blz.108	Het sterfhuis te Zwolle - Peter Weller

VOORWOORD

Het is jammer, dat mijn Grootvader Ir. K. de Vidal de Saint Germain zo laat getrouwd is, want daardoor heeft mijn moeder, de oudste uit het gezin, haar grootvader eigenlijk niet gekend en heeft zij geen persoonlijke herinneringen aan hem kunnen vertellen. Mijn moeder werd geboren in mei 1885 en haar grootvader stierf in maart 1887.

Wel heb ik mijn Grootvader goed gekend, hij stierf toen ik 18 jaar oud was, maar veel verhalen over zijn vader, de burgemeester dus, heeft hij mij niet verteld.

In de familie gold hij als een man van karakter, rechtvaardig, strikt, eerlijk, trouw.

Zijn vrouw, van wie hij zielsveel hield, heeft hij jong moeten missen. Met een groot gezin van nog jonge kinderen bleef hij achter. Toch heeft hij nooit willen hertrouwen. De liefde voor zijn vrouw maakte hem dit onmogelijk.

Mijn Grootvader vertelde: stel je voor, mijn vader heeft Napoleon nog gekend! Daarmee werd niet bedoeld, dat hij Napoleon persoonlijk gekend zou hebben, maar dat hij de tijd van Napoleon nog had meegemaakt.

Een markant verhaal over hem, dat mijn Grootvader me vertelde, is me bijgebleven. Hij wilde de eerlijkheid van zijn koetsier op de proef stellen. Samen gingen ze er op uit in het rijtuigje, U weet wel, op twee hoge wielen, met een aan de voorkant open dak, een tilbury. Ze zaten naast elkaar, het was slechts geschikt voor twee personen. De rijtuigdekens lag over hun beider knieën. Overgrootvader had op de bodem een rijksdaalder neergelegd, in die tijd een groot bedrag, en zeker voor de koetsier, van wie 't weekinkomen wel niet meer dan een f 5,- à f 6,- bedragen zal hebben. Toen ze stil hielden en mijn overgrootvader uitstapte, en de rijtuigdekens dus werd teruggeslagen, ontdekte de koetsier op de bodem de rijksdaalder en gaf die aan "Meneer" met de woorden "U hebt een rijksdaalder verloren". De koetsier had getoond wie hij was, hij had de proef doorstaan, overgrootvader kon tevreden zijn. Maar mijn Grootvader vond, dat zijn vader dit niet had mogen doen: iemand met zo'n laag inkomen had hij in verleiding gebracht. En dat vond mijn Grootvader niet geoorloofd.

In dit verhaal proeven we het verschil van de generaties, en het warm sociaal gevoel van mijn Grootvader, waarom hij ook bekend was.

Mijn overgrootvader was een principieel man. Ik denk, dat hij daarin een rechtgeaarde zoon was van zijn vader. Zijn vader nam in 1795 ontslag uit de militaire dienst, omdat hij zijn eens aan Oranje afgelegde eed niet wilde breken. En dat, terwijl zijn afkomst Frans was en vele Nederlandse collega-officieren, vaak behorend tot heel bekende Nederlandse geslachten, van oudsher Nederlands, zonder blikken of blozen overgingen in Franse krijgsdienst. En daarin hebben ze 't vaak nog ver geschopt ook.

Maar Vader Vidal, die 't allerm minst ontbrak aan capaciteiten, koos de armoede van die verschrikkelijke tijd, erger dan van de bezettingsjaren 1940-1945. Uit principe. Een man van karakter. Een man van zedelijke moed, overeenkomstig de wapenspreuk van zijn familie "Fait bien sans crainte" ("doe wèl zonder vrees", durf de beslissing te nemen waarvan je geweten is zegt dat die goed is, zonder bang te zijn voor de gevolgen). Datzelfde kenmerkte zijn zoon, de burgemeester van Heino. Zijn trouw aan zijn overleden vrouw, terwijl 't voor de opvoeding van zijn kinderen zeker beter geweest zou zijn als hij hertrouwd was: zijn keuze voor de anti-revolutionaire beginselen, die door zijn omgeving werkelijk niet altijd werden gedeeld! Een man met een sterke innerlijke overtuiging. Door tijdgenoten wordt hij geroemd om zijn praktische aanleg: een man met beide benen op de grond. En hij was accuraat, heel precies. Dat blijkt o.a. uit de brieven die hij aan zijn vrouw schreef, toen hij in Duitsland was voor de medische behandeling van zijn

toen jongste kind, een baby nog, Sophietje. Van dag tot dag houdt hij zijn vrouw op de hoogte hoe het met het kind gaat; geen kleinigheid wordt vergeten, zodat zijn vrouw een duidelijk beeld krijgt. En hij vergeet ook niet in zijn brieven aan zijn vrouw te vragen de heer H.A. Blom, die op de gemeentesecretarie werkzaam was, ten aanzien van bepaalde punten duidelijk te instrueren. Ook tijdens zijn afwezigheid mag er niets mis gaan.

Het zou mijn grootvader en mijn moeder, en haar familieleden, deugd doen als ze nu wisten met hoeveel aandacht Heino haar oud-burgemeester niet alleen niet vergeet, maar ook éért.

Graag heb ik als achterkleinzoon dan ook dit Voorwoord geschreven.

P.J.F. van Voorst Vader

Gabriël Jasper Gerrit de Vidal de Saint Germain

Burgemeester van Heino

Zoon: Karel de Vidal de Saint Germain

Kleindochter: Susanne Civile Sophie de Vidal de Saint Germain

Achterkleinzoon: **Pieter Jacobus Franciscus van Voorst Vader**

Ned. Herv. Predikant van 1940-1946 te Nisse (Zuid-Beveland)

van 1946-1978 te Eefde

Thans met emeritaat en wonende te Hoonhorst (gemeente Dalfsen)

HET FAMILIEWAPEN

De VIDAL

Vermoedelijk is het familiewapen, zoals het hierbij is afgebeeld en waarvan de eerstbekende afbeelding dateert uit 1797, met de opkomst van de familie De Vidal de Saint Germain in Nederland aangenomen.

In Frankrijk komen diverse wapens voor van families De Vidal zonder dat één daarvan ook maar enige gelijkenis vertoont met het in Nederland gevoerde.

Het bij het wapen gevoegde devies "Fait bien sans crainte" werd echter wel gevoerd door de Franse riddermatige familie De Vidal. Hieraan heeft Lambertus Gabriël Vidal de Saint Germain het waarschijnlijk ontleend.

De beschrijving van het volledige wapen van de familie De Vidal de Saint Germain luidt als volgt:

Een accoladeschild; doorsneden.

a. Gedeeld.

I. In zilver een burcht van sabel, geopend en verlicht van zilver, de rechterzijde in puin, geplaatst op een grasgrond van sinopel.

II. In keel een gouden klaverkruis, in het schildhoofd in azuur drie zilveren rozen naast elkaar geplaatst.

b. In goud een keper van sabel, de top vervangen door een zilveren gravenkroon.

Het schild is gekroond met een gouden gravenkroon.

Helmteken:

een uitkomende ridder van zilver, oprijzende uit de kantelen van een zilveren burcht, met een neergeslagen vizier en opgeheven sabel in de linkerhand, vergezeld ter rechterzijde van een zilveren piek en ter linkerzijde van een zilveren hellebaard; geplaatst tussen twee vaandels van goud.

Het geheel is geplaatst tussen twee aanzierende traliehelmen van sinopel.

De rechterhelm is gedekt met twee zilveren vleugels waartussen een zilveren struisveer.

De linkerhelm is gedekt met twee gouden trompen waartussen een zilveren struisveer.

Schildhouders:

Ter rechterzijde: een afgewende klimmende gouden leeuw, getongd van keel, met een gouden kraag; houdende tevens een zilveren vaandel.

Ter linkerzijde: een aanzierende wildeman in natuurlijke kleur met een krans van bladeren van sinopel om de heupen, houdende in de linkerhand tevens een zilveren vaandel.

Het geheel is geplaatst op bladeren van sinopel met in de bandarol de woorden "Fait bien sans crainte" (Doe wel zonder vrees).

keel	= rood
azuur	= blauw
sabel	= zwart
sinopel	= groen

Bronnen:

Rijksarchief Groningen:

Omschrijving van het familie-archief De Vidal de Saint Germain door Mr. J.H. de Vey Mestdagh 1961.

Mémoires van Lambertus Gabriël Vidal dit Saint Germain; archiefnummer 080.98 inventaris nr. 25 - bladzijde 10.

Gemeente-archief Zwolle:

Nederlands Patriciaat 1952 - bladzijde 343.

Literatuur:

't Jong Henk, Inleiding tot de Heraldiek.

J.K. Pruim-Reinders

Vidalletje

"Wanneer onze daaden geen nut toebrengen in de Maatschappij, zoo is onze roem IJdelheid".

(uit: Raadgeving van G.J. de Vidal de Saint Germain aan zijn zoon 1815-1822)

FAMILIE-MEMOIRES

Gabriël Vidal dit Saint Germain

geboren : te Regensburg in Duitsland

overleden : 18 juni 1767 te Barcelona

zoon van : Joëtha Vidal dit Saint Germain en Marie Jacquette

beroep : 1e luitenant in het Brabantse Regiment van Kapitein De Paville ten dienste van Spanje

godsdienst : Rooms Katholiek

huwelijk:

In 1763 te Luik met **Anna Maria Helena (de) Mathourné (de Belwasard)**, gedoopt 8 februari 1734 te Maastricht. Dochter van Johannes (de) Mathourné (de Belwasard) en Judic Maria de Saint Martin.

*Anna Maria Helena (de) Mathourné
(de Belwasard).*

kinderen:

1. **Maria Helena Elisabeth Mathieu**, geboren/gedoopt 15 januari 1757 te Beek (Limburg).
Dochter van Johan Gerard Mathieu en Anna Maria Helena (de) Mathourné (de Belwasard).
Overleden 22 augustus 1836 op Huize 't Reelaer te Raalte.
2. **Lambertus Gabriël (de) Vidal de Saint Germain**, gedoopt 18 september 1764 te Luik.
Overleden 30 juni 1832 op Huize 't Reelaer te Raalte.

Vermoed wordt, dat de bakermat van de familie De Vidal de Saint Germain in Frankrijk ligt, hoewel men daarvoor, tot nu toe, nog niet de bewijzen heeft kunnen vinden. Het contact van Gabriël Vidal dit Saint Germain met Nederland kwam tot stand met het einde van de zevenjarige oorlog 1756-1763; een oorlog tussen Oostenrijk, Rusland en Frankrijk enerzijds en Pruisen en Groot-Brittannië anderzijds.

De geschiedenis begint omstreeks 1762.

Voor 1762 was Gabriël Vidal dit Saint Germain kapitein in Franse dienst. Vanwege een tweegevecht moest hij vluchten en kwam zodoende in Maastricht terecht. Daar maakte hij kennis met Anna Maria Helena (de) Mathourné (de Belwasard), een dochter van een familie die omstreeks 1635 vanwege haar protestantse geloofsovertuiging uit Verviers (bisdom Luik) naar Maastricht was gevlucht.¹ Deze stad was deels rechtsgebied van de bisschop van Luik, deels van de Staten-Generaal.

Aangezien Gabriël Vidal dit Saint Germain rooms katholiek was, wilden haar ouders vanzelfsprekend geen toestemming voor een huwelijk geven. Daarop vertrokken zij samen naar Luik om aldaar in het huwelijk te treden. Toen de onenigheden waren bijgelegd, volgde er een verzoening tussen Gabriël Vidal dit Saint Germain en zijn schoonouders. Intussen was zijn familie er achter gekomen, dat hun zoon met een protestantse vrouw was getrouwd, hetgeen evenmin in goede aarde viel. De familie Vidal dit Saint Germain bewerkstelligde daarop, dat hij bij het regiment "Etrangers Wallone" ten dienste van Spanje werd geplaatst en belast werd met het "provisieel oppergezag der Spaanse wervers" buiten Maastricht op "Spaans gebied", waardoor het hem onmogelijk werd gemaakt zich nog in Maastricht te vertonen.

Toen zijn vrouw, die inmiddels een baby verwachtte en bij haar ouders in Maastricht was gebleven, zeven maanden zwanger was, hakte zij de knoop door en reisde met het Markschip naar Luik, waar zij samen met haar man domicilie koos in de parochie van Saint Christophe. Niet lang daarna beviel zij aldaar van een zoon, die op 18 september 1764 in de parochie van Saint Adalbert werd gedoopt omdat in de parochie van Saint Christophe niet gedoopt werd, en de voornamen kreeg van Lambertus Gabriël.

Nog geen jaar duurde hun hereniging, want in juni 1765 vertrok Gabriël Vidal dit Saint Germain naar Spanje, dat in oorlog was met Engeland, als 1e luitenant van de compagnie van kapitein De Paville in het Brabantse regiment ten dienste van Spanje.

Twee jaar later op 18 juni 1767 overleed hij aldaar in het militair hospitaal te Barcelona aan zijn verwondingen.

Toen zijn vrouw, na het vernemen van dit voor haar zo droevig bericht, zich met haar kind naar de familie van haar man wilde begeven om de erfenis van haar man in ontvangst te nemen, verbood haar vader dit uit vrees, dat de jonge Lambertus Gabriël dan rooms katholiek zou moeten worden opgevoed. Om dit te voorkomen ging hij zelfs zo ver, dat hij tenslotte alle papieren van zijn schoonzoon, waaruit diens afstamming en rechten te bewijzen zouden zijn geweest, vernietigde.

Lambertus Gabriël schrijft hier later zelf over in zijn mémoires:

"Want mijn moeders vader heeft alle bewijzen van mijnen vader vernietigd waardoor ik veel in de weereld heb verloren en dat is geschiet eenig en alleenig om d'onderscheid van Godsdienst."

Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain (nu een enigszins gewijzigde achternaam, doch dat gebeurde voor de invoering van de burgerlijke stand in 1812 wel vaker; men sprong in die tijd niet zo nauwkeurig met de schrijfwijze van de namen om) bleef bij zijn grootouders de Mathourné in Maastricht wonen en werd protestant opgevoed.

Zijn moeder kreeg een betrekking als gezelschapsdame bij het gezin van Baron Von Loebel, een Saksische familie en goede vrienden van haar ouders.

Het zou voor Lambertus Gabriël tot zijn veertiende jaar duren voordat hij haar weer terug zou zien.

Van grootvader en de familie de Mathourné moest hij advocaat of predikant worden of medicijnen studeren en daarom werd hij in 1772 in Maastricht op de Latijnse school geplaatst. De kleinzoon had echter helemaal geen ambities in die richting en wilde in de "Militaire stand". Bovendien kon hij het op school niet vinden met één van zijn leer-

meesters en spijbelde hij regelmatig. Voor dit laatste werd hij door zijn grootvader streng gestraft, waardoor de verstandhouding tussen grootvader en kleinzoon steeds meer verslechterde.

Als oplossing bewerkstelligde zijn oom Mr. Samuel Hendrik de Mathourné, advocaat en klerk ter secretarie van de Staten van Utrecht, dat hij in 1779 kon aanmonsteren als tweede schrijver op een oostindisch schip naar De Kaap. Helaas voeren de schepen niet af en kon het plan geen doorgang vinden.

Terug naar Maastricht kon Lambertus Gabriël niet, omdat grootvader de Mathourné hem niet meer in zijn huis duldde. Hij wilde dan ook het liefst naar zijn moeder en op veertienjarige leeftijd maakte hij alleen de lange reis naar Henneberg bij Meiningen, een plaats ten zuidoosten van Kassel, nu Oost-Duitsland, waar zijn moeder verbleef bij de familie Von Loebel. Daar werd hij met open armen ontvangen.

Door bemiddeling van Baron Von Loebel kreeg hij onderwijs van Baron Von Loewenstern, gouverneur van de twee jonge prinsen van de regerend vorst van Saksen-Meiningen, die hem als hun halfbroer beschouwden. Hij kreeg les in aardrijkskunde, wiskunde, rekenkunde, etc. Tevens kreeg hij les in sterrenkunde van professor Van Houten.

In juli 1781 vertrok de familie Von Loebel echter uit Henneberg en ging op reis naar Denemarken en Rusland. De moeder van Lambertus Gabriël ging met hen mee.

De kapitein der dragonders van Hessen-Kassel, Jan Levin Baron Scharowits de Scharowa, wist hem over te halen dienst te nemen als cadet in Hollandse dienst. Hij moest zich daarvoor melden bij het garnizoen in Vlissingen en werd geplaatst als cadet in de compagnie Artillerie van kolonel Du Bois.

Zo vertrok Lambertus Gabriël in juli 1781 eveneens uit Henneberg. Hij maakte de reis per postwagen via Fulda naar Mainz en vandaar per schip naar Keulen, vervolgens te voet via Aken naar de familie Scharowits te Maastricht. Door bemiddeling van Baron Scharowits kreeg hij weer contact met zijn grootvader en zijn familie.

Na dit oponthoud te Maastricht reisde hij door naar Vlissingen.

In zijn militaire loopbaan kreeg hij diverse tegenslagen te verwerken. Zo werd hij in maart 1782 ernstig ziek en de zeeuwse koorts velde hem voor diverse maanden. Eind 1782/begin 1783 werd hij overgeplaatst naar het garnizoensstadje Sluis, in die dagen, in verband met de zeeuwse koorts, het hollandse kerkhof genoemd.

Kort daarna kreeg hij pleuritis en was hij zwaar ziek, zo ziek, dat men hem dood waande en in doodshemd op stro legde. Zijn vrienden kregen echter de schrik van hun leven, toen hij zoekende naar zijn bed, ineens voor hen stond. Door goede verzorging kwam hij ook deze ziekte te boven.

Hij maakte diverse veldslagen mee, de patriottische revolutie, de inval van de Fransen in Brabant en de ineensloring van het verzet in 1795 van het Staatse leger tegen de Sans Culottes (de aanhangers van de Franse revolutie).

Willem I Frederik, Prins van Oranje-Nassau (de latere koning Willem I) stond in 1793 en 1794 als kapitein-generaal aan het hoofd der Nederlandse troepen in de strijd tegen de Fransen. Na de Franse inval week hij met de hele stadhouderlijke familie op 18 januari 1795 uit naar Engeland.

Aangezien Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain bij zijn eedsaflegging trouw had gezworen aan de Staten Generaal en gehoorzaamheid aan de Stadhouder, kapitein-generaal der Nederlandse Armée, verliet hij in 1795 de militaire dienst en koos voor werkloosheid.

Door zijn goede kontakten met dominee Cox te Geul en diens zoon Nicolaus, die predikant was te Hellendoorn en goede relaties onderhield met de familie Van Pallandt op het Huis "Eerde" bij Ommen, kreeg hij in 1796 een aanstelling als gouverneur van de kinde-

ren Van Pallandt. Na een verblijf van zeven jaren bij deze familie werd hij in 1803 gouverneur van het zoontje van de Graaf van Rechteren van "De Hofstede" te Raalte. Van hier uit kwam hij in contact met de op het nabij gelegen Huis "'t Reelaer" wonende familie Van Ittersum, bestaande uit vader en dochter.

Jonkheer Jasper Gerrit van Ittersum, Heer van "'t Reelaer", was Officier geweest in dienst van Stadhouder Willem V. Na diens vertrek in 1795 naar Engeland kreeg hij ontslag en was hij genoodzaakt zich terug te trekken op zijn landgoed "'t Reelaer".

De Napoleontische tijd kenmerkte zich door onvoorstelbaar grote armoede, waaraan ook de bewoners van "'t Reelaer" niet ontkwamen.

Bovendien was Jonkheer van Ittersum geen gemakkelijk heer in de omgang.

Toen er dan ook een liefdesrelatie ontstond tussen zijn dochter van 22 jaar met Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain, 41 jaar oud, was hij daar niet bepaald gelukkig mee.

Zijn dochter regelde ondanks zijn verbod toch ontmoetingen met Lambertus Gabriël, o.a. in de herberg "Het kleine leger" te Zwolle.

Op 20 oktober 1806 kwam het echter toch tot een huwelijk.

Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain en Margaretha Isabella van Ittersum gingen na een huwelijksreis langs familie en vrienden op "'t Reelaer" wonen. De verstandhouding met Jonkheer Jasper Gerrit van Ittersum was echter van dien aard, dat het jonge paar naar Maastricht en vandaar naar Kleef vertrok.

(Tijdens de Franse bezetting vertrokken veel Nederlandse families naar Duitsland, net over de grens, omdat de Franse druk daar veel minder was dan in Nederland).

Margaretha Isabella Baronesse van Ittersum.

Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain.

Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain

geboren : 18 september 1764 te Luik
overleden : 30 juni 1832 op Huize 't Reelaer te Raalte
zoon van : Gabriël Vidal dit Saint Germain en Anna Maria Helena (de) Mathourné (de Belwasard)
beroep : Cadet in de Compagnie Artillerie van den kolonel Du Bois (1782)
Onderluitenant (1785)
Meestervuurwerker (1793)
Demissie = ontslagname (1795)
Gouverneur van de kinderen Van Pallandt op Huis Eerde bij Ommen (1796)
Gouverneur van het zoontje van de Graaf van Rechteren van de Hofstede te Raalte (1803)
1e Luitenant-magazijnmeester der Artillerie (1814)
godsdiensdienst : Ned. Herv.

huwelijk:

20 oktober 1806 te Raalte met **Margaretha Isabella Baronesse van Ittersum**, Dame de Reelaer, geboren 2 juli 1783 te Leeuwarden, overleden 5 januari 1809 te Kleef.
Dochter van Jonkheer Jasper Gerrit van Ittersum, heer van 't Reelaer, en Wilhelmina Carolina van Haren.

kinderen:

1. **Wilhelmina Carolina Elisabeth de Vidal de Saint Germain**, geboren 29 augustus 1807 te Kleef. Overleden 7 november 1807 te Kleef.
2. **Gabriël Jasper Gerrit de Vidal de Saint Germain**, geboren 6 december 1808 te Kleef. Overleden 9 maart 1887 te Zwolle.

In 1807 werd in Kleef hun dochter Wilhelmina Carolina Elisabeth geboren, die echter twee maanden later overleed.

Margaretha Isabella van Ittersum werd daarna ernstig ziek en in februari 1808 schreef ze een brief aan haar vader met het verzoek om terug te mogen keren op "'t Reelaer". Jonkheer van Ittersum weigerde. Inmiddels was ze weer in verwachting geraakt en op 6 december 1808 werd Gabriël Jasper Gerrit geboren. Weer werd de moeder ernstig ziek.

In zijn mémoires schrijft Lambertus Gabriël:

"Tegen alle verwachting kreeg de moeder de 11e dag na de bevalling waterzucht en kwam tot mijn zeer grote verdriet en het kind, dat mij gebleven is, te overlijden de 5e januari 1809 te Cleve 's avonds om half vijf".

Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain besloot op advies van zijn vriend André Guillaume Krüger, Professor in de chirurgie, eveneens wonende te Kleef, een minne te nemen. Als minne werd aangenomen eene vrouw Brinkman, die een zoon had van circa één jaar oud.

In juni 1809 kwam grootvader Van Ittersum naar Kleef, doch niet bij zijn schoonzoon en kleinzoon, maar bij kennissen. Ondanks dat, kwam er toch een verzoening tot stand. Zodoende vertrok Lambertus Gabriël in september 1810 met zijn zoon naar "'t Reelaer", maar wilde daar toch niet wonen. Hij huurde het huis "Blankvoort" (in die tijd gelegen in de buurt van "De Gunne") en bleef daar tot mei 1814.

Inmiddels was op 30 november 1813 Willem I Frederik, Prins van Oranje-Nassau, vanuit Engeland naar Nederland teruggekeerd en hij aanvaardde op 2 december 1813 als "Souverein Vorst" de soevereiniteit.

Daardoor kwam Jonkheer van Ittersum in mei 1814 in het genot van een pensioen van luitenant-kolonel en werd Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain benoemd tot luitenant-magazijnmeester der artillerie te Doesburg.

Vader en zoon vertrokken daarop naar Doesburg. De oude jonkheer van Ittersum ging er regelmatig op bezoek.

Op 23 maart 1819 overleed hij op "'t Reelaer"

De enige erfgenaam was zijn kleinzoon Gabriël Jasper Gerrit. Aangezien deze nog minderjarig was, trad zijn vader op als voogd.

In januari 1820 werd Gabriël Jasper Gerrit de Vidal de Saint Germain op kostschool geplaatst bij de heer Hoen te Vollenhove.

Inmiddels was "'t Reelaer" sterk verwaarloosd.

Omdat Lambertus Gabriël nog te Doesburg werkzaam was, gingen zijn tante en zijn halfzuster naar Raalte om de zaken te regelen.

In 1821 toen hij zelf gepensioneerd werd, vestigde hij zich eveneens op "'t Reelaer".

Zijn tante, mevrouw Anna Charlotte (de) Mathourné, weduwe van de heer Richard François Schreuder, overleed op "'t Reelaer" op 24 december 1822.

Zijn halfzuster, mevrouw Helena Elisabeth Mathieu, weduwe van de heer Jean François Paris, stierf op "'t Reelaer" op 22 augustus 1836.

Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain overleed eveneens op "'t Reelaer" en wel op 30 juni 1832.

Bij het meerderjarig worden op 6 december 1831 droeg Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain als vader en voogd, het bezit van "'t Reelaer" over aan zijn zoon Gabriël Jasper Gerrit.

Op 2 januari 1838 werd Gabriël Jasper Gerrit de Vidal de Saint Germain benoemd tot burgemeester en gemeente-secretaris van Heino.

Rudolphine Christine Antoinette Gravin van Rechteren.

Gabriël Jasper Gerrit de Vidal de Saint Germain.

Gabriël Jasper Gerrit de Vidal de Saint Germain

geboren : 6 december 1808 te Kleef
overleden : 9 maart 1887 te Zwolle
zoon van : Lambertus Gabriël de Vidal de Saint Germain en Margaretha Isabella Baronesse van Ittersum
beroep : burgemeester van Heino 1838-1886
gemeente-secretaris van Heino 1838-1884
godsdienst : Ned. Herv.

huwelijk:

2 februari 1842 te Zwollerkerspel met **Rudolphine Christine Antoinette Gravin van Rechteren**, geboren 15 augustus 1814 op Huize "Appeltern" te Appeltern, overleden 25 mei 1856 op Huize "'t Reelaer" te Raalte. Dochter van Mr. Jacob Hendrik, Graaf van Rechteren, Heer van Appeltern en Jonkvrouwe Carolina van Haersholte.

kinderen:

1. **Jacob Hendrik** geboren 26 november 1842 te Raalte
gemeente-secretaris van Harderwijk
secretaris van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Harderwijk
overleden 19 augustus 1921 te Harderwijk
2. **Gabriël Jasper** geboren 20 april 1844 te Raalte
kapitein der artillerie
overleden 7 november 1933 te Arnhem
3. **Rudolph** geboren 14 maart 1846 te Raalte
luitenant ter zee 1e klas
overleden 19 november 1897 te Zwolle
4. **Karel** geboren 30 januari 1848 te Zwolle
civiel-ingenieur
directeur gemeentewerken te Kampen
overleden 7 april 1932 te Dalfsen
5. **Willem Carel** geboren 30 november 1849 te Raalte
burgemeester van Beilen
overleden 7 december 1924 te Harderwijk
6. **Anna Elisabeth** geboren 11 april 1851 te Raalte
overleden 26 januari 1933 te 's-Gravenhage
7. **Sophie** geboren 8 juli 1853 te Raalte
Wilhelmine overleden 3 augustus 1941 te Amersfoort
8. **Robbert Anton** geboren 4 april 1856 te Raalte
overleden 10 september 1859 te Raalte

Op 2 februari 1842 huwde burgemeester G.J.G. de Vidal de Saint Germain met Rudolphine Christine Antoinette Gravin van Rechteren. Haar vader Jacob Hendrik Graaf van Rechteren Appeltern was een kleinzoon van de beroemde Joan Derk van der Capellen tot den Poll (zie het themanummer "Omheining" nr. 3 van september 1984). De heer Van Rechteren Appeltern was van 1830-1840 gouverneur van Overijssel en deed in deze periode zeer veel voor Overijssel, vooral voor Twente. Na zijn overlijden werd in de Overijsselsche Courant van 29 juli 1845 gepleit voor een gedenkteken voor de man "die in 10 jaar Overijssel een halve eeuw vooruit bracht".

Zwolle, den 18 December 1937.

N° 4741 en 42
3844.

Benoeming van Burgemeesters en Secretarissen te platten lande.

DE GOUVERNEUR VAN DE PROVINCIE OVERIJSEL.

Gelezen twee missives van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 dezer, No. 18 en 34, strekkende ten geleide van afschriften van Zijner Majesteits besluiten van den 6 en 8 te voren No. 99 en 76, houdende benoemingen van Burgemeesters en Secretarissen te platten lande in deze Provincie; en eervol ontslag van sommige Secretarissen.

BESLUIT:

- 1°. Aan de benoemden, bij vorm van eenen staat aan den voet dezes, een extract uit opgemelde Koninklijke besluiten te doen toekomen, met aanschrijving, om onverwijld ten Kantore van den Heer KELLER, Ontvanger der Registratie, wonende in de Raamstraat te 's Hage hunne commissien te doen ligten.
- 2°. De Burgemeesters, welke bij vernieuwing zijn benoemd, te kennen te geven, dat ingevolge het slot van Art. 19 van het reglement van bestuur te platten lande, de reeds eenmaal door hun afgelegde eed, als voortdurend verbindend en voldoende wordt beschouwd.
- 3°. De nieuwbenoemde of voor andere Gemeenten aangestelde Burgemeesters, G. FREISLICH, J. T. PEEZE BINKHORST, O. Z. VAN SANDICK, C. W. VAN DEDEM, H. A. WITTEWAEL VAN STOETWEGEN, C. H. A. ENGELBERG, D. J. WEERTS, J. H. KREMER, T. E. J. SCHAEPMAN, J. W. PUTMAN CRAMER, G. J. G. VIDAL DE ST. GERMAIN, J. H. HARTKAMP en A. SANDBERG JR. aan te schrijven, om zich

Aan

den Raad der Gemeente,
Heino

op Vrijdag den 29 December 1837 des morgens te elf ure, bij den Gouverneur te vervoegeu, ten einde in deszelfs handen den voorgescrevenen eed af te leggen.

4. Aan enz.

5. Afschriften dezcs voor zoo veel een ieder betreft aan dezelve te doen toekomen, en voorts afschriften, met een extract Staat der benoeming voor iedere Gemeente, aan de Gemeenteraden toe te zenden.

EXTRACT uit Zijner Majesteits besluit van den 8 December 1837 N. 76 houdende benoemingen van Burgemeesters en Secretarissen te platten lande in Overijssel, met 2 Januarij 1838.

GEMEENTEN.	NAMEN EN VOORNAMEN DER BENOEMDE PERSONEN.	BETREKKINGEN WAARTOE DEZELVE ZIJN BENOEMD.	BIJZONDERE AANTEEKE- NINGEN.
Heine	G. J. Vidal	Burgemeester	hier onthulling van het bij aan de gelyktijd in werking trede van het reglement van bestuurs en politie lande, tegevoegd, en de oorspronkelijke met er woen te zij van vestiging, zek der stadstiere kan worden vergoedets vande betaling in de persoonel d'om lingen welke in zijne gemeente bygehooren worden.
	M. P. Germain	en Secretaris	

De GOUVERNEUR voornoemd,

L. J. J. J.

1ste afdeling
5884

Zwolle den 18 Dec. 1839

Overgang van eenige
Gemeente administraties
met Januarij 1839.

De Gouverneur van de
Provincie Overijssel
willende de vereischte maatregelen
nemen voor de geregelde overgang der
Gemeente administraties van zoodanige
gemeenten welke met den 2 Januarij
aanstaande andere Burgemeesters en
Secretarissen bekomen.

Besluit:

te bepalen:

1° dat ons:

2° dat de gemeente administratie der ge-
meente Heino op den 2 Januarij aan-
staande des morgens te tien ure door
den afstredenden Burgemeester en
Secretaris A. Klomp aan den nieuw
benoemden G. J. G. Tidal de St.
Gezinnen, zal worden overgedragen, ten
overstaan van den Heer D. van
Schreven, Commies bij het Provin-
ciaal bestuur en Secretaris van den
Gouverneur, die daartoe bij de
werdt gecommiteerd, zullende van
die overdracht een proces aarsbaalen
inventaris en bijzide worden opge-
maakt, waarvan de afstredende en
de nieuw benoemde Burgemeester
ieder

Aan
de Gemeenteraad
van Heino.

viden van Exempten zal behouden en
het derde deel waarmede den Heer Gean
mit beurt van en worden overgeleijde

4de sub en 2^{de}

- 11de Het recht door voor eenmaal ieder te
heft van de betrekkenen personen
Gemeentevreden te doen toekomen met
aanschijsing van landstijgen en
omieden van ieden niet hun midden te
cannibelen, ten einde bij de overdracht
te afstellen.

Coll
24. 10. 18

De Gouverneur van de

Amstelvee

Uit het huwelijk van burgemeester de Vidal de Saint Germain met Gravin van Rechteren werden acht kinderen geboren. Helaas overleed mevrouw de Vidal de Saint Germain, toen ze nog maar 41 jaar oud was; zes weken na de geboorte van haar zoontje Robbert Anton. Dit kind overleed 3½ jaar later eveneens.

Hoe het toeging bij de geboorte van Sophie Wilhelmine beschreef haar broer Gabriël Jasper in een brief ter gelegenheid van haar 80e verjaardag.

"Teneinde van ons, oudere broeders, geen last te hebben, werden wij onder het commando van onze gouverneur, monsieur Gaudin, in de ouderwetsche mandewagen op eene tocht uitgezonden naar Gorssel tussen Deventer en Zutphen met op de bok Jan den koetsier, Kieften Jan genaamd. In Gorssel werden wij onthaald op pannekoeken met bessen en kersen toe. Daar monsieur Gaudin niet van vet gediend was, zo verzocht hij de kasteleinsvrouwe om de pannekoeken zonder vet of boter te willen toebereden. Dit kon de vrouw natuurlijk niet en er ontstond dien tengevolge eene woordenwisseling die algemeene hilariteit, ook bij ons en de omstanders, verwekte. Enfin, de uitkomst was, dat de vrouw voor ons goede pannekoeken bakte en monsieur wat extra magere exemplaren kreeg met droog roggenbrood. Des avonds op het Reelaer terugkomende, werd ons bericht, dat de ooievaar met de baker een klein zusje had aangebracht."

(Volgens het bevolkingsregister van de gemeente Raalte is monsieur Gaudin, huisonderwijzer Barthomé Gaudin, geboren op 29 december 1815 in de provincie Piemonte in het koninkrijk Sardinië, nu de meest westelijke provincie van Italië).

Door het overlijden van zijn vrouw kwam de verantwoording voor de opvoeding van zijn kinderen, van wie de oudste 13 jaar was, geheel neer op burgemeester de Vidal de Saint Germain, die zich bij deze taak liet bijstaan door huishoudsters en gouverneurs.

Na het lager onderwijs op "'t Reelaer" genoten te hebben, gingen de kinderen naar kostschool. De dochters kwamen na de kostschool weer thuis en namen het huishouden en de verzorging van hun vader voor hun rekening. De jongens studeerden verder. Burgemeester de Vidal de Saint Germain woonde meer dan 60 jaar op "'t Reelaer".

Naast zijn zorg voor de instandhouding, ontginning en uitbreiding van de voorvaderlijke bezittingen, bewoog hij zich ook op bestuurlijk, politiek en maatschappelijk gebied. In 1878 was hij 40 jaar burgemeester van Heino en dit feit werd feestelijk herdacht. De Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant berichtte hierover op 5 januari 1878.

"Heino, 2 jan.

Van alle huizen wappert de vlag, en in het dorp zijn eenige smaakvolle eerepoorten opgericht; Heino herdenkt den dag dat zijn burgemeester, de heer G.J.G. de Vidal de Saint Germain, voor 40 jaren die betrekking aanvaardde.

Ingehaald door een eerewacht te paard, werd de burgemeester ten 3 ure, onder het luiden der klokken, aan het versierde gemeentehuis opgewacht door de leden van den raad. De oudste wethouder, de heer Rakhorst, wenschte den jubilaris geluk en wees o.a. op den bloeienden toestand waarin zich de gemeente bevindt.

De burgemeester beantwoordde den spreker met eenige hartelijke woorden. Daarop werd hem door de leden van de raad een zilveren inktkoker aangeboden

den en uit naam der ingezetenen, bij monde van den heer Kloosterman, als blijk van waardering, een prachtig buffet. Diep getroffen aanvaardde de jubilaris deze blijken van sympathie.

Gelijktijdig vielen aan den heer H.A. Blom, die gedurende hetzelfde tijdperk met onverpoosden ijver ter secretarie werkzaam is geweest, aangename verrassingen ten deel; hij ontving van 't hoofd der gemeente een fraaien pendule, van diens kinderen een kristallen likeurstel en van de leden van den raad een fraaie inktkoker. Nadat verschillende corporatiën de jubilarissen geluk hadden gewenscht met dezen dag, noodigde de burgemeester 's avonds allen op het gemeentehuis aan een disch, waarbij menig hartelijk woord gesproken werd."

In anti-revolutionaire kring was burgemeester de Vidal de Saint Germain een gezien man. Met hart en ziel was hij de beginselen van deze partij toegedaan. De heer G. Groen van Prinsterer, Nederlands staatsman en grondlegger van de Anti-Revolutionaire Partij, was een zeer goede vriend van hem, hetgeen blijkt uit de briefwisseling tussen beide heren, die zich nog in het familie-archief bevindt.

In 1871 stond hij op de kandidatenlijst voor de tweede-kamerverkiezingen voor deze partij.

"De staat geen schoolmeester" was zijn leuze, ontleend aan Groen van Prinsterer. Daaraan getrouw bevorderde hij het bijzonder hoger en het lager onderwijs. Eén der hoogtepunten uit zijn leven was dan ook ongetwijfeld de oprichting van de Vrije Universiteit te Amsterdam in 1880, waarvan hij naast Abraham Kuyper één der oprichters was. Ook het christelijk lager onderwijs ging hem bijzonder ter harte. Ten bate van dit onderwijs te Heino legateerde hij in zijn testament een aantal percelen land "de schoolbos". Op zijn verzoek kreeg burgemeester de Vidal de Saint Germain op 23 maart 1884 ontslag als gemeente-secretaris. Zijn opvolger was de heer Louis Martinus Everhard Brumsteede, die reeds op de secretarie werkzaam was. Op 15 mei 1884 werd deze als zodanig beëdigd. Twee jaar later vroeg hij eveneens zijn ontslag aan als burgemeester. Op 1 oktober 1886 kwam dan een einde aan de loopbaan van een man, die bijna 50 jaar burgemeester van Heino was.

Vidalletje

Rientjes vertelt in zijn boek "Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt van Heino" op blz. 32, als hij het over burgemeester De Vidal de Saint Germain heeft, dat

"de Secretaris-ontvanger H.A. Blom 's morgens van het dorp naar het Reelaer moest tippelen over de Haar, dan achter Vlamincckhorst zoo recht naar 't Heerenhuis in 't Reelder".

Hij heeft daarbij ongetwijfeld ook de weg bewandeld die in de vijftiger jaren van deze eeuw de naam kreeg van De Vidal de St. Germainweg, na de aanleg van de rondweg aangesloten op de Berkendijk.

AFSCHRIFT.

22. Maart 1884.

Wij WILLEM III, bij de Gratie Gods, Koning der
Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot-
Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Nr. 2.

Op de voordragt van Onzen Minister van *Binnenlandische Zaken* van 20
Maart 1884, nr. 1831, afst. F. F.

Cijfel op art. 98, al: 3, der gemeentewet;

Stellen goedgevonden

en verlaard.

goed te keuren, dat aan den burgemeester van *Almere*,

G. J. G. de Heub. de St. Gemein.

op zijn verzoek serool ontslag is verleend, als secretaris die
gemeente.

Onze Minister van *Binnenlandische Zaken* is
belast met de uitvoering dier.

Opvoertuige, den 23. Maart 1884,
(geteekend) WILLEM.

Overeenkomstig het oorspronkelijke,

De Minister van *Binnenlandische Zaken*, De Secretaris-Generaal van *Binnenlandische Zaken*,
(geteekend) *Steenkerk*. (getrekind) *Stebrecht*.

Voor

constitueend afschrift,

De Secretaris-Generaal,

(geteekend) *Stebrecht*.

Voor

constitueend afschrift,

De Griffier der Staten van Overijssel,

van
16

de Rijk

14 September 1886. -

Wij WILLEM III, bij de Gratie Gods, Koning der
Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-
Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Nr. 17. -

Op de voordracht van Onzen Minister van Staat, Minister van Binnen-
landsehe Zaken van 10 September 1886, N° 3820,
afdeeling B. B.,

Gelet op art. 60 der gemeenteret;
Hebben goedgekeurd
en verlaen:

met ingang van 1 October 1886 aan:

G. H. G. de Vissal de St. Germain op zijn
verzoek verzol ontzeg te worden als burgemeester van
Heino, met dankbetuiging voor de door hem in die
betrekking langdurig bevestig dienste. -

Onze Minister van Binnenlandse Zaken
is belast met de uitvoering van dit besluit. -

Teestdijk, den 14 September 1886.

(geteekend)

WILLEM.

De Minister van Staat, Overeenkomstig het oorspronkelijke,
De Minister van Binnenlandse Zaken, De Secretaris-Generaal van Binnenlandse Zaken,
(geteekend) Heemskerk. - (geteekend) Christenius L. v. G.

Voor eenehuidend afschrift.

De Secretaris-Generaal,
(geteekend) Christenius L. v. G.

Voor eenehuidend afschrift.

De Griffier der Staten van Overijssel,

Creven

Wij vervullen den treurigen plicht U kennis te geven dat
heden avond, na een kort doch smartelijk lijden, in den ouder-
dom van 78 jaar, is overleden onze hartelijk geliefde vader en
behuwd-vader, de Heer Gabriel Jasper Gerrit de
Vidal de St. Germain, Weduwnaar van Vrouwe
Rudolphine Christine Antoinette Gravin van Rechteren.

Met aller naam,

J. H. de Vidal de St. Germain.

Zwolle, 9 Maart 1887.

June 11 August 1887

N°. 52.

Met een deelnemend gemoet hebben wij het
zoeken overwachte bericht, van het overlijden van den
Heer L. J. G. de Vidal de St. Germain,
oud Burgemeester dier Gemeente, vernomen.

Wij beëffen thans ^{te} allen den dit
onverschillen, verlies ten neder ^{te} gelogen.

Ree van Lichte gaarne hadden wij den overledenen
gegrond dat hem nog vele jaren gegeven waren waarin
hij de rooimel verdoende rust konde genieten, maar
zonne langdurigere werkkring in de Gemeente.

Het moge U. in haast zijn, dat Uwe
vrijgedachte niet alleen, niet alleen steeds in uw zal
geïndus worden, maar in dankbare herinnering
zal blijven voortleven.

Het Gemeentebestuur van Heino

Wm Van Soubert

Unmarried.

Classe de Famille
de Vidal de St Germain

e Raalte

Op 25 oktober 1886 werd de heer H.A.J. van Sonsbeeck, die al de functie van wethouder bekleedde, geïnstalleerd als burgemeester.

Helaas heeft de heer G.J.G. de Vidal de Saint Germain niet lang van zijn welverdiende rust mogen genieten.

Op 9 maart 1887 overleed hij, 78 jaar oud, in zijn huis Bloemendalstraat 5 te Zwolle.

Op zijn wens werd hij begraven naast zijn vrouw in het graf te Raalte.

J.K. Pruim-Reinders

Geraadpleegde bronnen:

Voor de familiegeschiedenis en genealogie:

- Rijksarchief Groningen:

* Beschrijving van het familie-archief De Vidal de Saint Germain door Mr. J.H. de Vey Mestdagh 1961. Archiefnummer 080.98.

* Mémoires van Lambertus Gabriël Vidal dit Saint Germain; archiefnummer 080.98, inventarisnummer 25.

- Huisarchief van de heer P.J.F. van Voorst Vader te Hoonhorst, gemeente Dalfsen:

* Historische verkenningen in Vidallenland door C.F. de Vey Mestdagh-Canne en mr. J.H. de Vey Mestdagh; Utrecht 10 mei 1959.

* Overzicht van "'t Reelaer" van 1614 tot 1911 door Gabriël Jasper de Vidal de Saint Germain, geboren 20 april 1844 te Raalte.

* Artikel uit de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant d.d. 5 januari 1878.

* Artikel uit de Nieuwe Zwolsche Courant, Christelijk-Historisch Weekblad voor IJssel- en Vechtstreek en de Veluwe d.d. 19 maart 1887.

Voor de geschiedenis van Nederland:

* Winkler Prins Encyclopedie.

Voor de foto's:

* Archief De Vidal de Saint Germain Stichting, Hondsruglaan 23, 9722 SC Groningen.

Gemeente-archief van Heino:

* Notulen van de gemeenteraad

* Ingekomen stukken uit de jaren 1838, 1884 en 1886

Archief van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining":

* Het boek "Overijsselse Portretten". Jubileumboek in verband met het 100-jarig bestaan van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis d.d. 14 juli 1958. (betr. J.H. Graaf van Rechteren Appelteren).

Vidalletje

Onmisbaar?

G.J.G. de Vidal was niet iemand, die graag iets uit handen gaf. Als hij in 1853 met zijn dochtertje enige tijd te Gildehaus verblijft, waar zij een behandeling ondergaat bij Dr. Aschendorf, schrijft hij in een brief aan zijn vrouw: *"..... Laat Blom als het niet volstrekt nodig is, de wethouders maar niets laten tekenen. Lang zal het toch niet duren dat ik niet weer terug ben"*.

(Fam. Arch. De Vidal inv.nr. 40)

TWEE EEUWEN REELAERGESCHIEDENIS

In een elftal paragrafen is de afgelopen tweehonderd jaar geschiedenis van het landgoed het Reelaer (1780-1989) weergegeven. Bij het schrijven ervan werd dankbaar gebruik gemaakt van de werken van een viertal schrijvers. Met name de talrijke voetnoten hebben als leidraad gediend om nog niet eerder gepubliceerde gegevens in het juiste kader te plaatsen. Terwille van de historiciteit zijn, zoveel mogelijk, de originele teksten gebruikt.

1. Een goed beschreven landgoed

Vier schrijvers, gedeeltelijk teruggaand tot dezelfde bronnen, hebben de geschiedenis van het Reelaer weergegeven. Gabriël Jasper de Vidal, kapitein b.d., zelf op het Reelaer geboren en als beheerder van de maatschap ter exploitatie van het landgoed van 1887 tot 1911 ook de laatste Vidalbewoner, had de beschikking over het huisarchief en beëindigde op 31 juli 1931 een brief van acht bladzijden, getiteld: "Het Reelaer van 1614 tot 1911".

Vrijwel ter zelfdertijd publiceert A.E. Rientjes in de jaren 1931-1932, in gedeeltes, in het Overijsselsch Dagblad, zijn: "Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt van Heino". Zijn publicaties berusten deels op vermelde archiefstukken, maar ook op niet meer te controleren bronnen. Rientjes komt dan ook wel eens tot een onjuiste constatering. Daar staat tegenover dat Rientjes al vroeg en voor een breed publiek schreef en een stuk onbekende lokale geschiedenis voor de geïnteresseerde leek toegankelijk maakte.

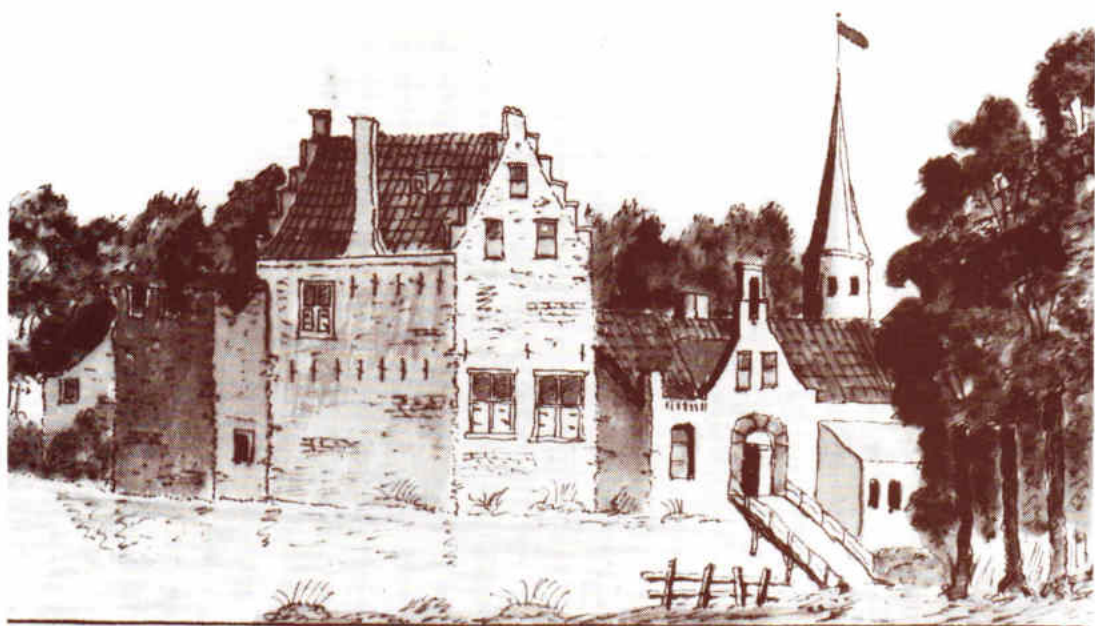
Tenslotte geven Jhr. A.J. Gevers en A.J. Mensema in hun boek "De havezaten in Salland en hun bewoners" (570 blz.) het definitieve beeld van het Reelaer. Gevers en Mensema, beiden verbonden aan het Rijksarchief in Overijssel, hadden toegang tot vele, nog niet gearchiveerde bronnen en hebben aldus het meest wetenschappelijke en complete beeld gegeven.

2. Een bonte stoet namen

Een eerste vermelding van de naam Reelaer duikt op in 1330. Het Reelaer was toen een erfpachtgoed, d.w.z. de eigenaar-bewoner diende erfpacht te betalen aan de bisschop van Utrecht, later aan de Staten van Overijssel en hoewel eigenaar-bewoner had men niet het volledige eigendomsrecht. Pas de Franse tijd maakte een eind aan deze ondoorzichtige toestand van deels eigendom, deels pacht. Tussen 1430 en 1780 passeert een bonte stoet van namen, verbonden aan het Reelaer: Lyppelt van Kerssebroek, Johan van Ittersum, Seyne Essching van Sandwijck, diverse leden van het geslacht Van Armelo, Johan Witte tot Wittenstein, leden van het geslacht Van Echten, Salomon Lindemans, Sara Bueno de Mesquita, Goltz. De komst van Jasper Gerrit baron van Ittersum als heer van het Reelaer maakt een eind aan de soms snelle wisseling van eigenaren en het daarbij behorende slechte onderhoud. Inderdaad was de toestand in 1774 niet best. "Het Heerenhuis of Spijker zag er haveloos uit, de boerenhuizen waren verwaarloosd en de landerijen en bosschen evenzoo". 1)

3. 1608, een eerste notitie

Uit 1608 dateert een korte beschrijving van het landgoed. Dat bestond toen uit: "die havezaete Reler, die voorsien was van een groote wyde grachte, gaende om het principael huys, mitsgaders hoven, bouhuys, brouhuis ende plas". 2)

A Huys Reeler gelegen tuffen Zwoll en Deventer A^o 1662

Het Reelaer volgens Schoemaker.

RELER

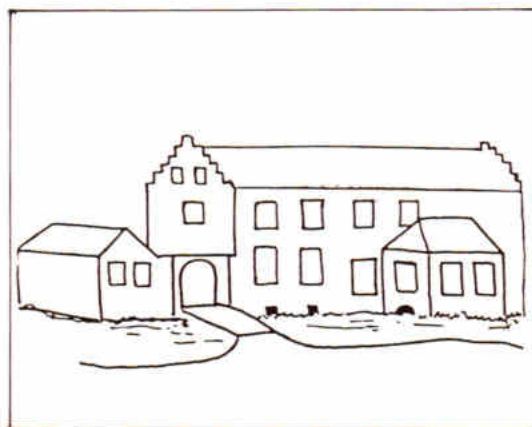
"Is een heerenhuis gelegen in de provincie van overijssel: in het drostampt van Zalland tussen de stad Zwoll en Deventer aan een rivierte die door de brackige landen loopt en rontom het Huys Reeler heen liggen / welk rivierte dicht bij 't Huys Vellener uyt een ander water valt dat van Zwoll afkomt en stuyt in de broeklanden bij het dorp Wespe, Heeten en Averloo". 3)

4. Het Reelaer volgens Andries Schoemaker

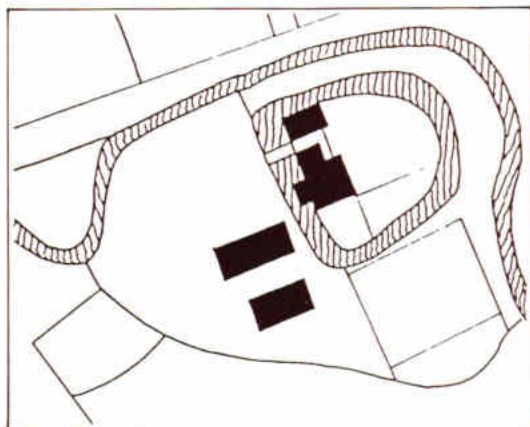
Vervolgens is er dan de eerste afbeelding die het Reelaer weergeeft anno 1662, met bijbehorend onderschrift, afkomstig uit het handschrift van Andries Schoemaker (1660-1735).

Allereerst is de informatie onjuist. Het bedoelde riviertje moet zijn de Raalterwetering die vlak bij 't Nijenhuis in de Nieuwe Wetering uitkomt, die naar Zwolle toestroomt en begint in de omgeving van Wesepe. Het handschrift van Schoemaker is een soort geïllustreerd reisboek voor Overijssel. Op de titelpagina van zijn boek schrijft Schoemaker o.m. dat alles is ".....naar het leeven geteekend door C. Pronk en Anderen met veel moeite bijeen versaaemeld door Andries Schoemaker". Maar deze prent van Schoemaker zelf is niet naar het leven, naar de werkelijkheid geschilderd. Schoemaker heeft hem nagetekend van een andere afbeelding, naar alle waarschijnlijkheid een ets. Als we Schoemakers prent naast de afbeelding van 1780 en naast het kadastraal minuutplan van 1814 leggen, dan zien we dat Schoemakers prent spiegelbeeldig is; draaien we hem om, dan klopt het beeld wel. Dit verschijnsel kwam vrij veel voor bij het maken van etsen. Als de tekening naar de werkelijkheid op de etsplaat wordt ingegrift, krijgen we een spiegelbeeldige afdruk op papier. Veel kunstenaars, die meer geïnteresseerd waren in het mooie tafereel dan in een zuiver topografische prent, hebben zulke spiegelbeeldige etsen gemaakt. Zelfs bij Rembrandt kwam het voor.

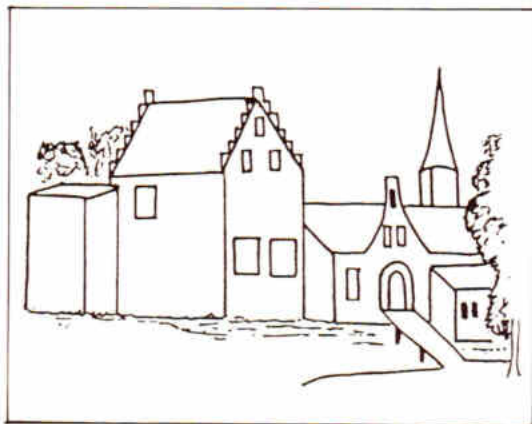
In vier schematische tekeningen ziet u afgebeeld de situatie van 1780, 1814, 1662 en 1662 spiegelbeeldig.

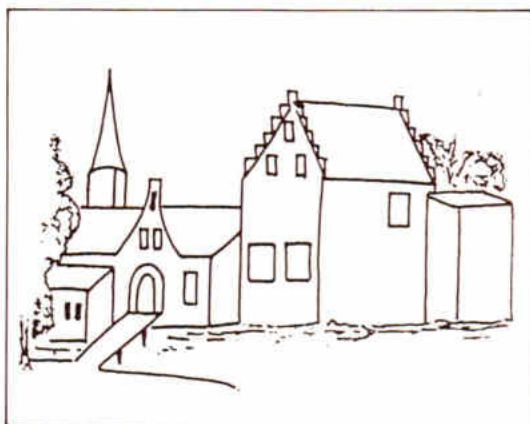
Het Reelaer in 1780.

Minuutplan van 1814.

Het Reelaer volgens Schoemaker.

Schoemaker, spiegelbeeldig.

5. Het Sterrebos en de Hottingerkaart

Een eerste, meer uitgebreide, beschrijving van een deel van het Reelaer dateert van 1749, toen het "register der taxatie van de aangegravene gronden (= nieuwe ontginningen) van Raalte waarvan geen Verpondinge (= grondbelasting) werd betaald..... in-gevolge resolutie van Ridder en Steden (= nu Prov. Staten) van den 17 april 1749 is geformeert". Te vergelijken met een hertaxatie voor onroerend goed-belasting. Het register, opgesteld door de schout, vermeldt als nieuw: "bij de Havesate 't Relaar een Steernbos met alderhande hout bepoot, daer agter een dennenbos tussen beyden een saaijkampien, de oude allee verlengt, aan wedersyden twee saaijkampies, een dennenbosch bij Spijker Hendrikshuis en een campien saaijland aan het Heinsevelt."

De waarde van deze nieuwe ontginning werd geschat op f 2.000,- 4) De eerste dichtbijzijnde afbeelding van dat sterrebos vinden we op de Hottingerkaartbladen, in dit geval getekend door Luit. Ing. M.A. Snoeck.

Hottingerkaart.

Een goed aanknopingspunt is de Raalterwetering die van oost naar west loopt en net ten zuiden van het huis langs gaat. Vlak bij de boerderij Beumer kruist de wetering een pad dat grotendeels gelijk loopt met de huidige weg Heino-Raalte. Wie het kaartfragment vergelijkt met de "boerderijnamenkaart" zal na enig zoeken de volgende boerderijen herkennen: De Ruiter, het Nieuwboers, de Weaver, Op de Haar, de Kieft en het Nievelt. De Allee die vanaf het huis langs het Sterrebos loopt, in zuid-oostelijke richting, is de Harinkdijk.

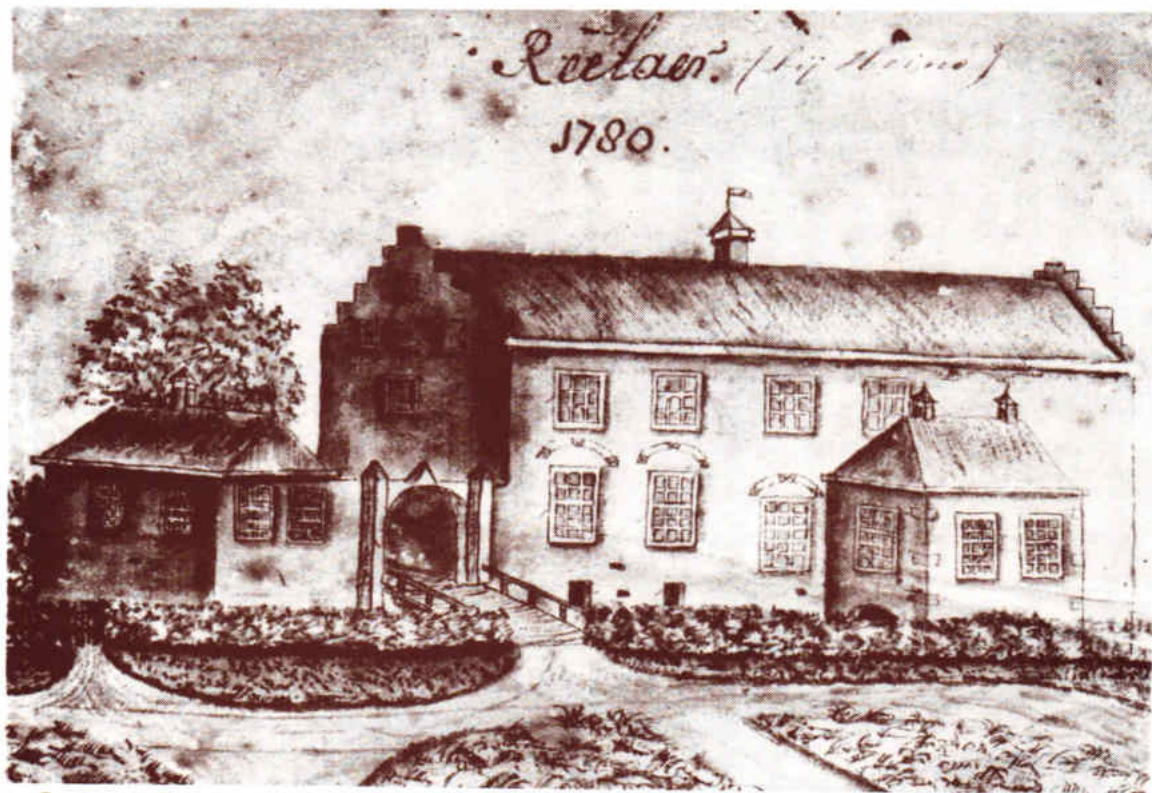
Opvallend op de Hottingerkaart is het ontbreken van de huidige bebossing tussen Heino en Raalte. G.J.G. de Vidal typerend als bomenplanter heeft niet alleen te maken met diens eigen individuele persoonlijkheid, maar ook met het tijdsbeeld waarin G.J.G. opgroeide. Juist in de 19e eeuw is de bosoppervlakte geweldig uitgebreid. In 1783 komt Heino op de Hottingerkaart voor met 168 ha bos. In 1833, dus 50 jaar later, heeft Heino 339 ha bos.⁵⁾

Van het Sterrebos is nu niet veel meer te herkennen. Hoewel zich in het midden nog steeds een poel bevindt van ongeveer tien meter doorsnede en hoewel vanuit dit middelpunt de stervormige padenaanleg ook nog wel enigszins zichtbaar is gebleven, zijn, door achterstallig onderhoud, de paden goeddeels dichtgegroeid.

6. Het Herenhuis, grootvader en kleinzoon

Rientjes schrijft over het Reelaer: "U moet weten dat deze Jasper van Ittersum tot den Oosterhof (= havezathe onder Rijssen, waar hij geboren is)..... in 1786 een nieuw heerenhuis bouwde op 't Relae, het witblinkende huis dat tot 1913 bleef bestaan..... en het regiment van Plettenberg waarbij van Ittersum diende, moest in 1786 deelnemen aan de expeditie tegen Hattem en Elburg; hijzelf was daar niet bij, doch juist in die tijd op het Relae bezig toe te zien bij den bouw van een nieuw heerenhuis" ⁶⁾

Gezien de pertinente bewering dat Van Ittersum in 1786 op het Reelaer was om toe te zien, lijkt het voor de hand liggend dat er sprake was van restauratiewerkzaamheden. In ieder geval niet van nieuwbouw, want het witblinkende huis dat tot 1911 bleef staan is van latere datum. Het oude huis van Jasper van Ittersum (hij is de grootvader en G.J.G. de Vidal de kleinzoon) is ons bekend door een anonieme pentekening van hetzelfde jaar, getiteld: Reelaer (bij Heino) 1780.

Reelaer (bij Heino) 1780.

De ongelijke ligging der vloeren (waarover straks meer) is aan de ongelijke stand der ramen te zien. Toen G.J.G. de Vidal dit huis erfde van zijn grootvader, telde het huis beneden zes vertrekken, te weten: een grote kamer met uitzicht op de plaats, een Belligeskamer en een voorkamer, beide met uitzicht op de hof, een slaapkamer met uitzicht naar Heino, een keuken, een gang en een grachtkamer met uitzicht op de plaats. Boven vinden we dan nog 5 vertrekken: een hexelkamer, een provisiekamer, een knegtskamer, een overloop, een klein kamertje en een boekenkamer. Daarboven bevindt zich dan nog een zolder. Bij de inventarisatie van de inboedel, die gedaan werd aan de hand van de verschillende vertrekken wordt geen melding gemaakt van een kelder; wel nog van een stal, een kamer in het bouwhuis en een (hooi)berg die als stalling wordt gebruikt. De voorkamer met uitzicht op de hof heeft duidelijk de zorgzame hand van een vrouw des huizes ontbeerd; naast een duur kabinet van f 30,- staan een oude linnenpers, een strijkijzer, wat oude mandjes enz., nogal wanordelijk! De slaapkamer met uitzicht naar Heino werd door Jasper van Ittersum gebruikt, want hier treffen we allerlei wapentuig aan: twee pistolen, drie oude degens, een oude sabel en twee oude jachtgeweren; aan de wand zes landkaarten en dat alles naast het slaapkamermeubilair.

De boekenkamer boven bevatte ruim 115 werken die door de boedelschatters in totaal maar voor f 48,60 gewaardeerd werden. 7)

Naast de inboedel erfde G.J.G. de Vidal in 1819 ook het huis en het landgoed. De toestand waarin het huis verkeerde was vrij slecht. Gabriël Jasper de Vidal is daar zeer duidelijk over: "Daar het Heerenhuis, dus de oude Havezathe het Reelaer, zeer bouwvallig was geworden, de inwendige indeeling door ongelijke ligging der vloeren allerongerieflijkst was, de gracht die het aan twee zijden omringde grootte ongemakken ople-

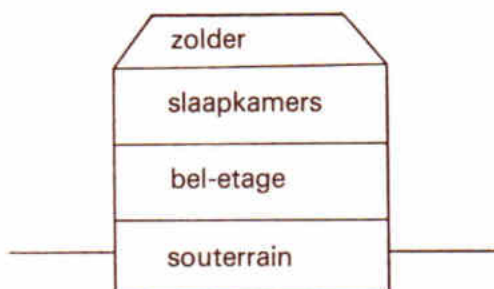
Huize 't Reelder bij Raalte.

verde en zeer kwade dampen en geuren verspreidde; naast den ingang door de poort bij de brug den binnenkomenden de geuren van het aldaar aanwezige primitieve privaat tegemoet stroomden enz. enz. besloot de Heer G.J.G. de Vidal tot eene grote verandering in den bestaanden toestand over te gaan. De grachten werden ingekruid, het oude gebouw gedeeltelijk afgebroken en op de oude goede fundamenten een nieuw gebouw opgetrokken. De ingang die aan de oostzijde was geweest, kwam aan de westzijde, de vloeren werden door het gehele huis, verdiepingsgewijze op hetzelfde niveau gebracht..... 1841 vertimmering van het Heerenhuis aangevangen en in 1842 voortgezet en geheel volbracht" ⁸⁾

Was dit nieuwe huis dat G.J.G. in 1842 bouwde en dat tot 1911 zou blijven staan nu zoveel beter? Eigenlijk niet, want zo meldt Rientjes: "... wel was de ligging bekoorlijk, en het huis zelf had een breed front met een naar voren springende resaliet in het midden, waar een hooge stoep toegang gaf tot de vestibule, maar niet gerieflijk ruim en comfortabel ingericht. Behalve een dwarsgang, welke de verschillende vertrekken verbond, was het geheele huis over de geheele breedte maar ééne kamer diep en boven was alles klein en hokkig" ⁹⁾ De boedelinventarisatie van 1887 lijkt dit te bevestigen. ¹⁰⁾

Op de benedenverdieping zijn naast de gang maar drie vertrekken: benedenachterkamer, benedenvoorkamer en één klein voorkamertje. Dus inderdaad een huis dat maar één kamer diep was.

Het huis had naast de zolder en de reeds genoemde benedenkamers nog zeven andere vertrekken: twee bovenkamers, een bovenachterkamer, een schrijfkamer, een lampenkamer, een keuken en een badkamer. Het huis telde totaal vier woonlagen.

Vidalletje

De inwijding van de nieuwe RK Kerk te Raalte

Op 14 november werd de nieuwe Rooms-Katholieke kerk te Raalte ingewijd door de bisschop van Curium, monseigneur Cornelius Ludovicus Baron de Wijkerslooth, in aanwezigheid van de gouverneur des Konings in de provincie Overijssel, Jacob Hendrik Graaf van Rechteren en zijn gevolg, en van de gehele Rooms-Katholieke bevolking van Raalte. Terwijl deze plechtigheid plaats vond, ontstond er plotseling een onheilspellend gekraak en gedruis, dat de indruk wekte alsof het gewelf begon in te storten. Het werd echter in werkelijkheid veroorzaakt door het in elkaar zakken van een met parochianen overladen bank. Er ontstond een groot geroep: "de kerk stort in, de kerk stort in". Ondanks de vertwijfelde pogingen van de bisschop en gouverneur om de ontstelde menigte tot bedaren te brengen, trachtte deze zich in paniek een weg naar buiten te banen, waardoor vele personen verdrongen en onder de voet gelopen werden. Hierna lieten ook de gouverneur en zijn gevolg, door schrik bevangen, de plechtigheid op zijn beloop en keerden onmiddellijk huiswaarts. De paniek zou zeker niet zo om zich heengegrepen hebben, als zich bij de bouw niet reeds door instorting tengevolge van een storm een ernstig ongeluk had voorgedaan, waarbij twee mensen het leven hadden verloren en verscheidenen waren gewond, en als niet enige ontevreden, die de kerk elders geplaatst hadden willen zien, door hun omineuse voorspelling dat ze andermaal en gedurig zou instorten, bij velen dit denkbeeld hadden voorbereid.

(uit: C.F. de Vey Mestdagh-Canne en Mr. J.H. de Vey Mestdagh, "Historische verkenningen in Vidallenland" - 10 mei 1959)

7. Het landgoed onder Jasper van Ittersum

Als Jasper van Ittersum in 1780 het Reelaer betreft, is het landgoed er niet best aan toe. De snelle wisseling van eigenaren in de voorgaande dertig jaar hebben geleid tot slecht onderhoud. Van Ittersum zal daar zelf niet veel aan kunnen veranderen. Als Staats officier had hij zijn eed van trouw gezworen aan Oranje en toen in 1795 de Franse overheersing begon, ging Van Ittersum de dienst uit. Hoezeer hij de financiële terugslag van deze principiële houding voelde, blijkt wel uit het relaas van zijn achterkleinzoon Jasper de Vidal: "... zoo zag hij (= Van Ittersum) zich genoodzaakt om zich op zijn landgoed terug te trekken, aldaar te gaan wonen en van de opbrengsten van het landgoed voortaan in zijn onderhoud te voorzien. Evenwel daar die opbrengsten, ook al ten gevolge der zoo ongunstige tijds-omstandigheden waardoor de boeren zeer ten achter waren en bleven in het voldoen hunner achterstallige of loopende pachten, niet zeer ruim waren, zoo heeft de Heer J.G. van Ittersum verder een zeer kommerlijk bestaan gehad". 11)

Teneinde het hoofd boven water te houden, verkoopt Jasper van Ittersum in 1806 - het jaar dat zijn dochter trouwt met Lambertus de Vidal - voor f 12.400,- enkele boerderijen. Op 8 oktober 1806 vindt voor D.J. Walraven, schout te Raalte het transport plaats: Teunis de Ruyter en vrouw Hendrika Gerrits hebben gekocht het Erve en goed Den Ruyter genaamt, voor de som van zesduizend driehonderd gulden..... Gerrit Boomen en vrouwe Gerritdiena Gerrits Hageman kochten het Erve en goed Het Boomen of Reelaerboom voor drieduizend zeshonderd en vijftig gulden... en ... Jan Keyser en vrouwe Gerritdiena Spenkelink kochten de beide katersteden genaamt de Lange Knapen of Jan Keyserknappen voor twee duizend vier honderd vijftig gulden. 12)

Als Jasper Gerrit baron van Ittersum in 1819 komt te overlijden, laat hij zijn kleinzoon G.J.G. de Vidal een bescheiden landgoed na.

Aan de hand van een kadasterboek "De Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel" (een soort register waarin het onroerend goed is vastgelegd) was het mogelijk het Reelaer anno 1819 vrij nauwkeurig te bepalen. Dat kon omdat de OAT van dit gebied kort na 1819 voor het eerst is ingevuld, zodat alles wat G.J.G. de Vidal erfde onder de naam Vidal is ingeschreven. Jasper Gerrit baron van Ittersum liet een landgoed na van bijna 130 ha; de verdeling is in het volgende staatje weergegeven. 13)

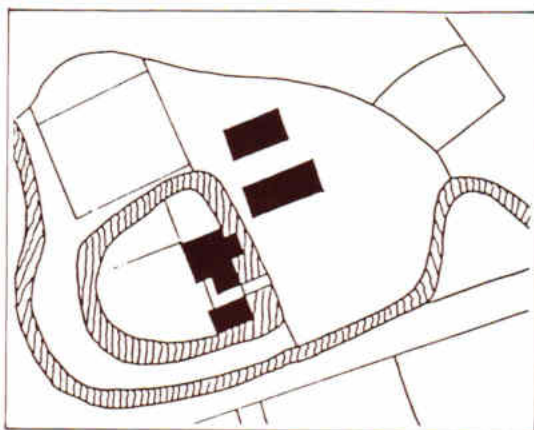
soort grond	oppervlakte:			aantal percelen
	bunders	roeden	ellen	
bouwland	34	83	90	39
weideland	30	74	--	37
opgaande bosschen	17	92	80	23
bosch, hakhout	12	37	30	22
poelen, moerassen enz.	--	20	20	3
schapenweide, uitweg	1	36	80	4
huis en erf	1	6	90	13
tuin	--	88	50	7
boomgaard	--	45	50	3
heide	23	64	--	8
opgaande dennebomen	5	80	20	10
	129	30	10	169

8. G.J.G. de Vidal, een geslaagd landgoedeigenaar

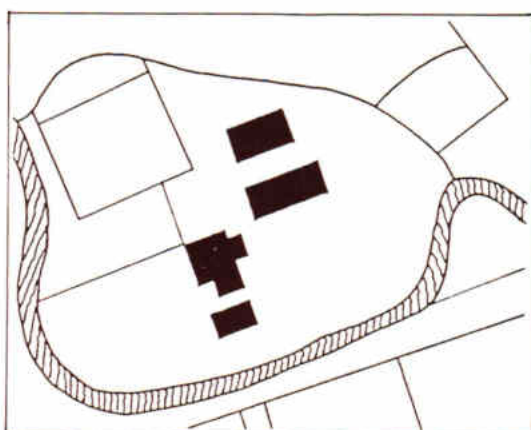
Aanvankelijk heeft de vader van G.J.G. het landgoed beheerd, want in 1821 beëindigt Lambertus zijn militaire carrière en gaat op het Reelaer wonen. G.J.G., dertien jaar oud, gaat naar een kostschool te Vollenhove. In 1831 neemt G.J.G., nu meerderjarig geworden, het beheer over van zijn vader. Inmiddels is de straatweg Zwolle-Almelo aangelegd (1830) en zodra G.J.G. de kans krijgt om het landgoed uit te breiden en ook de grenzen wat strakker te trekken, koopt hij in 1838 het Erve de Ruiter terug. Uit de hand wordt door de fam. De Ruiter verkocht: "het tiendvrije erf en goed of bouwplaats De Ruiter genaamd, met de daarop staande behuizing, zaadberg, schuren, pomp voor het huis en verdere getimmertens, hooge en lage landerijen, heggen en bosschen, bomen en verdere houtgewassen, tezamen groot achttien bunders, vijftien roeden, negentig ellen, staande en gelegen onder 't Relae, buurtschap Tyenraan, gem. Raalte..... Verkoop en overdracht voor de somma van f 53.300,-. De acte wordt gepasseerd voor notaris Abraham Fortuyn te Raalte op 31 jan. 1838. ¹⁴⁾

In de nazomer van 1863 laat G.J.G. de loop van de Raalterwetering verleggen, zodat deze voortaan noordelijk van het Huis loopt.

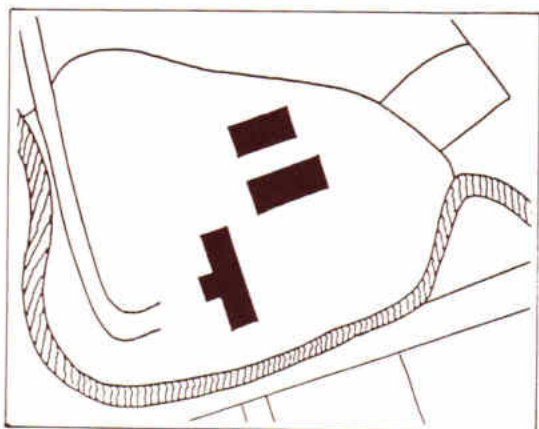
De veranderingen tussen 1819 en 1887 onder G.J.G. zijn schematisch in beeld gebracht in de vier tekeningen "1819-1838-1842-1863".

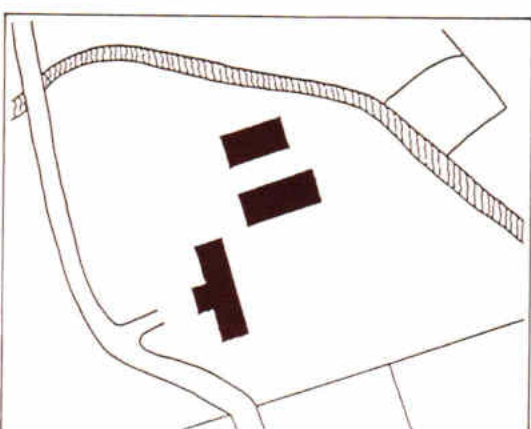
1819

1838

1842

1863

Zoals G.J.G. schrijft in zijn verhandeling over het "Landgoed 't Reelaer, Rechten aan hetzelfde verbonden, Pligten aan hetzelfde opzeggende":

"Die verlegging heeft plaats gehad op kosten van de gemeente Raalte.. en.. dat het den eigenaar niet zal verboden zijn bruggen of vonders over de Wetering te leggen en vee in dezelve te laten lopen... en... dat hij de boord der Wetering met opgaande boomen zal mogen beplanten" 15).

Een recht door G.J.G. bedongen in 1863, heeft ertoe geleid dat nu, in 1989, nog steeds bomen staan langs de kade van de Raalterwetering.

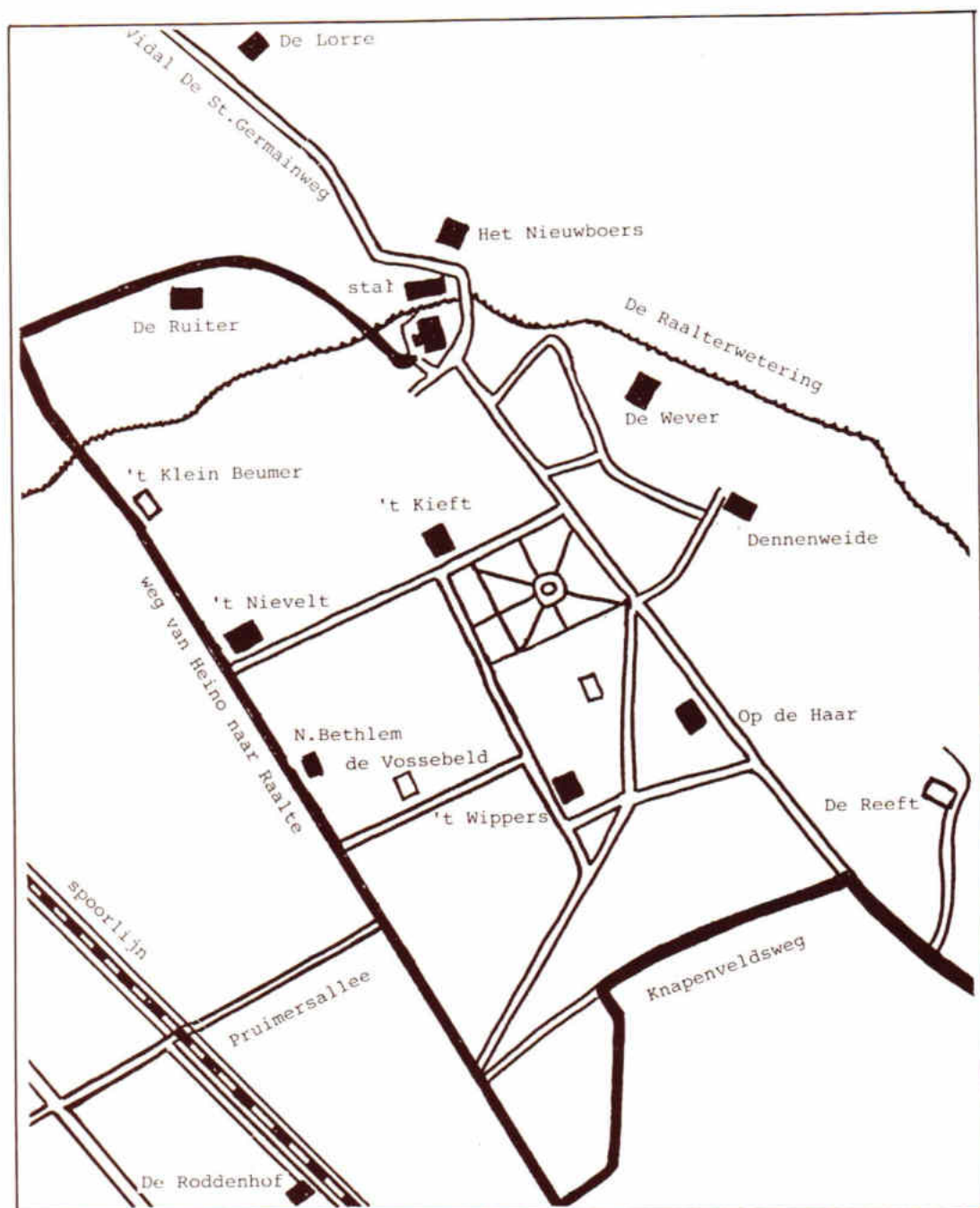
Tussen 1832 en 1887 heeft G.J.G., telkens als hij de kans zag, zijn bezittingen uitgebreid. Zijn zoon Jasper, die het verbale vermogen niet van een vreemde heeft, schrijft over die uitbreidingspolitiek van zijn vader: "Bij de verdeling van het Raalterwoold en van de Heinosche Mars kwamen vele stukken grond uit die gemeenschappelijke bezittingen aan het Reelaer toegedeeld, en ook aan bezitters van boerenerven of erfjes die niet eraan grensden, doch erven bewoonden die wel wat ver af gelegen waren; en dus die aan zulke losse stukken heide niet veel waarde toekenden om die bij hun erf in bezit te houden. Meerdere van zulke grondstukken werden door den bezitter van het Reelaer van die boeren gekocht of overgenomen, zoodat het landgoed werd uitgebreid en afgerond". 16)

Als G.J.G. in 1887 komt te overlijden dient er een schatting gemaakt te worden van het onroerend goed. Die schatting werd verricht door een commissie van drie personen die daarvoor speciaal beëdigd werden: Wouter van Wijngaarden, landmeter te Herxen, Albert Roessink, landbouwer te Lenthe en Hendrik Weertman, werkbaas te Raalte. 17)

Tussen 1819 en 1887 is de oppervlakte van het landgoed het Reelaer meer dan verdubbeld: in 1819 slechts 129 bunder klein, in 1887 ruim 269 bunder groot; waarvan in Raalte 233 en in Heino 36 bunder. Los van het landgoed had G.J.G. in de gemeente Dalfsen nog 199 bunder grond, meest in de voormalige Marke van Dalmscholte. Daarnaast was er nog enig land te Apeldoorn en tenslotte bezat hij nog twee huizen te Zwolle.

G.J.G. de Vidal werden wel karaktertrekken toegeschreven als: "schier onvermoeiden ijver en werkzaamheid" 18) en dat blijkt én uit de manier waarop hij zijn grootgrondbezit heeft opgebouwd én uit de manier waarop, na zijn dood, over hem geschreven wordt: "De heer de Vidal was een bij uitstek practisch man, die met kleine middelen veel wist te doen. De finantiën dezer gemeente zijn door zijn zuinig beheer in goeden toestand en nu vele Overijsselsche gemeenten onder den druk van zware hoofdelijke omslagen gebukt gaan, zijn de gemeentelasten te Heino zeer dragelijk en betrekkelijk gering" 19) Practisch, degelijk, nauwgezet, ijverig, zo komt De Vidal ook tevoorschijn vanuit zijn teksten en brieven. Wellicht dat de principiële houding die zijn grootvader én vader, los van elkaar, innamen t.o.v. de Franse overheersers, mede ten grondslag heeft gelegen aan zijn standvastig karakter. Maar wellicht ook, dat diezelfde karaktereigenschappen een zekere starheid en schraapzucht met zich meebrachten, als een soort keerzijde van de medaille. In de al eerder geciteerde necrologie (zie 18-19) lezen we dan ook: "door zijn eigenaardig karakter genoot hij niet algemeen die liefde en toegenegenheid, die zijne vrienden voor hem gevoelden". We moeten niet vergeten dat G.J.G. de Vidal als landgoedeigenaar leefde in een tijd waarin het klassebewustzijn langzaam opkwam, terwijl, zeker op het Overijsselse platteland, nog tal van feodale trekjes aanwezig waren.

Het Reelaer anno 1887 telde veertien boerenerven: De Lorre, De Ruiter, het Nieuwboers, de Wever, Dennenweide, de Reeft, Op de Haar, het Wippers, de Kieft, het Nievelt, de Kleine Beumer, de Vosseveld, Nieuw Bethlem en de Roddenhof. Waar ze liggen ziet u op de "Boerderijnamenkaart".

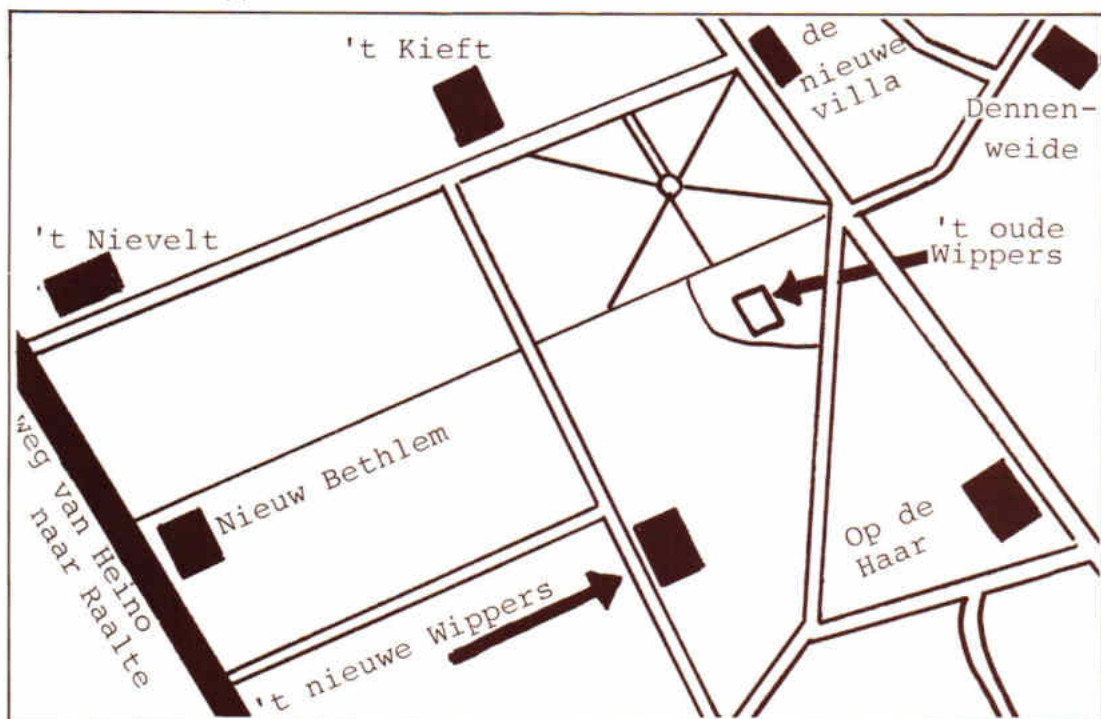

Boerderij-namen kaart

Vier van deze erven waren daglonerswoningen of katersteden: De Lorre, de Kleine Beumer, de Reeft en de Bethlem. De Lorre ligt in de gem. Heino, alle andere erven van het Reelaer behoren tot de gem. Raalte.

1. De Lorre	5. Dennenweide	9. De Kieft	13. Nieuw Bethlem
2. De Ruiter	6. De Reeft	10. het Nievelt	14. De Roddenhof
3. Nieuwboers	7. Op de Haar	11. de kleine Beumer	
4. de Wever	8. 't Wippers	12. Vossebeld	

De situering van het Wippers verdient nadere beschouwing. Vergelijking van topografische kaarten van 1883, 1916 en 1931 toont aan dat er in 1883 een oud Wippers was, iets ten noordwesten van het huidige Wippers. De Hottingerkaart geeft dezelfde ligging aan. Kort voor 1916 is het nieuwe Wippers gebouwd en een tijdlang staan er dus twee erven die beide bekend zijn onder de naam Wippers. Op de kaart van 1931 is het oude Wippers verdwenen. De ligging van de beide erven "Wippers" ziet u afgebeeld op de detailkaart "t Wippers".

't Wippers.

9. De derde generatie de Vidal, 1887-1910

Als op 11 maart 1887 het testament van G.J.G. geopend wordt, blijkt dat hij het door hem zo zorgvuldig opgebouwde bezit het liefst in de familie wil houden. Per slot van rekening heeft G.J.G., nadat zijn vader het landgoed aanvankelijk als vruchtgebruiker bestuurde (1819-1831), niet voor niets 55 jaar gezwoegd. Hij wil zijn bezittingen nalaten aan de derde generatie De Vidal. Hij schrijft: "Ik legateer aan mijn drie zonen Gabriël Jasper, Rudolph en Karel, gezamenlijk mijne bezitting 't Reelaer... en... Ik legateer aan mijne zonen Jakob Hendrik en Willem Carel zoodanige mijner roerende en onroerende goederen, die ik verder nalaat" (alle gronden te Dalmsholte en de huizen te Zwolle) 20)

Vidalletje

Jong gewend, oud gedaan

De heer Th. Blom (Dorpsstraat), telg uit het bekende Heinose slepersgeslacht, kan zich nog herinneren dat er in 1911, bij de voorbereiding van de nieuwbouw op 't Reelaer, een lorrieltje was aangelegd ten behoeve van de grondverplaatsing. Als jongen van ongeveer 12 jaar mende hij het paard dat het treintje trok. Met de overvloedige grond werden sloten gedempt en laagten in het bos opgevuld.

Blijkbaar hebben Jakob Hendrik en Willem Carel, respectievelijk gemeentesecretaris te Harderwijk en burgemeester te Beilen, de gronden te Dalmsholte verkocht aan hun drie broers, want de maatschap ter exploitatie van het landgoed, opgericht door Jasper, Rudolph en Karel, omvat ook die gronden. Rudolph heeft 8/25, Karel 10/25 en Jasper 7/25 van de aandelen van deze vennootschap die in het eerste jaar van het bestaan, blijkens de Verlies- en Winstrekening een winst maakt van f 8.134,53 ²¹⁾. Drieëntwintig jaar later, in 1910, besluit men toch over te gaan tot opheffing der maatschap. Hetgeen op 13 april 1911 zijn beslag krijgt. Het landgoed het Reelaer is inmiddels verkocht, met aanvaarding per 1 januari 1911, aan E.R. van Welderen baron Rengers en echtgenote mevr. M.A. Hoevenaar van Geldrop voor f 159.000,-.

Ir. Karel neemt in 1911 de gronden te Dalmsholte over vanuit de maatschap, voor f 115.000,- ²²⁾. En Gabriël Jasper, die van 1887 tot 1911 op het huis had gewoond als beheerder van de maatschap vertrekt. Daarmee komt een eind aan bijna honderd jaar Vidal-heerschappij.

10. De Lorre

Omdat de Lorre het enige erf is van het Reelaer dat in de gemeente Heino ligt, besteden we iets meer aandacht aan deze daglonerswoning; ook omdat iedere Heinoër die op het Reelaer gaat wandelen, vanaf de Vidalweg, dit pandje kent.

Het eerste huisje de Lorre, nu de Lutte geheten, lag in 1812 dichter aan de weg, zoals u op het detail van het kadastrale minuutplan kunt zien. De Lorre heeft dan perceelnr. C 462. Tussen 1812 en 1850 moet het oude huisje zijn afgebroken en is de nieuwe boerderij verder naar achteren geplaatst. De topografische kaart van 1850 toont dat aan. Het kadastrale nummer is dan gewijzigd in C 1136 (nu C 3296). In de jaren tussen 1842 en 1957 heeft het pand diverse wisselingen van huisnummers en bewoners meegemaakt.

Vidalletje

Kiekenhage's Siene

Aantekening van de heer G.J. de Vidal de Saint Germain, zoon van burgemeester de Vidal de Saint Germain.

In de gemeente Heino was voorhanden eene keuterij genaamd Kijk in de Haag (hegge). De dochter des huizes, Siene gedoopt, werd in den volksmond genaamd Kiekenhage's Siene en haar zoon Kiekenhage's-Sienes-Mannes. Die Siene is 10 jaren op het Reelaer melkmeid en keukenmeid geweest bij mijne moeder.

(uit: familie-archief 080.98 Rijksarchief Groningen, inventaris nr. 76).

In chronologische volgorde:

- Relaer no. 97: Derk Jan Wieten en Hermiena Dekker
 ingekomen: 1-2-1842
 vertrokken: 11-1-1855 naar Dalfsen
- A 63: Herman Bosch en Geesje Duurkoop
 ingekomen: 11-1-1855 uit Dalfsen
 vertrokken: 22-2-1856 naar Dalfsen
- A63: Gerrit Willem de Ruiter en M. Kamerman
 ingekomen: 22-2-1856 uit Zwollerkerspel
 vertrokken: 11-12-1860
- B105: Jan Bosman en J. Overesch
 ingekomen: 13-12-1860 vanuit Raalte
 vertrokken: 17-1-1882 naar Raalte (huisbewaarder op het Reelaer).
- B105: Herm. v.d. Vegte en G. Bouwhuis
 ingekomen: 16-2-1882 uit Zwollerkerspel
 vertrokken: in 1886
- B105: Rudolph de Vidal en Dorothea H. Buys, geb. Zaandam
 ingekomen: 15-10-1886 (vanuit Heino en Harderwijk)
 vertrokken: 1-5-1887 (naar Zwolle en Harderwijk)
- B135: G. Beukelaaer en C.J. Hansman
 ingekomen: 1890 vanuit Zwollerkerspel
 vertrokken: 1896
- B156: Christoffel Kruisdijk en G. Klompjan
 ingekomen: 19-3-1896 vanuit Raalte
 vertrokken: 1906
- B187: Henricus Nieuwenhuis en Hend. Marsman
 ingekomen: 22-3-1906 vanuit Dalfsen
 vertrokken: 17-7-1957 naar Voorst.

Tijdens de periode dat de Fam. Nieuwenhuis hier woont zal de huisnummering nog 3 keer gewijzigd worden (B249, B255 en De Vidalweg 7). Ook kreeg het boerderijtje toen zijn nieuwe naam, waaronder het nog steeds bij veel Heinoërs bekend is, nl.: De Lutte. Dat kwam omdat de heer Nieuwenhuis als bijnaam "De Lutte" had. Overigens staat het erfje ook wel bekend als de "Knienbelt". Na het vertrek van de Fam. Nieuwenhuis staat het pand te boek als zomerhuis. 23)

11. Het Reelaer na 1911

De Zwolse architect M. Meyerink die het nieuwe landhuis bouwde dat er nu nog staat, schreef in het Bouwkundig Weekblad (24 juli 1915) een kort artikel over het nieuwe huis. Het artikel is geheel overgenomen omdat het veel interessante informatie bevat.

Vidalletje

Pacht

Hoe eenzijdig de voorwaarden van pacht vastgesteld konden worden blijkt uit een pachtboekje. In 1890 betaalt de pachter op de Dennenweide f 230,- pacht; in 1891 moet hij opeens f 340,- betalen, maar dat is dan inclusief de leverantie - door De Vidal - van straatmest uit Deventer. Die gedwongen koppelverkoop blijft tot 1897. Dan valt de "gedwongen" leverantie van mest weg, de pacht blijft echter f 340,-.

(pachtboekje Albertus Hoekerswever, particulier bezit)

REDACTIONEEL GEDEELTE
HUIZE "HET REELAER" BIJ HEINO

oor eenige jaren werd door den heer E.R. van Welderen Baron Rengers aangekocht, het landgoed "het Reelaer", groot ongeveer 300 Hectare, gelegen in Overijssel tusschen Heino en Raalte. Het bestaande landhuis, nog een overblijfsel van een oud kasteel, nieuwen eigenaar te klein bleek, moest worden gesloopt; mij werd opgedragen de plannen te ontwerpen voor den bouw van grooter landhuis.

Door de ligging van het bestaande terrein, met nog al belangrijke hoogteverschillen, en den eisch om den begane grondvloer ca. 1.50 M. boven het hooge voorterrein te brengen, kon ik gemakkelijk de keukens, kamers voor het personeel en verdere dienstafdeelingen in een sousterrein onderbrengen, waar ruim licht, lucht en nog mooi uitzicht kon worden verkregen.

In verband met de prachtige omgeving met eeuwenoude boomen, heb ik getracht een landhuis te bouwen in harmonie daarmede. In afwijking van de meeste bestaande groote landhuizen in Overijssel heb ik de kamers om een hall gegroepeerd en gezorgd, dat de bediening buiten dien hall om kon geschieden, waardoor deze als ontvang- en wooncentrum tot zijn recht komt.

De gevels zijn opgetrokken in donkerkleurige klinkers op een voet van Oberkirchener

zandsteen. Ook de dorpels, banden, lijsten en kolommen zijn in die zandsteen uitgevoerd. De in het zicht komende dakvlakken zijn gedeckt met donkerpaarsche leien.

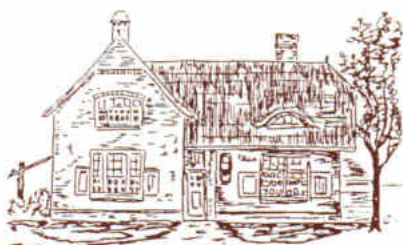
De plattegronden geven verder een duidelijk beeld van de indeeling.

De betimmeringen van de hall en meeste kamers zijn in donkergebeitst wagenschot eiken uitgevoerd, de vloeren met eiken parketten belegd.

Het werk werd aangenomen en tot tevredenheid uitgevoerd door de firma H.G. Treep en Zoon te Zwolle, onder toezicht van mijn opzichters, de heeren A.J. Verbeek en B. Stegeman. De verschillende werkzaamheden werden verder verricht door onderstaande firma's: G.H. Langenberg te Heino, het glas- en verfwerk, de firma Warnaars, den Haag, de stoffeering, A.H. Greve te Zwolle, en H.H. Beltman te Deventer, het steenhouw- en marmerwerk; Deerns en Westeringh den Haag, de centr. verwarming, de Siemens Schuckertwerke afd. den Haag, de electrische licht- en krachtinstallaties; H. Bos te Zwolle en Wenink te Apeldoorn het beeldhouwwerk.

Verder zijn door dezelfde aannemersfirma de bijgebouwen uitgevoerd, welke geheel ontworpen zijn in den geest van het hoofdgebouw. Het werk, begonnen in 1911, kwam in het begin van 1913 gereed.

M. MEIJERINK, *Architect. Zwolle.*

Dubbele woning Harinkdijk

Stalgebouw

De bijgebouwen waarvan Meyerink spreekt, waren o.m. het stalgebouw, een dubbele woning aan de Harinkdijk en nieuwbouw of verbouw van het Erve Nieuwboers, dat door Meyerink in dezelfde trant werd gebouwd als het stalgebouw.

Hoewel er dus in 1913 duidelijk een nieuwe impuls werd gegeven aan het landgoed, lijkt het huidige Reelaer niet zoveel meer op het Reelaer dat G.J.G. de Vidal met zoveel noeste vlijt opbouwde. De Reeft, 't Klein Beumer en de Vosseveld zijn afgebroken. De Roddenhof is verkocht en heeft een woonbestemming. Ook de Bethlem en 't Wippers hebben geen agrarische functie meer. De Wever en de Op de Haar staan beide leeg. Als boerderij functioneren slechts nog: De Ruiter, 't Kieft, 't Nievelt, Dennenweide en het Nieuwboers als erf van het Reelaer zelf.

Het nieuwe landhuis van 1913 is door Meyerink ontworpen, nadat hij met zijn opdrachtgever een studiereis had gemaakt door Engeland; kennelijk was Van Welderen baron Rengers nogal gecharmeerd van de Engelse landhuizenstijl van die tijd. 24)

Voorgevel 't Reelaer van 1913, M. Meyerink.

In 1978 tenslotte wordt het Reelaer op de lijst van monumenten geplaatst. Niet omwille van het huis zelf, maar vanwege het interieur. Functie een aankleding van de kamers en ruimtes zijn volgens het rapport opvallend in overeenstemming: "De grote hal is uitgevoerd in zware Hollandse neo-renaissance: eikehouten moer- en kinderbinten; rijk gesneden balksleutels, lambrizingen in donker gebeitst wagenschot. In de bibliotheek mangaankleurige tegels met Bijbelse voorstellingen, mogelijk 17e-eeuws. In de eetkamer is een grote schouw met een witte betegeling met twee, eind 18e-eeuwse, begin 19e-eeuwse polychrome tegeltableaux 25)

Peter Weller

Bronnen:

- 1) Het Reelaer van 1614 tot 1911, G.J. de Vidal, Arnhem 1931
- 2) De havezaten in Salland en hun bewoners, Jhr. A.J. Gevers en A.J. Mensema, blz. 309
- 3) Handschrift Schoemaker, R.A. Overijssel, HSS VORG inv.nr. 863
- 4) R.A. Overijssel, Statenarchief, inv. nr. 2518
- 5) Heino, een geschiedenis van mens en plaats, J. Bieleman, blz. 109
- 6) Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt van Heino, A.E. Rientjes.
- 7) R.A. Overijssel, Notarieel Archief Raalte, not. Berends, inv.nr. 3287
- 8) zie nr. 1
- 9) zie nr. 6
- 10) R.A. Groningen, Archief der fam. De Vidal de Saint Germain, archief nr. 08098, inv.nr. 63
- 11) zie nr. 1
- 12) R.A. Overijssel, Rechterlijk Archief Raalte, inv.nr. 12, fol. 183 e.v.
- 13) R.A. Overijssel, Grondbelasting, inv.nr. 288
- 14) R.A. Overijssel, Notarieel Archief Raalte, not. A. Fortuyn, inv.nr. 3312
- 15) R.A. Groningen, Archief der fam. De Vidal de Saint Germain, archief nr. 08098, inv. nr. 291
- 16) zie nr. 1
- 17) R.A. Groningen, Archief der fam. De Vidal de Saint Germain, archief nr. 08098, inv. nr. 286
- 18) Christelijk-Historisch Weekblad voor IJssel- en Vechtstreek en de Veluwe, 19 maart 1887
- 19) zie nr. 18
- 20) R.A. Groningen, Archief der fam. De Vidal de Saint Germain, archief nr. 08098, inv. nr. 63
- 21) idem, inv. nr. 286
- 22) idem, inv. nr. 283
- 23) Bevolkingsregisters Heino
- 24) zie nr. 2, blz. XXVII
- 25) Heemschut, febr. 1979, blz. 41

VIDAL DE BOMENPLANTER

Nadat hij op 2 januari 1838 als burgemeester van Heino in functie was getreden, werd nog in hetzelfde jaar door de heer Vidal de Saint Germain aan de gemeenteraad voorgesteld om langs openbare wegen voor rekening van de gemeente bomen te planten, eiken, beuken, populieren of dennen, al naar gelang de gesteldheid van de bodem en de ruimte, die er voor beplanting beschikbaar was. Dit voorstel werd door de raad aangenomen.

De eerste plantingen vonden reeds in het najaar van 1838 en de daarop volgende winter plaats en gingen, het ene jaar wat meer, het andere wat minder, in de jaren van zijn burgemeesterschap met grote regelmaat door.

In 1860 achtte hij blijkbaar de tijd gekomen om voor het eerst van zijn activiteiten op dit terrein aan de raad schriftelijk verslag te doen. Hij bood de heren een lijst aan, waarop uitvoerig en zeer nauwkeurig stond vermeld, welke aanplantingen er in de achterliggende jaren reeds waren verricht. Het motief dat hij aanvoerde tot het opmaken van deze lijst typeert hem uitermate: een sterke drang tot documentatie. In een toelichting nl. bij die eerste lijst - raadsbesluit nr. 112 d.d. 17 juli 1860 - schreef hij het volgende:

"Dat allen, altans de meesten van het tans nog levende geslacht weten en hebben gezien wat er is geschied, wat er is geplant, en wáár er is geplant, maar dit niet altijd zoo zal zijn en eenmaal de tijd komt, dat dit geslacht heeft plaats gemaakt voor een ander, welk het niet gezien heeft. - Dat de wetenschap van hetgeen is verricht en ons oog heeft gezien niet behoort verloren te gaan, maar dat integendeel eene stemme behoort te zijn, welke na ons spreekt. - Dat hij daarom heeft opgemaakt eene zeer naauwkeurige lijst van alle tot op heden gedane aanplantingen in en te behoeve van de gemeente."

Een tweede lijst werd de raad aangeboden op 25 september 1866 (raadsbesluit nr. 31). De burgemeester schreef, dat ook deze lijst

"met zorg en de meest hem doenlijke naauwkeurigheid is opgemaakt, terwijl hij den Raad in overweging geeft hem in het archief der gemeente te doen neerleggen, en een afschrift derzelve te doen opnemen in het boek van aantekening van het behandelde bij den Raad."

Een derde lijst verscheen op 1 december 1870 (raadsbesluit nr. 247), een vierde op 7 september 1880 (raadsbesluit nr. 363) en een vijfde en laatste op 31 oktober 1885 (raadsbesluit nr. 238).

Wie deze lijsten aandachtig doorleest (zie blz. 45 e.v.), zal onder de indruk komen van hetgeen hij tot stand heeft gebracht.

Het is dan ook volkomen terecht wat Rientjes anno 1931 in zijn boek op bladzijde 50 (eerste kolom) reeds schreef:

"Zijn groote zorg voor verfraaiing der gemeente vooral door aanplanting van hout- of boomgewas langs de gemeentewegen, heeft Heino in lateren tijd die boschrijke bekoorlijkheid gegeven. Langs de landelijke binnenwegen werden overal bomen gepoot, en daaraan was het te zien of men nog binnen de gemeente Heino was of daarbuiten. Boomplantdagen waren toen nog onbekend."

Ter staving van deze stelling lichten we uit de vijf lijsten een aantal in het oog springende beplantingen, aan de hand van foto's, dit jaar gemaakt door de heer G. Horselenberg. Ongetwijfeld komen een aantal afgebeelde bomen voor op een der plantlijsten.

Foto 1 - Spoorwegovergang 't Rozendael

Aan de Rozendaelse weg (vroeger Turtelsteeg) werden in 1849-'50 in totaal 457 eiken geplant. Een aantal daarvan aan de zuidzijde, 48 stuks jonge eiken, werd in 1862 aan de heer J. Koster van Houten, de toenmalige bewoner van huize 't Rozendael, verkocht voor f 30,-. De koper kreeg tevens het recht tot beplanting van dat gedeelte. Toen in 1880 de spoorlijn werd aangelegd werden aan de op- en afrit opnieuw eiken geplant.

Foto 2 - Stationsweg

Aan de Stationsweg, toen genoemd de openbare weg naar Wijhe, werden in de jaren 1841-'42-'43 in totaal 510 eiken geplant. In 1880 werden beuken geplant aan de op- en afrit van de pas aangelegde spoorwegovergang en in 1883 langs de Stationsweg nog eens een niet genoemd aantal eiken.

Foto 3 - Berkendijk

Langs de Berkendijk werden in de jaren 1857-'58-'59 eiken en beuken geplant, in totaal 1106 stuks, in 1860 een aantal van 9000 grove dennen, in 1861-'62 nog eens 142 beuken en in 1875 een niet genoemd aantal eiken en beuken. Berken? Blijkbaar niet...

Foto 4 - Algemene begraafplaats

In de jaren 1846 en 1853 werden er rond de algemene begraafplaats 180 eiken en beuken geplant plus enige lariksen en fijne dennen.

Foto 5 - Blankenvoortsweg

In 1882 werden aan deze toen Moersteeg geheten weg eiken en beuken geplant.

Foto 6 - Lemelerveldseweg

Langs deze weg, toen nog Zandsteeg genoemd, werden in 1853-'55 in totaal maar liefst 20.000 grove dennen geplant, in latere jaren ook lariksen, berken, beuken (103 stuks) en eiken (295 stuks). Oudere mensen weten nog, dat er langs deze weg heel veel dennen stonden, nu staat hier en daar nog een eenzaam exemplaar.

DE VIJF PLANTLIJSTEN

N.B. De door burgemeester De Vidal de Saint Germain nauwkeurig vermelde kadastrale aanduidingen zijn weggelaten.

I Lijst van boomen toebehorende aan de gemeente Heino, aangeplant van het jaar 1838 af aan, tot en met het voorjaar van 1860.

1. Openbare weg van Heino naar Wijhe langs het Nijenhuis. De beplanting is geschied in de jaren 1841, 1842, en 1843 en bestaat uit vijfhonderd en tien stuks Eikenboomen.

2. Een gedeelte van den voormaligen grooten weg van Raalte, langs de Nieuwe Wetering naar Zwolle, de beplanting begint bij den hierboven genoemden weg van Heino naar Wijhe.

De beplanting is geschied in het jaar 1854, en bestaat uit twee honderd zes en negentig stuks Eikenboomen.

3. Weg van het dorp Heino naar de brug der gemeente over de Nieuwe Wetering bij den Tutert, de beplanting begint aan de openbare weg van Heino naar Wijhe hierboven genoemd en loopt onafgebroken voort langs de Burgerlijke begraafplaats.

De beplanting is geschied in de jaren 1849 en 1850 vierhonderd zeven en vijftig stuks Eikenboomen en in het jaar 1856 vijf en dertig stuks Eikenboomen, tezamen alzo vierhonderd twee en negentig stuks.

4. Weg aanvang nemende nabij laatstgenoemden weg bij het brugje der gemeente over den Vloedgraven, en eindigende in den openbaren weg die loopt van Heino naar Wijhe langs het Nijenhuis.

De beplanting heeft plaats gehad in het jaar 1851 en bestaat uit honderd twee en negentig stuks Eikenboomen.

5. Een hoekje bij en ten westen van het brugje der gemeente zoo even gemeld, en op de noordzijde van het eindje wegs, gelegen tusschen den weg aangeduid onder No. 3, en dien aangeduid onder No. 4. Dit hoekje is beplant in het voorjaar 1860 met klein eiken plantsoen tot aankweeking.

Voorts wordt op dezen weg eene beplanting welke in 1851 heeft plaatsgehad aangetroffen van veertig stuks Kanadasche peppels, en wel langs den Vloedgraven langs de zuidzijde van den weg, welke beplanting begint bij de brug der gemeente over de Nieuwe Wetering naast den Tutert.

6. Weg van Heino naar 't Reelaer langs de Vlamminghorst.

De beplanting is geschied in het jaar 1852, en bestaat uit honderd zes en negentig stuks Eikenboomen, op de westzijde zijn tusschen de Eiken grove dennen geplant.

7. Berkendijk - zijnde de weg loopende in de lengte midden door de verdeelde gronden gelegen tegen den Veldhoek, der voormalige Marke van Heino.

De beplanting van dezen weg is geschied in de jaren 1857, 1858 en 1859 en bevat Een duizend een honderd en zes stuks Eiken en Beukenboomen, terwijl op onderscheidene plaatsen grove dennen tusschen deze boomen zijn aangeplant, en in het jaar 1860 met ruim Negen duizend stuks grove dennen (*Pinus Sylvestris*).

8. De Bakenbeldsteeg, zijnde de weg van den Straatweg in het dorp langs het Kosterhuis van de Hervormde gemeente te Heino, naar en tot aan de Zandsteeg.

De beplanting is geschied in de jaren 1839 en 1840 en bevat honderd vier en dertig stuks Eikenboomen, terwijl aan den Straatweg twee *accasia's* staan.

9a. De Zandsteeg en gedeelte van den weg van Heino op Dalfsen langs den Beukelaer.

De beplanting bestaat uit vierhonderd twee en zestig stuks Eiken en veertien Beukenboomen, en is geschied in de jaren 1851 en 1852 bevattende driehonderd en twaalf stuks en in het jaar 1856 zijnde honderd vijf en zestig Eiken en Beukenboomen.

9b. De Zandsteeg - gedeelte tusschen het Overhein en het Veldkamp. De beplanting is geschied in de jaren 1853 en 1855 en bestaat uit omstreeks twintig duizend stuks grove dennen, terwijl in het jaar 1860 op onderscheidene punten een aantal *larix* en berkenboomen zijn in en bijgeplant.

10. De burgerlijke begraafplaats toebehorende aan de gemeente Heino. De beplanting om en op deze gronden der begraafplaats heeft plaats gehad in de jaren 1846 en 1853 en bestaat uit honderd en tachtig stuks Eiken en Beukenboomen, zoomede eenige larixen en fijne dennen.

Aldus opgemaakt door mij Burgemeester van Heino
op heden den 28 junij 1860.
(geteekend) G.J.G. de Vidal.

II Lijst van boomen toebehorende aan de gemeente Heino, en ten haren behoefte aangeplant van 1860 tot en met het voorjaar van 1866.

Openbare weg de Berkendijk.

De beplanting is geschied in het jaar 1861 en 1862 en bestaat uit honderd twee en veertig stuks beukenboomen.

Openbare weg de Paddensteeg of Bendijksteeg; eerste gedeelte. De beplanting begint aan den Straatweg en loopt onafgebroken voort tot aan het eind der Paalsteeg en ook wel de Marssteeg genaamd bij het Erve de Vloo.

De beplanting op de beide kanten van den weg eindigt aan den Nieuwendijk of den openbaren weg van Heino naar Wijhe.

De beplanting is geschied in het jaar 1861 en 1862 en bestaat uit honderd vijftien stuks beukenboomen.

Openbare weg de Bakenbeldsteeg, beplant op de oostkant.

De beplanting is geschied in het jaar 1862, en bestaat uit zeventien stuks beukenboomen.

Openbare weg van den Tutert naar Heino.

De beplanting loopt langs de algemeene waterleiding de Vloedgraven op de zuidkant van dien weg voort en is geschied in het jaar 1862, en bestaat uit acht en veertig stuks eikenboomen. Bij Raadsbesluit van den 13 September 1862 No. 229 zijn deze eikenboomen overgedragen aan Johannes Koster van Houten.

Een driehoekje grond toebehorende aan de gemeente, groot zestien roeden, beplant met eikjes tot aanfok of plantsoen in het jaar 1862.

Openbare weg de Veldkampersteeg; het einde loopende van den Vloedgraven naar den Berkendijk.

De beplanting ten weerszijden op den weg is geschied in het voorjaar 1862, en bestaat uit twee honderd vijf en zeventig stuks dennen.

Openbare weg, beginnende bij den Vloedgraven ter plaatse waar de laatst opgenoemde aanplanting ophoudt en loopende ter zijde van het erve de Zomerij tot aan den Berkendijk. De beplanting ter weerszijden op den weg is geschied in het voorjaar 1863 en bestaat uit vijf duizend vierhonderd stuks dennen (*pinus sylvestris*).

Openbare weg langs het erve den Kiekert of Kijk in het veen onder Raalte tot aan het punt van zamenkomst der grensscheidingen van de gemeenten Raalte, Wijhe en Heino. De beplanting loopt onafgebroken voort tot aan den weg komende van het Erve Woolthuis onder Raalte naar Heino, op beide kanten van den weg. De beplanting is geschied in het jaar 1863 en bestaat uit dertienhonderd en drie stuks dennen (*pinus sylvestris*).

Openbare weg de Woolthuisweg, komende van het Erve Woolthuis onder Raalte, langs Berendijkskamp naar den Nieuwendijk bij het dorp Heino. De beplanting langs de oostkant van den weg is geschied in het jaar 1863 en bestaat uit een duizend en dertien stuks dennen (*pinus sylvestris*).

Openbare weg, loopende van den Berkendijk noordwaarts naar de katerstede het Martens, of het erve Wienen in den Veldhoek. De beplanting ten weerszijden van den weg is geschied in het voorjaar 1865, en bestaat uit tweeduizend tweehonderd stuks dennen (*pinus sylvestris*).

Openbare weg de Verversteeg loopende van den openbaren weg van Heino naar Dalfsen tot aan den zoogenaamden Twentschenweg.

De beplanting begint ter plaatse waar eindigt de aanplanting in 1856 van eikenboomen en is geschied in het jaar 1866 en bestaat uit achthonderd stuks dennen (*pinus sylvestris*).

In het jaar 1866 uitgepoot twee mudden eikels onder de 5800 dennen op den weg naar de Verver en op het driehoekig stukje grond toebehorende aan de Gemeente hierboven reeds genoemd.

Op de Schoenkuipenbleek bij de Roomsche Katholieke Kerk in het dorp, in het jaar 1866 geplant vijf gewone beuken en één zwarte beuk.

Aldus opgemaakt naar waarheid en ter goeder trouw,
door mij Burgemeester van Heino,
Heino den 24 September 1866,
(geteekend) G.J.G. de Vidal

III Lijst van boomen toebehorende aan de gemeente Heino, en ten haren behoeve aan- geplant vanaf het voorjaar 1866 tot en met het voorjaar 1870.

1. Openbare weg de Zandsteeg.

a. Noordzijde, vanaf het punt waar de Bouwhuissteeg of weg van Heino naar Dalfsen de Zandsteeg snijdt.

Deze noordzijde beplant in het voorjaar van 1867 met 103 Beukenboomtelgen.

b. Zuidzijde, vanaf den uitweg van het huis op het Erve Overhein tot nagenoeg aan de bouw-
kamp van Hds. Sticht. Beplant in het voorjaar van 1867 met 165 Eikenboomtelgen.

c. Zuidzijde (rest). Beplant in het voorjaar van 1869 met 130 stuks Eikenboomtelgen.

2. Openbare weg de Verversteeg. De beplanting is geschied op de beide zijden van den weg, zij
is eene voortzetting der beplanting van dien weg, gedaan in het voorjaar van 1866.

De beplanting is geschied in het voorjaar van 1867 en bestaat uit of omstreeks 1300 stuks Den-
nen (*pinus sylvestris*).

3. Openbare weg langs de Raalter grenzen. De beplanting is geschied in het voorjaar van 1868,
en op beide zijden van den weg, en bestaat in ruim drieduizend stuks dennen (*pinus sylvestris*)
en voor een gedeelte op den wegwijk naast Wijhe in Berkenboomen, zij begint bij de Woolthuis-
weg, eindigt bij den Nieuwendijk of weg van Heino naar Wijhe en loopt langs de grenzen van
Heino en Wijhe.

4. Openbare weg Bouwhuissteeg en weg van Heino op Dalfsen. De beplanting is geschied op
beide zijden van den weg en in het voorjaar van 1868; zij bestaat uit ruim zesduizend stuks Den-
nen (*pinus sylvestris*) en begint bij de 165 Eiken en Beukenboomen op dien weg aangeplant in
1856.

5. Openbare weg (No. 3 van den legger der wegen), welke begint aan den Berkendijk bij de
bouwplaats de Zomerij, en vandaar loopt naar het Martens. De beplanting is geschied op beide
zijden van den weg en in het voorjaar van 1868; zij bestaat uit omstreeks vier duizend stuks Den-
nen (*pinus sylvestris*), en begint aan de Veldkampersteeg, nabij de Vloedgraven en eindigt bij
het Martens.

6. Openbare weg Woolthuisweg.

Op zijn oostkant beplant in het voorjaar 1869 met 41 stuks Beukenboomtelgen en op zijn west-
kant met 16 eikenboomtelgen tusschen welke laatsten ingeplant zijn picea's.

7. Openbare weg de Tutertsteeg, geplant in het voorjaar 1869, langs den weg en naast de Vloed-
graven 25 stuks Kanadasche peppelen.

Opgemaakt door mij Burgemeester der gemeente Heino
op heden den 30 November 1870,
(geteekend) G.J.G. de Vidal.

IV Lijst van boomen toebehorende aan de gemeente Heino, en ten haren behoefte aan-geplant vanaf het voorjaar 1870 tot en met het voorjaar 1880.

April 1875; Beplant met dennen den openbaren weg ten weerszijden, van den Berkendijk naar de grens der gemeenten Raalte en Heino, nabij het Erve Grootenhuis onder Raalte (No. 6 van den ligger der openbare wegen). Beplant met Eiken en Beuken boomtelgen de Woolthuisweg (No. 9 van den ligger der openbare wegen) vanaf het scheidingspunt nabij het dorp van den klinkerweg van Heino naar Wijhe en van den kunstweg naar de Nieuwe Wetering bij den Tutert, tot aan de beplanting van dennen op den Woolthuisweg, vermeld in de Notulen van den Raad van 25 September 1866 No. 31.

Maart 1876; Geplant langs den openbaren weg de Moersteeg, Eiken en zeven en twintig stuks beuken boomtelgen vanaf den Rijksstraatweg bij den Blankenvoort.

Maart 1877; Geplant 35 stuks beuken boomtelgen ten weerszijden op den Zandsteeg. Eiken en beuken boomtelgen geplant in de Veldkampersteeg, en wel op het gedeelte van die steeg ten zuiden van en allernaast de Zandsteeg en op het gedeelte naast en ten zuiden van den duiker of het brugje in die steeg over de algemeene waterleiding de Vloedgraven.

April 1879; Beplant met dennen den Twentschen weg, No. 32 op den ligger, ter weerszijden.

Mei 1879; Bezaaid met Dennenzaad de beide zijden van den openbaren weg No. 27 van den ligger der openbare wegen, vanaf de Knollensteeg bij het Erve Kaleveld langs de Nieuwstad of Harm Bosch tot aan den Twentschen weg, bij het Erve de Siep. eenig Dennenzaad uitgestrooid op den berm van den openbaren weg, volgnommer 34 van den ligger.

Maart 1880; Eiken boomtelgen op de Tutertsteeg, zijnde de kunstweg van het dorp naar de Nieuwe Wetering, geplant aan den oprijd van den spoorweg ter weerszijden.

Voorts geplant in diezelfde steeg op haren noordelijken berm een en dertig stuks Eiken boomtelgen.

Door deze aanplanting behoort als nu alle boomgewas op den openbaren weg de Tutertsteeg aan de gemeente, met uitzondering van het gedeelte op den zuidwestelijken berm van dien weg langs de Vloedgraven, waarvan het beplanten is toegestaan aan J. Koster van Houten bij besluit van Heeren Gedeputeerde Staten van den 4 Maart 1880 en de beplanting ten deele aan hem is overgedaan bij Raadsbesluit van 26 juni 1862 No. 224.

Beplant met beuken boomtelgen de op en afrijd van de spoorbaan in den Klinkerweg van het dorp Heino naar het dorp Wijhe.

Beplant met negentien stuks beuken en vijf Eiken boomtelgen de zuidwestelijke berm, schietende langs de openbare waterleiding, voorkomende op den ligger d.d. 15 juli 1876 onder volgnommer 3 van het eind wegs, omschreven onder No. 5 van de lijst van boomaanplanting opgenomen in het boek van aanteekening van het behandelde bij den Gemeenteraad in dato 17 juli 1860, onder No. 112, tot aan het brugje aldaar over de openbare waterleiding "De Vloedgraven".

Bezaaid Mei 1880 met Dennenzaad den berm of de kant van den Twentschen weg in den Veldhoek, en op de noordzijde tegenover de perceelen onder Heino.

Opgemaakt door mij Burgemeester van Heino
den 31 augustus 1880
(geteekend) G.J.G. de Vidal

V. Lijst van boomen toebehorende aan de gemeente Heino en ten haren behoefte aan-geplant vanaf het voorjaar 1880 tot en met het jaar 1885.

In 1882. De Moersteeg en wel dat gedeelte van dien openbaren weg, dat een aanvang neemt aan den Rijksstraatweg, en loopt tot aan den weg die uit de Knollensteeg en de Moersteeg schiet. Beplant met eiken en beuken boomtelgen.

De Zandsteeg vanaf de Veldkampersteeg tot ter plaatse waar de Veldkamperdijk in de Zandsteeg schiet.

In 1883. De Stationsweg met eiken en beukenboomtelgen. De Veldkampersteeg beplant met eiken en beuken boomtelgen.

In 1884. Weg vanaf den Berkendijk tot aan de grenzen van Raalte en Heino. Beplant met dennen.

De Noordoostkant van den weg langs de spoorbaan vermeld op den ligger der Openbare Wegen in de gemeente onder volgnummer 36. Bezaaid of beplant met eikels.

In 1885. Weg van den Berkendijk naar den duiker in de Vloedgraven. Beplant met dennen.

De weg langs de Nieuwe Wetering in de richting van de legplaats tegenover den Tutert naar de Cornelissteeg. Dit eind wegs beplant met eiken boomtelgen, en wel op de oostzijde.

Opgemaakt door mij Burgemeester van Heino
den 15 Oktober 1885.
(get.) G.J.G. de Vidal.

Tenslotte

Er werd niet alleen geplant, maar ook gezaaid en gepoot! Enkele malen vermelden de lijsten het zaaien van dennezaad en eenmaal het pooten van twee mud (!) eikels.

Naast en aansluitend bij de vele bossen en prachtige boomgroepen, die wij hebben te danken aan de eigenaren van de verschillende landgoederen in onze omgeving, heeft burgemeester De Vidal de Saint Germain een buitengewoon belangrijke bijdrage geleverd tot het algemeen zo zeer gewaardeerde groene aanzien van onze gemeente. Hij heeft daardoor de ere naam van Heino's bomenplanter ten volle verdiend. Een deel van "zijn" bomen zag hij bij zijn leven gelukkig nog groeien, maar voor het overige geldt helaas voor hem, zowel als voor ieder die op dit terrein bezig is, het oude gezegde: boompje groot, planter dood.

Henk van der Veen sr.

VIDAL DE BURGEMEESTER

Het is niet de bedoeling hier in den brede verslag te doen van het vele, dat er gedu. ende de lange ambtsperiode van De Vidal de Saint Germain (1838-1886) in onze gemeente zoal tot stand is gekomen. Misschien is het zinvoller te trachten enigszins een beeld te geven van de wijze waarop hij het ambt uitoefende. Niemand van de huidige generatie heeft hem persoonlijk gekend. Willen we dus heel terughoudend proberen iets als een karakterschets van hem te geven, dan zullen we moeten afgaan op schriftelijke gegevens. Enkele van de z.g. uitgaande brieven, waarvan afschriften bewaard zijn gebleven in het gemeentearchief, geven een bepaalde kijk op zijn funktionieren als burgemeester. Het is zeker, dat ze door hemzelf zijn opgesteld, want hij was burgemeester-secretaris gedurende vrijwel de gehele periode, dat hij Heino's eerste burger was. Pas in 1884 nl. werd er voor het eerst een gemeentesecretaris aangesteld. Wat dat betreft zijn bedoelde brieven dus uitermate betrouwbaar. Alleen, er moet uiteraard een keuze worden gemaakt...

We kiezen voor aanhalingen uit een aantal brieven, allereerst inzake de Twentseweg (1) en verder over een mogelijk tekort aan binding tussen burgemeester en gemeentenaren (2). Het valt buiten het bestek van dit artikeltje om op deze zaken zelf dieper in te gaan; de citaten zijn alleen illustratief bedoeld.

1. De Twentseweg

In de vijftiger en zestiger jaren van de vorige eeuw heerste nog steeds het al tientallen jaren slepende geschilpunt tussen Dalfsen en Heino aangaande de Twentseweg: aan welke gemeente behoort welk deel van die oude handelsweg, en wie is verantwoordelijk voor het onderhoud? Burgemeester De Vidal de Saint Germain voerde daarover een uitgebreide correspondentie.

Op 1 juli 1853 schreef hij aan Gedeputeerde Staten o.m.

"Ter voldoening aan de apostillaire hiernevens terug gaande beschikking van den 23 Junij 1853, 3 Afd. No. 192, waarbij ons in handen werd gesteld een adres van Hk. Kortstee over den slechten toestand van de Hagensteeg, hebben wij de eer mede te deelen, dat de geopenbaarde klagte niet is ongegrond, en de Hagensteeg in de daad zich in geen gunstigen staat van onderhoudt bevindt, doch dat die steeg evengelijk de zoo genaamde Twentsche weg, waarvan zij eene verlenging uitmaakt, niet behoort tot de gemeente Heino maar tot die van Dalfsen."

Vidalletje

Vandaag gepost, morgen besteld

Moet het nog sneller? Dat mag je van de PTT toch zeker niet verwachten! Maar 130 jaar geleden was al toegezegd, dat het met de Heinose post naar Deventer toch nog sneller zou gaan. Toen men zich aan die belofte niet hield, herinnerde burgemeester De Vidal de Saint Germain de Directeur van het Postkantoor te Deventer aan de gedane belofte in een brief, gedateerd 14 september 1859: *Indertijd is aan mij door den Heer Inspecteur der Posterijen kennis gegeven dat de brieven in Heino des ochtends op de post gedaan, zouden mede genomen worden naar Raalte om vandaar nog dien zelfden dag na de middag omstreeks half zes uur te Deventer aan te komen. De brieven te half zes ure aangekomen worden naar ik verneem eerst den volgenden ochtend te negen of half tien ure rond gebracht en aan hun adres te Deventer bezorgd. Ik ben aangezocht geworden om UWEdG daarover te schrijven en te verzoeken zoo mogelijk daarin verbetering te brengen. Zeer wordt gewenscht dat de brieven van Heino naar Deventer spoediger en minstens nog den avond van de aankomst worden besteld. Ik twijfel geensints aan UWEd. welwillendheid in deze.*

(archief gemeente Heino, uitgaande brieven 1859, nr. 192)

Op 10 november 1853 richtte hij opnieuw een uitgebreid schrijven over deze aangelegenheid aan Gedeputeerde Staten. Hij schreef o.a.

"Het gemeente Bestuur van Dalfsen heeft verlof verleend tot wegbreking der Bollardsbrug, tot vervanging dier brug door eenen andere, het heeft zich vergewist van het bestaan van het besluit waarvan in art. 5 van het Reglement op den aanleg, het beheer en onderhoud der wegen in Overijssel gesproken wordt, derhalve dit Bestuur heeft dus ook weer tans en ook weer hierdoor erkend dat de Twentsche weg is grondgebied van Dalfsen. Er schiet nog over te bespreken Regt van beplanting. Wij meenen dit echter met stilzwijgen te kunnen voorbijgaan; - In het algemeen merken wij op dat regt van beplanting een duister regt is, waarover wij vaak naar licht zoeken; - Is de Twentsche weg niet grondgebied van Heino, het sluit van zelf in zich, dat het punt van beplanting op dien weg niet behoort binnen den kring van onze behandeling en dadelijke bemoeijing."

De kwestie bleef de gemeentebesturen van Dalfsen en Heino bezighouden; beide deden voorstellen tot verdeling van de weg. Burgemeester De Vidal de Saint Germain reageerde op het voorstel van Dalfsen in een schrijven van 22 augustus 1861, opnieuw gericht aan Gedeputeerde Staten. Een gedeelte uit die brief:

"De Raad van Dalfsen deed het tegenvoorstel ten einde tot afdoening te komen om den Twentschen weg ieder half tot zich te nemen in dier voege dat iedere gemeente de halve breedte des wegs zoude hebben, zoo dat de scheiding zoude loopen over het midden van den weg. De noordelijke halve wegbreedte zoude alsdan zijn grondgebied van Dalfsen, terwijl verklaard zoude worden de halve breedte des wegs ten zuiden te zijn grondgebied van Heino.

Bij aanneming van dit voorstel zoude dan de weg een gemengd grondgebied erlangen en tot twee gemeenten gaan behooren, doch zoodanige regeling is uit de oogpunten van beheer, onderhoud en politie ons zoo weinig wenschelijk voorgekomen, dat wij niet hebben kunnen besluiten het voorstel vanwege Dalfsen gedaan ter aanneming aan te bevelen."

Vidalletje

Het inktstel

Notulen raadsvergadering Heino 18 april 1911 (nr. 469):

De voorzitter doet lezing van een schrijven van de familie De Vidal de St. Germain d.d. 9 Januari j.l., waarbij deze de gemeente aanbieden - een ebbenhouten inktkoker met zilver versierd -, welk gedenkstuk bij het 40-jarig herdenkingsfeest als Burgemeester van Heino op 2 januari 1878 door wijlen hun vader de heer G.J.G. de Vidal de St. Germain, dezen namens den Raad werd aangeboden. Adressanten verzoeken het gedenkstuk te willen aanvaarden en het eene plaats te geven in de Raadzaal als blijvende getuigenis van de eerbewijzingen toen door den Raad aan hunnen voorzitter bewezen. De Raad besluit onder dankbetuiging aan de gevers en onder vermelde voorwaarden het geschenk te aanvaarden.

Uit: "MEMORIALE", orgaan der De Vidal de Saint Germain Stichting, aflevering 1 van december 1959, blz. 26:

In 1878 werd hem bij zijn 40-jarig ambtsjubileum door de gemeenteraad een ebbenhouten, met zilverwerk versierde en van een inscriptie voorziene inktkoker geschonken, welke de familie bij haar vertrek van het Reelaer in 1910 ter herinnering aan de gemeente terugschonk.

Onderaan die bladzijde de volgende voetnoot:

De inktkoker is blijkens schrijven van de burgemeester van Heino d.d. 3 juli 1959 "thans niet meer op het gemeentehuis aanwezig".

Het begon er op te lijken dat beide partijen moe gestreden waren. Op 27 februari 1862 richtte de burgemeester zich in arren moede tot de Commissaris des Konings! Het slot van dit schrijven:

"Al het gewigt der zaak ligt voor mij in het ene woord grensregeling; deze op doeltreffende wijze tot stand te zien komen is mijn wensch, dat geschiedt niet bij het onveranderd doorgaan van het voorstel, zoo als het is liggende, de oogenblikken van tans keeren nimmer terug en mag ik uitspreken wat mijn bewust mij zegt, het is dat te Heino eene poging, uitgaande van UHEG of van Heeren Ged. Staten bij het gemeente Bestuur van Dalfsen om het voorstel van grensregeling zoo als het is liggende, gewijzigd te erlangen hoogstwelgevallig zoude wezen."

Inderdaad kwam in hetzelfde jaar 1862 een definitieve overeenkomst tussen Dalfsen en Heino tot stand, een verdeling die ook nu nog steeds van kracht is.

Uit deze brieven kunnen enige karaktertrekken worden afgeleid. In de eerste plaats, dat hij een realist moet zijn geweest, iemand die de zaken rationeel benaderde. Verder, dat hij zeer vasthoudend was - soms tot bij het koppige af -, wanneer hij zich eenmaal een oordeel had gevormd over de aanpak van een bepaalde zaak. En tenslotte zal hem, op grond van deze epistels althans breedsprakigheid moeten worden aangewreven, hoewel het in die tijd gewoonte was bij het taalgebruik een dosis pathos te hanteren.

2. Verhouding burgemeester - gemeentenaren

In 1860 was er een dreigend misverstand tussen burgemeester De Vidal de Saint Germain en de commissaris van de provincie, zijn directe meerdere dus.

Waarschijnlijk was er in Zwolle een klacht binnengekomen van een Heinose ingezetene, die er moeite mee had, dat de burgemeester, doordat hij op het Reelaer woonde, niet voldoende contact onderhield met zijn gemeentenaren. 't Zou ook best een persoonlijke grief kunnen zijn geweest. Hier volgt de brief, die de burgemeester op 27 juni 1860 aan "Den Heere Commissaris des Konings" schreef als repliek op diens aanschrijving.

"De mededeling aan UHEdG gedaan het onderwerp uitmakende van UHEG aanschrijving d.d. 26 junij 1860, 2 Afd. No. 2036 dat ik niet elken donderdagochtend te negen ure mij te Heino bevinde, is juist. - Het is sedert het afgeloopen najaar niet zoo geregeld geschied. Jaren achtereen heb ik stipt opgevolgd wat art. 74 der gemeentewet voorschrijft, maar het is welligt geen drie maal in een jaar gebeurt, dat ik iemand aantref, niet dien ik ontboden had, maar die gekomen was, om mij te spreken.-

Hier tegen staat over, dat waar ik slechts heb bemerkt of den wensch vernam dat een ingezetene mijn persoon wenschte, ik tot hem ben gegaan, en van mijne meeste bereidwilligheid om onmiddellijk in persoon tot een ieder te komen, welke mij slechts wenschte te spreken, iets had te zeggen, of te vragen had.

Wat intusschen de wezenlijke behartiging der belangen van de gemeente betreft, in stoffelijk en op zedelijk gebied ik laat daaromtrent niets mij uit de hand nemen, veel geschied er wat niet regelrecht op eens Burgemeesters weg ligt, wat van hem gansch niet kan geeischt worden, al wordt er in geene verslagen of staten etc. ophef van gemaakt, wat in andere gemeenten niet is geschied. - Mogt iets veronachtzaamd worden, mogt men benadeling, mogt men geene behartiging in eenig opzicht zien, ik zal het gaarne vernemen."

Is dit niet een waardige verdediging van een rasechte magistraat? Niet alleen waardigheid spreekt hier uit, maar ook openhartigheid! Hij zegt precies, wat hij van deze zaak vindt, zonder ook maar een zweem van kruiperige onderdanigheid tegenover zijn superieur. Het kan niet anders, dan dat hiermee deze kwestie is afgedaan; er is in elk geval niets meer over te vinden.

Hopelijk verschaffen deze citaten uit zijn ambtelijke brieven ons enig inzicht in de wijze waarop De Vidal de Saint Germain zijn taak opvatte en de manier waarop hij dit ambt heeft uitgeoefend.

Henk van der Veen sr.

Het is niet geheel duidelijk in welk pand te Heino de burgemeester zijn spreekuur heeft gehouden. In het begin van zijn ambtsperiode zou dat geweest kunnen zijn een gedeelte van het huis bewoond door timmerman Dirk Blom. Er was een gemeentebode met een jaarwedde van f 30,- (1854).

In 1862 huurde de gemeente een leegstaande woning van timmerman Willem van der Vegte, gehuwd met een dochter van Dirk Blom, en nam dat als gemeentehuis in gebruik. In beide gevallen betreft het een huis aan de huidige Canadastraat, op de plaats van het pand van Willemsen. Pas in 1876, toen de nieuwe school aan de Dorpsstraat (thans in gebruik door het kringloopbedrijf) gereed kwam, kon het oude schoolgebouw als gemeentehuis in gebruik worden genomen. Het stond aan de huidige Canadastraat op de plaats van het voormalige makelaarskantoor Hannink-Slotman, thans een woonhuis.

Vidalletje

Oplettend

G.J.G. de Vidal was niet iemand aan wie veel ontging. Rechten, plichten, eigendommen, hij hield alles goed in de gaten en vergat niets. Ruim 30 jaar na de aanleg schreef hij: *"De straatweg is vervaardigd in 1829 en 1830. Men heeft toen de gronden, wat de Marke van Raalterwoold betreft, die destijds nog onverdeeld was, eenvoudig in bezit genomen, die voor het leggen van den straatweg benodigd waren, en daarvoor niet een Penning aan de Marke, welke eigenares van den grond was, betaald"*.

(Fam. Arch. De Vidal inv.nr. 291)

HET SCHOOLBOS

Van twaalf mudden rogge tot tien bunder mais.

Ruim 500 jaar geleden, om precies te zijn op 20 januari 1456 "op Sunte Agnesavond", stelt de Richter van Dalfsen het navolgende contract op.

"Gheert Sticker, richter van Dalvessen, verklaart in aanwezigheid van Gheert van Lair en Albert van Schuttorp als gerichtslieden (getuigen) dat Otto van Rechter, ridder, aan de gezamenlijke zusters en begijnen van het huis, toe Wytenhuys genaamd, dat buiten de Voersterpoerten in de Vrijheid van Zwolle gelegen is, een jaarrente van 12 mud goede, droge winterroge, gemeten met Zwolscher maat, verkocht heeft, gaande uit zijn vrij eigen erve en goed, die Veltkamp genoemd, dat te Averdeyne in de buurschap van Lenthe in het kerspel van Dalvessen gelegen is, en gaande uit zijn vrij eigen erve en goed, die Hof toe Rechter genaamd, die in de buurschap van Rechter en Milligen in het kerspel van Dalvessen gelegen is, wat ieder jaar op straffe van panding tot midwinter (op 25 december) in het Wytenhuys geleverd moet worden." 1)

Uit dit charter blijkt, dat de Veltkamp, gelegen in de oude Veldhoek nabij Aver Heino, een behoorlijk groot en bekend erf was. Ook in de Sallandse schattingsregisters komen we dit erf tegen; eind 15e eeuw woont er een Henrick ten Veltkamp in Lenthe, die aangeslagen wordt voor "2 olde schilden". 2)

Rond het jaar 1600 treffen we een Wermelt aan op de Veltkamp, zijnde een "Coterste groot ses mudde landt". 3) En in het register van Paarden, varkens, schapen en iemen lezen we: "Henrick op ten Veltkamp 3 paarden, 1 varken, 100 schapen en 1 ieme" (bijenvolk) 4)

Overigens zijn de jaren rond 1600 voor de boeren zeer slechte jaren: hongerende en opstandige Spaanse en Staatse soldaten trekken plunderend en brandschattend door Salland. Wat er dan gebeurt met mensen, vee en voedsel laat zich gemakkelijk raden. Overmacht, gebrek aan tijd en/of zaaizaad, dwingt de pachter op de Veltkamp om de helft van zijn bouwland "woest" te laten liggen. 5) En dat in een tijd, dat een landbouwbedrijf voornamelijk bestond van de rogge; mens en dier werden er mee gevoed, men betaalde er de pacht mee, maar ook de rekening van smid en snijder. Geld was op de Sallandse zandgronden niet of nauwelijks in omloop.

Binnen het bestek van dit themanummer van "Omheining" zou het te ver voeren om de bewoners en eigenaren van De Veltkamp - voorzover ze bekend zijn - de revue te laten passeren.

De boerderij is in de loop der eeuwen verschillende malen van eigenaren/bewoners veranderd. Na de Van Rechters is het een groot aantal jaren bezit geweest van de Zwolse families Vriesen en De Famars. Later werd de familie Rietberg eigenaar.

Op 25 juni 1870 wordt door notaris R. Spitsen in het logement van Gez. Kloosterman in Heino, ten verzoeken van mevrouw Geertruiden Hillegonde Zebinden te Zwolle, weduwe van L.J. Rietberg, verkocht het boerenerveld Veldkamp gelegen in Heino en Dalfsen en 3 percelen land in het Lierderbroek.

Het eerste perceel omvat: Boerenhuis, schuren, twee hooibergen, tuin met vruchtboomen, bouw- en weiland, akkermaalshout en opgaande eiken- en dennenboomen, alles in de Veldhoek onder Heino, bij het kadaster bekend sectie B 527 t/m 537, groot 13.87.80 ha.

Dan volgen er vele percelen grond in Dalmsholte aan het kanaal en aan de weg naar sluis II en verder 3 percelen in het Lierderbroek, alleen staat er nu bij perceel 6: "het smalle kampje gelegen bij de watermole Heino E 15-16."

Na de finale veiling en toewijzing op 9 juli 1870 blijkt, dat **G.J.G. de Vidal wonende op huize 't Reelaer te Raalte** koper is van perceel 1: de boerderij met omringende gronden en van de percelen 3 en 4, zijnde bijna 5 ha grond in Dalmsholte nabij Sluis II.

Kopers van andere percelen zijn Jan en Antonie Dellenberent (uit de Stoevinge), Albert Lammers Heino, Herm Logtenberg Heino, Lambert Jan Bosch Heino, Jan Nijmeijer Heino, Derk Kogelman Heino, Ant. St. van Sonsbeeck en B.J.B. van Sonsbeeck Zwolle. De laatste twee als koper van het land in het Lierderbroek. ⁶⁾

De pachter vertrekt en de boerderij wordt afgebroken. De eens zo prachtige bouwkamp "**de Veldkamperkaamp**" wordt door de nieuwe eigenaar bepoet met eikenhakhout en dennen. De naam leeft alleen nog voort in die van de Veldkamperdijk, een zandweg tussen Lemelerveldseweg en Berkendijk.

Veldkamperkamp wordt Kerkenbos

G.J.G. de Vidal de Saint Germain, de nieuwe eigenaar van het erve Veldkamp is niet alleen landgoedeigenaar maar eerst en vooral burgemeester van Heino. Over zijn afkomst en zijn functioneren als burgemeester kunt U elders in dit nummer lezen.

Op deze plaats past misschien alleen de vraag, waarom hij als protestant, burgemeester van Heino kon worden, aangezien we voor hem en na hem alleen maar burgemeesters van rooms-katholieke huize kennen. Was het misschien een gebaar van zijn schoonvader, die Gouverneur van Overijssel was? Of wilde de koning de zeer oranjegetrouwe familie belonen in de vorm van een ambt dichtbij de woonplaats? Dat het een kwestie van "koppen tellen" was, geloven we niet. Ook in latere jaren waren de getalsverhoudingen tussen rooms-katholieken en protestanten weleens andersom en nimmer was dit aanleiding tot het benoemen van een burgemeester van protestantse huize.

Waarom deze familie, gelijk zo vele andere, niet in de adelstand is verheven, zal ongetwijfeld een reden hebben gehad, waar we slechts naar kunnen gissen; de naam overigens was welluidend genoeg voor een dergelijke onderscheiding. Rientjes, die toch beter moest weten, schrijft op bladzijde 32 van zijn boek "*Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt van Heino*": "*in het jaar 1838 werd benoemd de Heer G.J.G. Baron de Vidal de Saint Germain.*"

Naast zijn vele verdiensten als burgemeester en beheerder van zijn landerijen, zal De Vidal om nog twee zaken in de herinnering blijven voortleven. Ten eerste omdat hij Heino's grote bomenplanter was, zoals elders in dit nummer beschreven. Maar in de tweede plaats zal zijn naam tevens verbonden blijven met het protestants christelijk onderwijs in Heino. Hij bepaalde nl. dat na zijn dood de opbrengsten van 12 ha. grond, voorheen het erve Veldkamp, bestemd waren voor de oprichting en instandhouding van een Christelijke school in Heino. ⁷⁾

Vidalletje

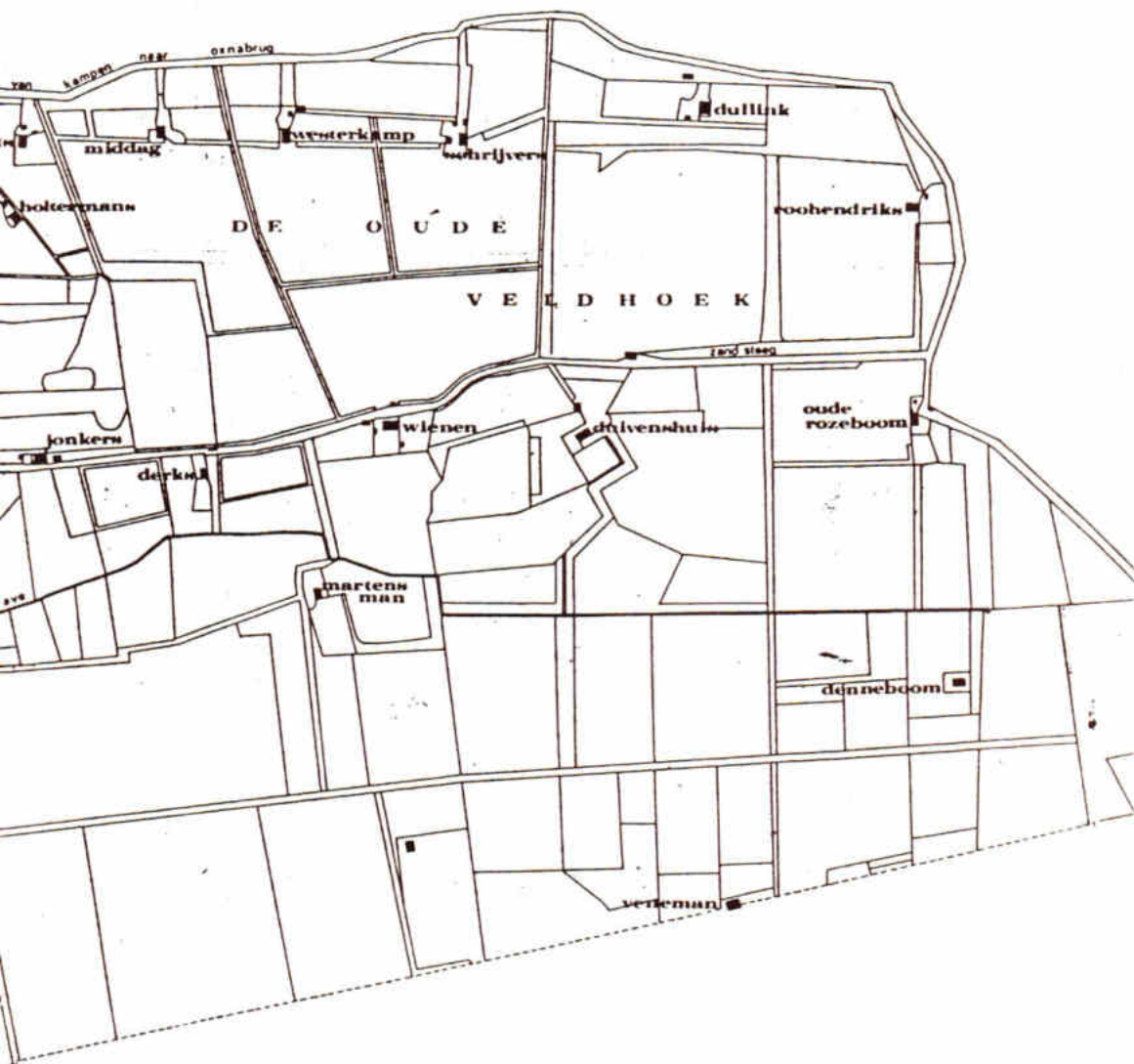
Voordeeltje

Sprekend over een stuk heide, dat door de vader van G.J.G. in 1824 werd aangekocht (omstreeks 30 bunder, gekocht van de destijds bestaande Marke van Heino) schrijft hij ruim 40 jaar later: "*Nog nimmer betaalde ik van den grond grondbelasting boven de belastbare waarde van Heide. Een onverwacht voordeeltje dat grootmoedig aanvaard wordt.*"

(Fam. Arch. De Vidal inv.nr. 291)

Minuutplans 1818, Heino, Sectie B, bladen 2 en 3 (ged.).

Ik ondergetekende Gabriel Tasfer
Gerrit de Vidal de St^e Germain, wonende op
den Huize t' Reelaer gemeente Raalte Burge-
meester der gemeente Heino, legatier aan
de Vereeniging voor Christelijk Nationaal
Schoolonderwijs, tans haren, ketel hebbende te
Amsterdam, de navolgende percelen onroerend
goed, gelegen in de gemeente Heino, bij het kadaster
op dit oogenblik bekend Sectie B. N° 529-530
531-532-534-535-536-537-1162-1163-1164
en N° 1172, welk onroerend goed, door mij is
aankocht bij acte van publieken verkoop, ver-
leden voor den Notaris Spijkens te Heino den
9 July 1870, overgeschreven ten kantore der
hypotheekers te Berentse den Zevenden Sep-
tember 1880 Zeventig in deel 227 N° 3. -

Gemeld legaat omvat alles, wat op de dag
van mijn overlijden met de gelegateerde zaak
aard en wortel vast is met uitzondering evenwel
van de vruchten en het houtgewas, die hoër
nog niet gescheiden van de gelegateerde zaak
op des dag mijn overlijdens, door mij mogen
zijn verkocht.

Ik legatier dede bovenschrevene goede-
ten aan de Vereeniging voor Christelijk Nationaal
Schoolonderwijs vrij van ieder Succesie recht
of van ieder ander fiscaal recht, hetwelk ten mijnen
sterfdage van mege den Staat (Rijk, provincie,
gemeente) of ander publiek regterlijke instelling,
op gemeld legaat, als verkrijg van goederen, mocht
geheven worden, en wijders onder de navolgende
bepalingen, bedingen, voorwaarden en moda-
liteiten

In dit eigenhandig geschreven testament legateert hij aan de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Amsterdam enkele percelen onroerend goed, gelegen in de gemeente Heino, bij het kadaster bekend in sectie B no. 529, 530, 531, 532, 534, 535, 1162, 1163, 1164 en 1192. Nummer 533 was het oorspronkelijke huisperceel, maar na afbraak vernummerd. Hij legateerde deze goederen onder navolgende voorwaarden:

"De opkomsten (d.i. opbrengsten) zullen uitsluitend strekken en gebezigd worden tot salarisatie van de onderwijzer, die staat aan het hoofd van eene school voor lager onderwijs, gevestigd of eerst na mijn overlijden te vestigen in de burgerlijke gemeente van Heino, het liefst in of nabij de kom der gemeente.

Dat de school, wat hare inrichting, methode en richting van onderwijs aangaat, volkomen onafhankelijk zij van Regeering, Staat, Provincie of Gemeente, behalve ten aanzien van die punten waartoe elke school zonder uitzondering door de wet verplicht wordt de inzichten der Regeering te volgen."

Uit deze bepalingen blijkt iets van het karakter van de toenmalige burgemeester: principieel maar gezagsgetrouw. Overigens zal bij hem de wens om te komen tot een bijzondere school met zelfbestuur mede ingegeven zijn door het feit, dat er tijdens zijn ambtsperiode nogal wat moeilijkheden zijn geweest met een hoofdonderwijzer van de dorpschool. Diens levenswandel was kennelijk niet die eens schoolmeesters. Als kosten en voorzanger, een baan die voorheen altijd door de "meester" werd waargenomen, was hij kennelijk niet te handhaven. De kerkeraad besloot na langdurig beraad en vele pogingen tot verbetering van de levenswandel hem ten einde raad maar te ontslaan uit al zijn kerkelijke functies. Ook toen al verdronken er meer mensen in een klein glaasje dan in de grote zee.....

Verder bepaalde de testateur:

"Dat de opbrengsten zoolang er nog geen school is in Heino, jaarlijks moeten worden gekapitaliseerd en rentegevend belegd.

Dat er een bestuur gevormd moet worden op initiatief van de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs bestaande uit drie leden: één te benoemen door bovengenoemde vereeniging, één door de kerkeraad van de N.H. kerk te Heino, uit eigen boezem, doch steeds onder uitsluiting van den predikant of de predikanten in de gemeente dienst doende, terwijl het derde lid wordt aangewezen door de ouders of voogden der kinderen.

Wanneer echter de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs binnen acht maanden na mijn overlijden het bovengemelde legaat niet heeft aanvaard, legateer ik de opgemelde goederen aan de Kerkeraad der N.H. kerk te Heino en zulks teneinde onder dezelfde bepalingen als boven omschreven een school te stichten voor lager onderwijs, waarop in verband met de bijbel zullen onderwezen worden de positief Christelijke en Protestantse beginselen en zulks in overeenstemming zoveel mogelijk met die beginselen welke tans door de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs als de hare worden erkend en gehuldigd".

Wanneer dit legaat aan de kerkeraad komt, dan zal deze treden in "alle regten en pligten", zoals eerder de bedoelde vereniging "evenwel met die modificatie dat van de Kerkeraad de verplichting niet zal bestaan tot rentegevende belegging en kapitaliseering der opkomsten gelijk boven is gezegd, hooger dan elk jaar Zeshonderd Gulden, zullende hetgeen jaarlijks meer aan opkomsten mogt worden verkregen dan die som, telkenjare komen ter vrije beschikking van den Kerkeraad".

Hij eindigt het testament als volgt:

"Aldus door mij geheel en eigenhandig geschreven en geteekend op heden den vijftienden Augustus achttien honderd negen en zeventig"

w.g. G.J.G. de Vidal

Op 31 juli 1882 heeft hij zijn "olographischen (eigenhandig geschreven) uitersten wil" in gesloten couvert met twee zegels van zijn gewoon cachet in rood lak, in bijzijn van twee getuigen in bewaring gegeven bij notaris G. Wicherlink te Zwolle.

Na zijn overlijden op 9 maart wordt twee dagen later, op 11 maart 1887, dit testament geopend door mr. H.G. Jordens, kantonrechter te Zwolle.

Van de hoofdcommissie der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Amsterdam komt op 9 mei 1887 antwoord aangaande het wel of niet aanvaarden van het legaat:

"De Commissie heeft bezwaar tegen de voorwaarden uitgedrukt in de uiterste wilsbeschikking en wenst genoemd legaat niet te aanvaarden."

Hierna wordt door notaris Wicherlink de kerkeraad der Nederduitsch Hervormde Gemeente gevestigd te Heino in kennis gesteld van het feit, dat het legaat op haar is vervallen. Deze aanvaardt het met alle rechten en plichten zoals in het testament is omschreven, niet eerder dan na goedgunstige beschikking van Zijne Majesteit den Koning, d.d. "vierentwintig Augustus 1800 zevenentachtig, No. 24".

In dit K.B. staat, dat de geldswaarde van het onroerend goed geschat wordt op f 3500,- dat is ongeveer f 300,- per hectare.

Christelijke School te Heino ± 1925. Voor het hek v.l.n.r.:

1. Onbekend, 2. Dijkslag, 3. E.J. Snel, 4. G. v. Dedem, 5. E.J. Lindeboom, 6. A. Hofmeyer, 7. Laanbroek, 8. Meester Hendriks, 9. B.J. Lindeboom, 10. R. Wolters, 11. T.C. Horstman, verder onbekend.

24 Augustus 1887.

N°. 24.

UITTREKSEL.

 Willem III, bij de gratie
Gods, Koning der Nederlanden, Prins
van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van
Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien het rapport van Onzen Minister van Justitie van
den 17 Augustus 1887. 1de Afd. B. n°. 98;

Gelet op art. 947 van het Burgerlijk Wetboek:

Hebben goedgevonden en verstaan:

1° enz. machtiging tot aanvaarding te verleenen

2° aan den kerkeraad der Nederlandsch hervormde gemeente
te Heino, provincie Overijssel, voor het legaat, bestaande
in verschillende onroerende goederen, ter gezamenlijke groot-
te van 11 hectaren, 14 areen, 20 centiareen, gelegen aldaar, Sectie
B N°. 529-532, 534-537, 1162-1164 en 1192 en geschat ter vermoedelij-
ke geldswaarde van f3500, aan gemelden kerkeraad, met
aangegeven bestemming en verder onder verschillende lasten
en bepalingen, besproken door wijlen G. J. G. de Vidal de St
Gormain, bij zijne olographische uitbreide wilsbeschikking,
den 31 Juli 1882 in bewaring gegeven aan Mr. G. Wicheelink,
notaris te Zwolle;

3° enz. Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van
dit besluit, enz.

Leesdijkt, den 24 Augustus 1887.

(Get.) WILLEM.

De Minister van Justitie,

(Get.) du Tour van Bellinckhove.

De kerkeraad die door ondertekening dit legaat aanvaardde, bestond uit: 8)
Breunes Dirk Breunese, Heino, predikant/voorzitter
Gesinus Johannes Kloosterman, Heino, rentenier/ouderling
Evert Jan Koezen, Lenthe Dalfsen, landbouwer/ouderling
Klaas Olthuis, Wijhe, landbouwer/ouderling
Albert Roessing, Lenthe Dalfsen, landbouwer/ouderling
Albert Hartkamp, Heino, landbouwer/diaken
Hendrikus Wienen, Heino, landbouwer/diaken
Klaas Horstman, Heino, landbouwer/diaken.

De Veldkamperkaamp is vanaf nu "**Kerkenbos**".

Het zal tot 1920 duren vooraleer er enige verandering komt, dan nl. wordt in Heino gepoogd te komen tot oprichting van een Christelijke school. Het inwerking treden van de wet op het lager onderwijs, waarbij de financiële gelijkstelling wordt geregeld, zal hier niet vreemd aan zijn geweest. Bij brief van 1 juli 1920 richt G.W. Baron van Dedem tot kerkvoogden en notabelen het verzoek om een vergaderruimte ter beschikking te stellen, daar men wil komen tot de oprichting van een schoolvereniging. Deze wordt op 1 september 1920 opgericht en bij K.B. van 27 november 1920 no. 45 worden de statuten goedgekeurd. Doel van de vereniging was hoofdzakelijk om uitvoering te geven aan de uiterste wil van wijlen G.J.G. de Vidal de Saint Germain.

Het legaat, sedert 1887 beheerd door de kerkeraad en op naam gesteld van de diakonie, is een eikenakkermaalsbos groot 11.14.20 ha. Uit de genoten opbrengsten wordt in het dorp Heino een perceel grond aangekocht, bijzonder geschikt voor de bouw van een school met woning. De rest van het geld is belegd in hypotheek totaal f 3500,- à 4 ½ % rente en het kasgeld ad. f 895,- wordt gestort op een rekening bij de Boerenleenbank, waar nog bij komt de opbrengst van het lopende jaar, zijnde f 591,30.

Veel verwarring en onduidelijkheid is er door de jaren heen over eigendom, beheer en verdeling der opbrengsten. De tijden zijn veranderd en de zeshonderd gulden die G.J.G. voldoende achtte voor het salaris van de hoofdonderwijzer zouden thans net voldoende zijn om een advertentie te plaatsen ter oproeping van sollicitanten bij een ontstane vacature.

Tot 1940 blijft het onroerend goed bos. Oudere mensen spreken nog steeds over "de kerkenbos", het was immers eigendom van de kerk. Omdat de school de opbrengst kreeg werd de veldnaam van lieverlee **Schoolbos**.

Tussen 1940 en 1943 wordt door de Grontmij te Zwolle het Schoolbos ontgonnen en in cultuur gebracht. De totale kosten daarvan bedragen f 14.541,94, waarvan door het rijk gesubsidieerd wordt een bedrag van f 10.342,70. De eigen bijdrage van f 4.199,24 wordt betaald uit het fonds.

Vermeldenswaard is nog, dat een medewerker van de Grontmij in 1939 rapporteert, dat de te ontginnen grond uit één meter goede teelaarde bestaat en daaronder pas geel zand. Het moet dus vroeger bouwland geweest zijn, is zijn terechte conclusie. De subsidie door het rijk wordt alleen verleend, als de arbeiders minimaal 22 cent per uur verdienen.

De heer D. Stegeman, administrerend lid van de kerkeraad en tevens hoofd der school, heeft de gehele zaak van begin tot eind afgewikkeld; de laatste afrekening was op 22 januari 1943. Meester Stegeman was toen al geen lid meer van de kerkeraad, maar op verzoek bleef hij de ontginning en het in cultuur brengen van het Schoolbos begeleiden.

Frits Baron van Dedem van de Colckhof heeft kennelijk de jachtrechten gepacht: in het najaar van 1940 vraagt hij de kerkeraad om verlaging van de jachthuur, het was twintig gulden per jaar, maar hij wil niet meer dan tien betalen. Men gaat accoord.

Na de ontginning wordt het land in vele percelen verhuurd aan evenzovele pachters. Als voorbeeld moge dienen een gedeelte uit het pachtcontract, opgesteld tussen

*"Anton Roessink, administrerend diaken van de Nederduitsch Hervormde Gemeente Heino als verpachter, en Hendrik Wonink, landbouwer, wonende te Heino als pachter, die verklaren te hebben verpacht/gepacht: een perceel bouwland ter grootte van circa 26 are, zijnde een derde deel van het perceel aangeduid met nummer III, aan partijen volkomen bekend, die daarvan geen nadere omschrijving verlangen. Het contract heeft een looptijd van zes jaar, ingaande 1 november 1948 en eindigend op 31 oktober 1954. De jaarlijkse pacht prijs bedraagt tien gulden zestig cent, te betalen elk jaar voor 1 november aan de kerkelijke ontvanger de Heer R. Wolters te Heino."*⁹⁾

Hieruit blijkt, dat de diaconie eigenaar/beheerder was van dit complex, alleen de netto-opbrengsten gingen naar de school. Historisch gezien wel verklaarbaar: de kerkvoogdij beheerde de kerkelijke goederen en de diaconie de gemeenschapsgoederen. Immers, voor de invoering van de algemene bijstandswet waren het de kerkelijke armbesturen, die de zorg voor de naaste hadden.

Over het blote eigendom van deze gronden is vaak gepraat. Alles overdragen aan de school zou de meest gemakkelijke weg zijn, maar een deel van de kerkeraad en ook de familie De Vidal de Saint Germain voelde hier, indachtig de wens van de testateur, niet voor. Bij eventuele opheffing van de school of bij bijv. een politieke beslissing om alle scholen te nationaliseren, zou dit eigendomsrecht twistpunt kunnen worden. Het eigendomsrecht bij de diaconie laten was juridisch gezien niet juist; dat recht wordt in het testament uitdrukkelijk toegekend aan de kerk, dus aan de kerkvoogdij.

Om aan alle onduidelijkheid een eind te maken en om tevens recht te doen aan de uiterste wil van de testateur is in april 1981 het onroerend goed overgeschreven van diaconie naar kerkvoogdij, terwijl het netto-vruchtgebruik bestemd is voor de Christelijke school "De Gouden Emmer" te Heino.

Het geheel is thans groot 10 ha 60 a 10 ca bouw- en weiland, sectie B no. 1902, terwijl 15 a 40 ca, zijnde sectie B no. 1901, in erfpacht is uitgegeven aan Jan Hendrik Hulsink, die op dit stukje een woning stichtte.¹⁰⁾

Op de grote bouwkamp wordt nu jaar in jaar uit mais verbouwd. Van de boerderij, die gestaan moet hebben tegenover Camping Heino aan de Schoolbosweg is niets terug te vinden.

Wim Grootenhuis

Bronnen:

- 1.) G.A. Zwolle, inv.nr. KA 007, chartercollectie 456, charter nr. 1959.
- 2.) G.A. Deventer, Schattingsregister Salland 1474/1490, inv.nr. 475.
- 3.) R.A. Overijssel, Statenarchief, inv.nr. 2455, verponding 1601.
- 4.) Idem, register peerden, verkens, schapen en iemen 1601.
- 5.) Zie noot 3.
- 6.) R.A. Overijssel, Notarieel archief, not. Spitsen Heino, jaar 1870.
- 7.) R.A. Groningen, Archief der familie De Vidal de Saint Germain, archief nr. 08098, inv.nrs. 53, 54, 88.
- 8.) R.A. Overijssel, Archief Ned.Herv. Kerk, inv.nr. 46.
- 9.) Idem.
- 10.) Archief Ned. Herv. Kerk Heino, ongenummerd, akte not. Bremmers Heino. d.d. 22-04-1981.

HET STERFHUIS TE ZWOLLE

Zoals rijke burgers zich door de eeuwen heen een tweede behuizing aanschaffen op het platteland om aan de zomerse ongemakken van de stad te ontkomen, zo kochten landgoedeigenaren, wonende op het platteland, vaak een huis in de stad om de winterse ongemakken van havezate of spijker te ontlopen.

Blijkbaar verkeerde G.J.G. vanaf 1858 in goeden doen want in 1859 koopt hij voor het eerst een huis in Zwolle. Hoewel Karel de Vidal in 1848 te Zwolle geboren is, heeft die geboorte niet plaatsgevonden in een huis toebehorend aan zijn vader G.J.G. Deze koopt immers pas elf jaar later zijn eerste huis te Zwolle.

Van 1859 tot 1876 is G.J.G. eigenaar van het pand Bloemendalstraat 3 (oorspronkelijk kad.nr. F 1971, nu F 6413). Van 1863 tot 1887 was hij tevens eigenaar van Sassenstraat 40 (oorspronkelijk kad.nr. F 1974), nu F 6804). Aardig detail: Sassenstraat nr. 40 was via een achteruitgang verbonden met Bloemendalstraat 3. Wellicht heeft het kleine smalle huisje in de Sassenstraat dienst gedaan als bediendenverblijf.

Tenslotte, in 1875 koopt G.J.G. Bloemendalstraat 5 (oorspronkelijk kad.nr. F 1970, nu F 6290). Het is in dit huis dat G.J.G. op 9 maart 1887 komt te overlijden. Het is een groot huis: 10 meter breed en 15 m diep. Het staat beschreven als: "Huis met voorgevel ter breedte van vier vensters, voorzien van een zandstenen voet en een houten Jonische kroonlijst. De gevel dateert ongetwijfeld van midden 18e eeuw, ingang en kroonlijst zijn kennelijk tussen 1800 en 1825 vervangen" ¹⁾

Het huis van drie verdiepingen telt, inclusief de 3 kamers op de zolder, in totaal 13 kamers. Onder het huis bevindt zich een middeleeuwse, gewelfde kelder van duidelijk kleiner vloeroppervlak dan het huis. Kennelijk is het huidige huis gebouwd op de plaats van een kleinere woning. De oorspronkelijk middeleeuwse bebouwing, de Bloemendalstraat hoort tot het oudste deel van Zwolle, bestond uit kleine, smalle, hoge huizen. De benedenverdieping is ruim ingedeeld en heeft een ornamentering passend bij een patriciërs-woning. Momenteel is Bloemendalstraat 5 in gebruik als praktijkruimte voor Natuurgeeneswijzen.

Peter Weller

Bronnen:

- 1.) Gegevens verstrekt door Gem. Archief Zwolle
- 2.) De monumenten van geschiedenis en kunst, Noord- en Oost-Salland, Dr. E.H. ter Kuile, blz. 128

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur:

H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino - voorzitter

J.K. Pruijn-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

J. Freriks,
Marktstraat 13, 8141 GA Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant.

2. Beeld en Geluid

Contactpersoon: (wnd.)

J.A.G. Kappert,
Davenschot 30, 8141 BD Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Marktstraat 13, 8141 GA Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruijn-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant.

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Munnikenhof 17,
8141 GL Heino, tel. 05729 - 1505

Redactie:

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastraat 17,
8141 ET Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Bredewold Wezep.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
9e jaargang - nummer 4 - december 1989

INHOUDSOPGAVE

blz. 110	De markt in Heino (3, slot) - J. Weerts
blz. 119	"De Bendijk" of "De Vloo" - C.D. Compaan, D. v.d. Klippe en J.K. Pruim-Reinders
blz. 131	Sprekende foto's (11) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 133	Uut de olde deuze - J.W. Bonhof De Sukerbelt
blz. 134	Wie is wie? - M.H. Stavorinus Reakties gevraagd
blz. 135	Een tekening van dhr. W. Heuven
blz. 136	Van de bestuurstafel

DE MARKT IN HEINO (3, SLOT)

Terug naar de beginjaren van de markt. Het marktterrein was te klein en daartoe moest met de Nederlands Hervormde Gemeente een huurovereenkomst worden afgesloten. De huurovereenkomst laat ik graag in extenso afdrukken, omdat die enkele interessante bepalingen bevat uit die tijd.

HUUROVEREENKOMST

De kerkvoogdy der Nederduitsch Hervormde Gemeente te Heino ten deze handelende krachtens besluit van de gecombineerde Vergadering van Kerkvoogden en Notabelen van die Gemeente van 6 November negentienhonderd vyf en twintig; zooals dit is goedgekeurd by besluit van het Provinciaal College van Toezicht op het beheer van de kerkelijke goederen en fondsen van de Hervormde Gemeenten in Overijssel van achttien November negentienhonderd vyf en twintig ter eene; en Burgemeester en Wethouders van de gemeente Heino handelende krachtens aan hen daartoe verleende machtiging door den Raad der gemeente by zyn besluit van tien Juni negentienhonderd zes en twintig, ter andere zyde; zyn overeengekomen als volgt;

De contractant ter eene zyde verhuurt by deze aan de contractant ter andere zyde die door medeonderteekening verklaart in huur aan te nemen, een gedeelte van het kadastrale perceel gemeente Heino Sectie C nummer 1573 aldaar, geheel groot dertien Aren en tien Centiaren en wel dat gedeelte hetwelk is gelegen buiten het om de Nederlandsch Hervormde Kerk staand yzeren hekwerk; alsmede het perceel kadastraal bekend als gemeente Heino Sectie C nummer 1574, geheel groot negen Aren en vier en negentig Centiaren een strook ter breedte van gemiddeld elf meter, gelegen langs de noordelyke grens van het perceel gemeente Heino Sectie C nummer 1573 en dat wel onder de navolgende voorwaarden en bedingen:

De huur wordt aangegaan voor den tyd van vyftien achtereenvolgende jaren, ingaande één Januari negentienhonderd zes en twintig en alzoo eindigende op één Januari negentienhonderd een en veertig.

De jaarlyksche huurprys bedraagt vyf gulden, vóór het einde van ieder huurjaar te voldoen in handen van den Ontvanger der Nederduitsch Hervormde Gemeente van Heino,

Huurdster is gerechtigd gedurende den geheelen huurtyd in het gehuurde een klinkerstraat te leggen en gedurende dien tyd aldaar te onderhouden, echter alleen onder voorwaarde, dat in die bestrating de grens van het gehuurde voor zoover deze loopt langs gronden in eigendom toebehoorende aan anderen den verhuurdster, op duidelyk zichtbare en blyvend zichtbare wyze worde aangeduid

Huurdster mag het gehuurde niet afsluiten maar moet ten allen tyde en van alle zyden aan het algemeen daartoe vryen toegang verleen......

Op het gehuurde terrein mogen geen draaimolens of andere kermisvermakelykheden worden toegelaten en het mag alleen gebezigd worden voor het houden van de gebruikelijke weekmarkten en vóór- en najaarsch veemarkten; op de dagen dat er geen weekmarkt of veemarkt wordt gehouden blyft het verhuurde terrein ter beschikking van verhuurdster.

Wanneer de Nederduitsch Hervormde Gemeente van Heino te eenig tyd tydens de huur een bouwwerk wensch op te richten aan de noordzyde van het kerkgebouw, is huurdster op eerste vordering van verhuurdster verplicht terstond het daarvoor noodige deel van het gehuurde terrein te ontruimen en ter beschikking van verhuurdster te stellen, blyvende overigens alle bepalingen en bedingen van deze huur en verhuur ten volle van kracht.

By niet nakoming van één of meer der hierboven gestelde voorwaarden en bedingen zal terstond ontbinding van de huur gevraagd kunnen worden zonder dat daartoe eene uitdrukelyke ingebrekestelling noodig is.

By het eindigen van de huur is huurdster verplicht de zich op het gehuurde bevindende bestrating te laten liggen, met uitzondering van de kokers, terwyl verhuurdster verplicht is, wanneer zy alsdan het gehuurde niet opnieuw aan huurdster wensch te verhuren, deze tegen betaling van

de som van drie honderd gulden aan huurster, van haar over te nemen. Zy is daartoe echter alleen dan verplicht, wanneer het verhuurde terrein alsdan geheel is bestraat en deze bestrating zich in goeden staat bevindt.
De kosten van deze huurovereenkomst zullen door huurster worden gedragen.

Aldus in tweevoud opgemaakt en door partyen geteekend te Heino

den 22 Juni 1926.

Burgemeester en Wethouders van Heino,

Namens Kerkvoogden voornoemd,

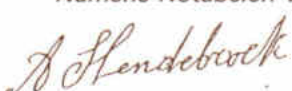

Burgemeester,

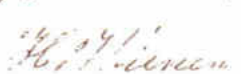
Secretaris.

Voorzitter,

Secretaris.

Namens Notabelen voornoemd,

Voorzitter,

Secretaris.

Geregistreerd te Raalte, den 22 Jun 1926
1900 Kerkvoogden deel 8 folio 6 nummer 2
Fideel. bladen. renvooi geen annex
Ontvangen voor recht

De Ontvanger, 2.

In 1928 werd het terrein nogmaals uitgebreid. Dit had nogal wat voeten in de aarde. In de raadsnotulen van de vergadering van 27 maart 1928 lezen we hierover het volgende:

"Namens Kerkvoogden en Notabelen der Nederlandsch Hervormde Gemeente is bericht ingekomen, dat ze hun besluit omtrent het z.g. "tipje" (daar waar nu de pomp staat) voor vergroting van het marktplein slechts wenschen af te staan voor de huursom van f 25,- per jaar handhaven. Mocht de gemeente deze voorwaarden niet willen aanvaarden, dan verzoeken ze te willen zorgen, dat zand, thans reeds op het bewuste terrein aangebracht, vóór 1 April e.k. worde verwijderd en ook de vernielde heg worde hersteld. Noodgedwongen, immers vergroting van het marktterrein is beslist noodig, wordt besloten de gestelde voorwaarden te aanvaarden".

Per 1 december 1932 vestigde zich in de gemeente Heino als dierenarts de heer J. Groothuis. De Voorzitter van de raad stelde voor hem aan te wijzen als dierenarts belast met het keuren van vee op de week- en veemarkten tegen een vergoeding van f 7,50 per weekmarkt en van f 15,- per veemarkt, met Dngang van 1 januari 1933. Voor 52 weekmarkten en 3 veemarkten samen f 435,-. De dierenarts te Wijhe zal hiervan in kennis worden gesteld onder beleefde dank voor de diensten aan de gemeente Heino bewezen.

En dan wordt er in de crisisjaren fors ingegrepen in de beloning van de veearts. Het voorstel luidde: voor de grote markt f 15,- per keer en voor de wekelijkse markt f 5,- per keer. Eén der raadsleden wilde ook de vergoeding voor de veemarkt terugbrengen tot f 10,- per keer. De beloning per markt zou dan echter te veel uiteenlopen, aldus een ander raadslid. Enkele jaren later zal op jaarbasis worden uitbetaald. Per januari 1936 werd nog slechts f 160,- per jaar toegekend.

In de raadsvergadering van 19 december 1936 vroeg raadslid Strijtveen of de mogelijkheid niet bestond dat er in het voor- en najaar een grote veemarkt méér werd gehouden. Mogelijk dat zulks de tegenwoordige markten zou ontlasten en de veeaanvoer er groter door zou worden. Het college van burgemeester en wethouders zal een en ander nader overwegen. In de vergadering van de vroede vaderen, gehouden op 16 februari 1937, ontspon zich een onderhoudende discussie:

Veemarkten Nervolgens zegt de Voorzitter, dat in een der vorige Raadsvergadering werd gesproken over den aanvoer van vee op de voor- en najaarsmarkten hier ter plaatse. Dene aanvoer was volgens sommige leden van dien aard, dat de handel niet het verloop kon hebben, welke voor een goede markt vereischt mag worden.

Burgemeester en Wethouders werd in overweging gegeven, pogingen in het werk te stellen, welke konden leiden tot ondervanging van dit euvel.

Gaatstgenaemd College stelt nu voor, voor het vervolg 5 veemarkten te houden, t.w.:

- 1^e op den derden Donderdag in April,
- 2^e op den eersten Donderdag in Mei,
- 3^e op den tweeden Donderdag in October,
- 4^e op den eersten Donderdag in November en
- 5^e op den derden Donderdag in November.

Volgens de thans geldende verordening zijn deze dagen gesteld op:

- 1^e op den derden Donderdag in April,
- 2^e op den derden Donderdag in October en
- 3^e op den Donderdag, volgende op den tweeden Woensdag in November.

(Dene laatste marktdag werd toegevoegd bij besluit van 7 Februari 1915.)

Konink Wven Raad uit het vorenstaande moge-

Blijken, aldus spreken, worden enkele der bestaande marktdagen door de nieuwe regeling gewijzigd. In hoever het vorenstaande voor of nadeel zal opleveren, kan moeitijk worden bepaald. Vertrouwd wordt, dat de nieuwe regeling de noodige verbetering zal brengen.

De Heer Brijtveen vindt, dat deze regeling hem wel zeer voorkomt, doch nog het gaarne een kleine wijziging aanbrengen in de datum der voorjaarsmarkten.

De Heer Hartolt zou graag de oude najaarsmarkt willen handhaven.

De Heer Bakhorst vindt het gevaarlijk, bestaande marktdagen te wijzigen.

De Heer Kampthof zegt, dat men ook rekening moet houden met de marktdagen van omringende gemeenten. Hij vraagt zich af, of de eerste markt in het najaar niet kan blijven en wil vervolgens telkens 14 dagen later weer een marktdag aanwijzen.

De Heer Hoofmeijer wil zoo nodig in het najaar een markt houden op Woensdag met het oog op Allerheiligen.

Nadat hieromtrent nader is overwogen, wordt besloten, de marktdagen te bepalen als volgt:

De markten worden steeds gehouden op Donderdag, t.w.:

1^e markt: op den derden Donderdag in April

2^e markt: 14 dagen na de sub 1. bedoelde markt,

3^e markt: op den derden Donderdag in October,

4^e en 5^e markt: telkens 14 dagen na de laatste gehouden markt, evenwel met dien verstande, dat, wanneer de 4^e marktdag valt op 1 November, dat dan markt wordt gehouden op den daaraan voorafgaande Woensdag.

De uitbreiding van het aantal marktdagen was toen een feit. Maar de wind zou nog uit een andere hoek waaien. De provincie en andere gemeenten hadden nog een stem in het kapittel. Eerst werd het besluit van de raad tot uitbreiding en wijziging door Gedeputeerde Staten verdaagd. Dat belooft al niet veel goeds. Gedeputeerde Staten van Overijssel zonden een brief aan alle gemeenten in Overijssel, waarin werd medegedeeld dat de gemeente Heino was overgegaan tot vermeerdering en wijziging van het aantal marktdagen. Dat was voor de gemeenten Dalfsen, Hellendoorn, Markelo, Raalte en Wijhe aanleiding om bij Gedeputeerde Staten bezwaren in te brengen. Deze gemeenten zagen hun eigen markten al in elkaar storten.

En was het niet zo, geachte lezer, dat meermalen was gebleken, dat op de gehouden veemarkten een zo groot aantal runderen was aangevoerd, dat het marktplein niet voldoende ruimte bood om al het aangevoerde vee behoorlijk te kunnen plaatsen? Dat belemmerde naar het oordeel van de raad de handel in ernstige mate. Om dit euvel te ondervangen, werd besloten naast de ingestelde marktdagen enkele markten meer te houden. Dat geschiedde toch uitsluitend ten behoeve van de handel zelf, ook om deze een zo vlot mogelijk verloop te doen hebben? De belangen van de agrarische stand en de middenstand zowel in als buiten de gemeente waren er toch bij gebaat?

De gemeenteraad van Heino was niet te vermurwen en besloot zijn eerder genomen standpunt te handhaven. In een uitvoerige brief, waarin tevens op de bezwaren van de genoemde gemeenten werd ingegaan, werd Gedeputeerde Staten duidelijk gemaakt dat het ingenomen standpunt van de gemeente Heino het enige juiste was.

Gemeentebestuur van Heino.

No.

1221

ONDERWERP:

Instelling en wijziging
marktdagen te Heino.

HEINO,

4 Meii 1937

VERZ.

Bijl.

Am

VERZOEKE BIJ DE BEANTWOORDING DATUM EN LETTER
VAN DEZEN BRIEF NAUWKEURIG AAN TE HALEN

In verband met Uw schrijven d.d. 6 April 1937, 4e Afdeling, no. 3044, betreffende nevensvermeld onderwerp en onder terugzending van de daarbij gezonden bijlagen, meenen wij het volgende beleefd onder Uwe aandacht te mogen brengen.

De motieven, welke door Heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Dalfsen bij schrijven van 25 Maart 1937, no. 2426 naar voren worden gebracht, vestigen bij den Raad dezer gemeente den indruk, dat juist meerdere marktdagen te Heino moeten worden ingevoerd. Volmondig wordt bekend, dat de markten te Dalfsen een kwijnend bestaan lijden, waaruit onmiddellijk kan worden afgeleid, dat die gemeente niet als marktgemeente voldoet, nu de markten te Heino absoluut overvoerd worden. Temeer waar de markten te Heino niet kunstmatig worden opgevoerd, mag veilig worden aangenomen, dat de belangen van den handel en van den landbouwenden stand in het algemeen, ten zeerste gebaat zullen zijn met een uitbreiding als door den Raad dezer gemeente in zijn besluit van 16 Februari 1937 beoogd.

Bij de vaststelling van laatstgenoemd besluit heeft niet het plaatselijk, doch het algemeen belang gegolden. Waar zulks naar meening van den Raad en van ons College de maatstaf moet zijn, waarnaar het al of niet instellen van marktdagen moet worden beoordeeld, -hetgeen door het Gemeentebestuur van Dalfsen geheel op den achtergrond is geplaatst- kan niet worden aangenomen, dat Uw College eene niet-goedkeuring zou willen doen bevorderen, op grond van het door Dalfsen betoogde.

Naar aanleiding van hetgeen door het Gemeentebestuur van Hellendoorn bij schrijven van 31 Maart 1937, no. 985 aangaande nevensvermeld onderwerp aan Uw College werd gerapporteerd, zij opgemerkt, dat ook hier weer het plaatselijk belang zwaarder heeft gewogen dan het algemeen belang. In principe wordt door het Gemeentebestuur van Hellendoorn erkend, dat Heino "de" aangewezen plaats is voor het houden van groote veemarkten, waar gezegd wordt: "Een deel van de kooplieden zal den vermoedelijk de voorkeur geven aan een

AAN
Heeren GEDEPUTEERDE STATEN
van de provincie Overijssel
te

Z W O L L E.

markt te Heino". Het "vermoedelijk" had hier naar 's Raads meening achterwege kunnen blijven, evenals de toespeling, dat zulks in de toekomst "zou kunnen geschieden". Dit vermoeden is reeds bevestigd geworden. Juist de toename van het grootte aantal marktbezoekers en het daarmee gelijken tred houden van ter markt aangevoerde handelsproducten, getuigt van een ondubbelzinnig ~~de~~ voorkeur geven aan het markten in deze gemeente. Hier worden kooplieden uit de geheele provincie Overijssel, uit Noord-Brabant, in één woord uit Binnen- en Buitenland aangetroffen, welke de markten te dezer plaatse bezoeken. Ondanks de maatregelen die van regeeringswege worden opgelegd, ter beperking van den veestapel, welke niet zonden gevolgen gebleven zijn, heeft de Raad dezer gemeente zich genoopt gezien, de gelegenheid te moeten scheppen voor het houden van meerdere marktdagen. De hiervoor genoemde beperking had o.i. het marktbezoek en den aanvoer van vee moeten doen verflauwen, terwijl juist het tegendeel is waar te nemen. Mitsdien kan dan ook de meening, die door het Gemeentebestuur van Hellevoort lidoorn wordt voorgestaan, niet worden gedeeld.

Het Gemeentebestuur van Wijhe oordeelt, zulks blijken schrijven van 23 Maart 1937, no. 1.824.511.2. betreffen de het in margine genoemde onderwerp, dat het niet gewenscht is dat op twee plaatsen, zoo dicht bij elkaar gelegen, gelijktijdig markt wordt gehouden. Eveneens wordt weer voorop gesteld "het belang van de gemeente", waarna volgt "het belang van den handel in het algemeen". Dit was voor Heino juist niet het geval! Noodgedwongen worden hier de marktdagen vermeerderd. En of nu één dezer marktdagen samenvalt met die van Wijhe doet o.i. niets ter zake. Uit het feit, dat de markten te Wijhe schade ondervinden van die te Heino kan weer worden afgeleid, dat in het algemeen de voorkeur aan de alhier te houden markt wordt gegeven. Uit den aard der zaak behoeft dit ook geen bevreemding te wekken. Heino ligt aan den grooten verkeersweg Zwolle - Twente, heeft goede verbinding door trein en autobus met de geheele omgeving, is daardoor uiterst gemakkelijk te bereiken en bij uitstek een landbouwende gemeente. Door den bodemgesteldheid kan men verwachten, dat alle kwaliteiten van vee ter markt worden aangevoerd en ~~ook~~ derhalve door iederen marktbezoeker keuze kan worden gedaan. Dat deze gemeente op landbouwgebied een vooraanstaande plaats inneemt kan eveneens getuigd worden door te wijzen op de proefboerderij en de selectiemesterij voor varkens, welke alhier vanwege de landbouworganisaties werden gevestigd en geëxploiteerd. Het snelle verloop der markten (vlotte handel) alsmede de overstelpende aanvoer van vee, getuigd hier ongevraagd van de verplichting, welke den Raad dezer gemeente werd opgelegd waaraan Hij gevolg meende te moeten geven door de uitbreiding van het aantal veemarkten.

De bezwaren, aangevoerd door het Gemeentebestuur van Markelo, bij schrijven van 30 Maart 1937, no. 669, zijn naar het oordeel van den Raad van weinig of geen beteekenis. Daar wordt alleen het bezwaar gevoeld, dat de markten "Kunnen" samenvallen op Donderdag. Van een meerder of minder marktbezoek wordt niet gesproken. Mede met het oog op den grooten afstand, welke deze gemeenten van elkaar verwijderd liggen, mag worden aangenomen, dat uitbreiding van het aantal

tal

tal marktdagen te Heino geen invloed zal hebben op de markten te Markelo.

Ten slotte resten de bezwaren der gemeente Raalte, waarop betrekking heeft het schrijven van Burgemeester en Wethouders dier gemeente d.d. 23 Maart 1937, 2e Afdeling, no. 1203/54.2.

Laatstgenoemd Bestuur geeft eene opsomming van het daar ter markt aangevoerde, maar ten eerste wordt betwist of de aldaar te houden markten het beeld geven van die te Heino.

Eene soortsgewijze opsomming te geven van hetgeen ter markt wordt aangevoerd, is gemakkelijk te doen, doch naar de bescheiden meening van den Raad en van ons College zou eene vergelijking der "aantallen" aangevoerde stuks vee zeer ten nadeele van Raalte uitvallen, indien deze gemaakt werd; tusschen laatstgenoemde en onze gemeente.

Naar het oordeel van den Raad zal dan ook moeilijk ontkend kunnen worden, noch door het een, noch door het ander der hiervoor genoemde Gemeentebesturen, dat de nieuw in te voeren marktdagen op de allereerste plaats ten goede zullen komen aan den handel in het algemeen en dat de nieuwe regeling weinig of geen afbreuk zal kunnen doen aan de elders te houden markten. Derhalve wordt vertrouwd, dat Heeren Gedeputeerde Staten het gemotiveerde van 's Raadsbesluit zullen aanvaarden en eene goedkeuring wel willen doen bevorderen.

Burgemeester en Wethouders der gemeente HEINO,

De Secretaris,

De Burgemeester.

O V E R Z I C H T betreffende aanvoer van vee enz. op de markt te H E I N O, over de jaren 1934, 1935 en 1936

Jaren, waar- over de op- gave loopt	Runderen	Varkens, w.o. begre- pen biggen	Hoender- en eenden- eieren	Kippen	Jonge hanen	Kievits- eieren
1934	1270	6423	5.445.000	723	980	-
1935	1474	4968	5.505.000	647	537	1330
1936	1287	5671	5.480.000	1596	1263	1500

Behoort bij het schrijven van Burgemeester en Wethouders der gemeente H E I N O, dd. mei 1937

En toen werd er toch goedkeuring verleend tot uitbreiding van de Heinose markt. De gemeenten Dalfsen, Hellendoorn, Markelo, Raalte en Wijhe werd dienovereenkomstig bericht gezonden evenals De Overijsselsche Landbouw Maatschappij, de afdeling Overijssel van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond en de Aartsdiocesane Boeren- en Tuindersbond.

Slot

Misschien kunnen de ontwikkelingen aangaande de Heinose veemarkt, zoals die in latere jaren zijn geweest ook nog eens nader onder de loupe worden genomen. Voor dit moment wordt dit verslag besloten met de constatering, dat deze markt tenslotte toch een aflopende zaak bleek te zijn. Het gemeentebestuur zag zich helaas dan ook genoodzaakt haar per 1 januari 1957 af te schaffen, vanwege de teruggang van de belangstelling vooral tengevolge van de spectaculaire ontwikkeling van de veemarkt te Zwolle, die uitgroeide tot een der grootste van ons land. Getracht is een zo duidelijk mogelijk beeld te schetsen van het wel en wee van onze markt; uiteraard is het ondoenlijk volledig te zijn. In bovenstaand verslag zijn met name de bestuurlijke zaken van de kant van de gemeente naar voren gebracht.

J. Weerts

Bronnen: Archief gemeente Heino
Archief Omheining

RECTIFICATIES

In het Vidalnummer van september j.l. zijn tot onze spijt helaas enkele storende fouten geslopen, waarvoor wij gaarne verontschuldiging vragen:

- * blz. 76, 13e regel van boven: f 53.300.- hoort te zijn f 5300.-
- * blz. 85, 12e regel van onderen: blz. 45 wijzigen in blz. 89

BEZORGING OMHEINING

Meer dan 500 exemplaren van ons contactblad worden telkens door vrijwilligers bij u thuis bezorgd. Behalve door de bestuursleden gebeurt dat - geheel belangeloos! - door de volgende personen:

Mevr. R. Elshof en de heren J.W. Bonhof, C. Compaan, W.L. van Dam, W. Grootenhuis, R. Meindersma, G.J. Middelkamp en H. Snel.

Bijna allen doen dit reeds vanaf de oprichting van onze vereniging, dus al meer dan 8 jaar. Wij zijn buitengewoon dankbaar, dat zij zich op deze wijze voor onze vereniging inzetten.

Inleiding

"De Bendijk" of "De Vloo"

Een rare bijnaam.

Toen we pas in Heino waren komen wonen, vroeg men mij weleens: "Waar woon je?" Dan antwoordde ik: "Aan de Kastanje, tegenover Gradus Nijenhuis". "O, tegenover de Vloo", was dan dikwijls het antwoord. En er werd aan toegevoegd: "Vraag het maar niet aan hem, hoe hij aan die bijnaam komt, want dan wordt hij misschien nog kwaad!" Het bleef voor mij een onbeantwoorde vraag, hoe hij aan die rare bijnaam was gekomen.

In de begintijd zwaaiden Nijenhuis en ik elkaar gedag. Later maakten wij af en toe een praatje, maar nu ga ik bij hem buurten en lees ik zijn boerenvakblad.

Op een gegeven moment vroeg ik hem: "Hoe kom jij nou aan die bijnaam de Vloo". Gradus moest het antwoord schuldig blijven. Hij had het vroeger aan zijn vader gevraagd, maar die wist het ook niet. En zijn broer Jan aan de Rozendaelseweg evenmin. Bij een van mijn bezoeken aan het Rijksarchief te Zwolle kwam ik in een akte van notaris Spitsen van oktober 1882 het volgende tegen:

"een stuk hooi- of weiland tegen de katerstede De Vloo, kadastraal bekend als sectie C nummer 92, hooiland groot een bunder 90 roeden 30 ellen"

Die katerstede staat op het Kadastraal Minuutplan Heino anno 1818 onder nummer C 94 vermeld als Den Bendijk. Dat bleek evenwel niet de boerderij te zijn waar Gradus Nijenhuis nu woont, maar dat zal u in het vervolg van dit verhaal wel duidelijk worden.

Ik besprak het vorenstaande met mevrouw Pruim en de heer Van der Klippe en wij besloten om deze zaak eens uit te zoeken. Nou, daar gaan we dan: terug in het verleden!

C.D.C.

De familie Nijenhuis

In Heino kent men twee families Nijenhuis, de een met als bijnaam "de Vlo" en de ander met als bijnaam "de Oele". Deze bijnamen dateren uit de vorige eeuw en worden gebruikt om onderscheid te maken tussen deze twee families, die beide rooms-katholiek zijn. Waaraan men deze bijnamen te danken heeft, is ons nog niet geheel duidelijk. Mocht een van de lezeressen of lezers ons daarin duidelijkheid kunnen verschaffen, dan vernemen wij dat graag.

De Heinose stamvader van de familie Nijenhuis (de Vlo), waarover we in dit artikel schrijven, is ene **Teunis Willems** ook wel **Antonii Wilhelmi** genaamd. Hij is afkomstig uit Haarle, gemeente Hellendoorn en trouwt op 22 januari 1776 in de R.K. kerk te Raalte met **Lucretia Willems** van de oude Wolthaer, zodoende ook wel **Lucretia Wolthaar** genoemd.

Ze vestigen zich op "De Telgenbosch" gelegen aan de Nieuwe Wetering, in de buurtschap Wegterholt, gemeente Wijhe, dus net over de grens van de gemeente Heino. Kerkelijk zijn ze gericht op de R.K. kerk te Lierderholthuis, gemeente Heino.

"De Telgenbosch", volgens de kerktekening van de Ned. Herv. Kerk van Heino d.d. november 1805 ook "De Roddenhof" genoemd, lag aan de Nieuwe Wetering tegenover de behuizing van nu G.W. Kloeze-man jr., Wechterholt 27. Het boerderijtje is jaren geleden afgebroken en de laatste bewoners waren de familie Eikenaar.

Teunis Willems wordt ook wel **Teunis Nijenhuis** genoemd, waarschijnlijk omdat hij in de buurt van het kasteel "Het Nijenhuis" woont.

Ook de boerderij waarop hij woont wordt in plaats van "De Telgenbosch" wel 't plaatsje "Nijehus" genoemd of "an 't Gerrit Nieuwenhuis" of "Nienhuis bij Erve Hesmans".

Het erve "Hesmans", later "De Tichelhof" genoemd, omdat in 1827 Gerrit Tichelhof "Het Hesmans" koopt, ligt nog aan de Nieuwe Wetering. Momenteel woont er de familie Bosman, Wechterholt 10.

In juli 1787 overlijdt **Teunis Willems** en hij wordt op 3 augustus 1787 in Heino begraven. Voogden over zijn kinderen worden de burens Albert Hesman en Zwier Gerrits (11 april 1788).

Teunis Willems

gehuwd: 22 januari 1776 R.K. Raalte Antonius Wilhelmi van Gerrit Evers te Haarle met **Lucretia Wilhelmi** van de Oude Wolthaer.

kinderen:

1. **Maria**, gedoopt 3 december 1776 R.K. Lierderholthuis
huwt 12 juli 1801 met Evert Lucas Rosendal
2. **Wilhelmus** gedoopt 24 augustus 1779 R.K. Lierderholthuis
overleden 20 maart 1855 te Heino
3. **Joannes**, gedoopt 12 februari 1782 R.K. Lierderholthuis

Na het overlijden van haar man hertrouwt **Lucretia Willems** op 27 april 1788 in de R.K. kerk te Lierderholthuis met **Teunis Frederiks** (Pelman). Verwarrend is, dat deze tweede echtgenoot ook Teunis Nijenhuis wordt genoemd. Waarschijnlijk omdat men voorlopig op 't plaatsje "Nijehus" blijft wonen.

Dan vertrekt men, in ieder geval voor 1795, naar de gemeente Heino, want bij de volkstelling van 1795 vinden we hen terug in het derde of Holtermans- of Rozendalsrot en in 1811 bij de volkstelling in het huis nr. 81 (wat gelegen heeft aan de Rozendaelseweg tussen de families Logtenberg en Neppelenbroek ter hoogte van de familie Hofmeijer).

Lucretia Wolthaar en Teunis Nijenhuis (Pelman) overlijden kort na elkaar; Lucretia op 1 januari 1832, 88 jaar en Teunis op 6 januari 1832, 83 jaar oud.

Zoon Willem (Wilhelmus), die bij zijn ouders is blijven wonen, trouwt op 26 januari 1815 te Heino met **Antonia Tijes**. Na zijn huwelijk vertrekt hij met zijn vrouw en zijn ouders naar de boerderij "De Bendijk" aan de Paalweg.

Achtergevel "De Vloo"

De eigenaar van "De Bendijk" de heer Marten van den Beld houdt op 4 februari 1815 erfhuis, maar blijft wel met zijn vrouw op "De Bendijk" wonen. Hij overlijdt in 1817 en zij in 1825. Op 28 november 1825 wordt dan door de erfgenamen van Vrouwe Rudolfina Knoppert, weduwe van Marten van den Beld, de katerstede "Den Binnendijk" die bij Heino is gelegen aan **Willem Nijenhuis** verkocht, die deze katerstede al in huur heeft (zie verderop).

Willem Nijenhuis

- gedoopt: 24 augustus 1779 R.K. Lierderholthuis
 geboren: op "De Telgenbosch" te Wegterholt, gemeente Wijhe
 overleden: 20 maart 1855 te Heino
 beroep: bouwman
 huwelijk: 1e huwelijk op 26 januari 1815 te Heino met **Antonia Tijes** (ook wel Teune Aalvanger genoemd), geboren 25 juli 1785 te Dalfsen, overleden 27 mei 1820 te Heino.
 2e huwelijk op 31 december 1828 te Heino met **Johanna Nijenhuis**, geboren 11 mei 1795 te Raalte, overleden 27 april 1866 te Heino.
- kinderen: 1. **Antonia**, geboren 14 november 1815 te Heino
 2. **Anthony**, geboren 22 december 1830 te Heino overleden 11 januari 1836 te Heino
 3. **Gerhardus**, geboren 19 februari 1833 te Heino overleden 6 januari 1892 te Heino
 4. **Lucas**, geboren 19 juli 1835 te Heino overleden 7 september 1898 te Heino

De enige, die trouwt is Gerhardus.

Lucas Nijenhuis, landbouwer op de katerstede "Den Bendijk" of "De Vloo", benoemt op 21 oktober 1883 bij testament, opgemaakt door notaris Rudolph Spitsen te Heino, als zijn erfgenamen zijn broeder Gerhardus Nijenhuis en diens vrouw Hendrika Cents.

Gerhardus trouwt evenals zijn vader en als zijn grootmoeder twee keer.

Gerhardus Nijenhuis

geboren: 19 februari 1833 te Heino

overleden: 6 januari 1892 te Heino

beroep: landbouwer

huwelijk: 1e huwelijk op 25 april 1867 te Heino met **Johanna Spijkerman**, geboren omstreeks 1837 te Raalte, overleden 30 juli 1870 te Heino.

2e huwelijk op 5 januari 1871 te Heino met **Hendrika Cents**, geboren omstreeks 1842 te Hellendoorn, overleden 26 januari 1918 te Heino.

- kinderen:
1. **Jan Willem**, geboren 25 november 1868 te Heino
overleden 5 augustus 1869 te Heino
 2. **Jan Willem**, geboren 21 juni 1870 te Heino
overleden 2 mei 1956 te Heino
 3. **Johanna**, geboren 22 december 1871 te Heino
huwt met Theodorus Willemsen en vertrekt naar Raalte
 4. **Bernardus**, geboren 25 maart 1873 te Heino
overleden 2 juli 1873 te Heino
 5. **Berendina**, geboren 23 november 1874 te Heino
overleden 19 oktober 1886 te Heino
 6. **Johannes**, geboren 25 februari 1877 te Heino
overleden 24 maart 1920 te Heino
ongehuwd - landbouwer op "Den Bendijk"
 7. **Johanna**, geboren 31 december 1880 te Heino
overleden 14 mei 1883 te Heino
 8. **Maria**, geboren 31 december 1880 te Heino
overleden 8 juli 1883 te Heino

Jan Willem en Johanna Nijenhuis trouwen kort na elkaar.

Johanna op 14 mei 1904 en Jan Willem op 28 mei 1904, beiden te Heino. Jan Willem zet de traditie voort en trouwt eveneens twee keer.

Jan Willem Nijenhuis

geboren: 21 juni 1870 te Heino

overleden: 2 mei 1956 te Heino

beroep: landbouwer

huwelijk: 1e huwelijk: 28 mei 1904 te Heino met **Willemina Maria Bruggeman** geboren 10 januari 1877 te Zwollerkerspel, overleden 21 november 1910 te Heino.

2e huwelijk: omstreeks 1916 met **Berendina Hekkink**, geboren 2 februari 1880 te Raalte, overleden 18 december 1956 te Heino.

- kinderen:
1. **Johanna Gerritdina**, geboren 28 juni 1906 te Heino
overleden 23 april 1918 te Heino
 2. **Gerritdina Maria**, geboren 10 mei 1908 te Heino
overleden 11 januari 1947 te Heino
ongehuwd - woonde op "Den Bendijk"
 3. **Hendrika Gerharda**, geboren 5 september 1910 te Heino
overleden 12 augustus 1915 te Heino
 4. **Wilhelmus Johannes**, geboren 10 december 1916 te Heino
overleden 29 april 1969 te Heino
ongehuwd - woonde op "Den Bendijk"
 5. **Johannes Gerhardus**, geboren 19 januari 1918 te Heino
gehuwd met Hendrika S.W. Duteweerd
woont Rozendaelseweg 12a te Heino
 6. **Grada Hendrika**, geboren 19 januari 1918 te Heino
overleden 5 september 1918 te Heino
 7. **Gerhardus Johannes**, geboren 21 oktober 1919 te Heino
ongehuwd - landbouwer - woont Bendijksweg 28 te Heino

Jan Willem Nijenhuis, 1870-1956

Berendina Nijenhuis-Hekkink, 1880-1956

Sinds 1825, toen Willem Nijenhuis de boerderij "Den Bendijk" kocht, heeft de familie Nijenhuis steeds op deze boerderij gewoond. De laatste bewoners waren: Gerritdina Maria, Wilhelmus Johannes, Johannes Gerhardus en Gerhardus Johannes Nijenhuis.

Toen Gerritdina Maria in 1947 overleed en Johannes Gerhardus in 1951 trouwde, bleven de beide broers Willem en Gradus op de boerderij "Den Bendijk" (ook wel "De Vloo") aan de Paalweg wonen. Na enige tijd vertrok Gradus naar boerderij de Vrede thans Bendijksweg 11 en later naar Bendijksweg 28, waar hij nu nog woont. Zijn bijnaam is hij, zoals in de inleiding reeds gemeld, nooit kwijt geraakt.

Willem bleef op het ouderlijk huis wonen; deels werkte hij op de boerderij en deels op de proefboerderij "Aver Heino". Echter, op 16 april 1969 's avonds, toen Willem bij zijn broer Jan aan de Rozendaalseweg op bezoek was, verwoestte een felle, uitslaande brand de gehele boerderij. Deze is niet weer opgebouwd. Willem kwam kort na de brand, nl. op 29 april 1969 plotseeling te overlijden.

De verwoestende brand op 16 april 1969

Katerstede "De Bendijk" en haar bewoners

De naam "Den Bendijk" hebben wij ook aangetroffen als "Den Benedijk" en "Den Binnendijk".

Genoemde katerstede (boerderij) moet van respectabele leeftijd zijn geweest, want op 20 januari 1709 laat ene Roelef Benedijck zijn zoon Henricus dopen in de Ned. Herv. Kerk van Heino. Deze zoon Henricus, ook Hendrik Roelofs genoemd, trouwt met Anna Jansen Olthofs en bij de doop van hun kinderen wordt steeds vermeld: wonende op den Benedijk.

Gisteravond in Heino

Uit de Zwolse Courant van 17 april 1969:

Rundvee omgekomen bij felle boerderijbrand

(Van een onzer verslaggevers)

HEINO — Een felle uit-slaande brand heeft gisteravond in nauwelijks een half uur tijd de boerderij van de landbouwer W. ...-enhuis aan de Bendijk, op te Heino volledig in de as gelegd. Elf koeien, een aantal pinken, enkele biggen en een paard kwamen in de laaiende vuurzee om. De schade loopt in de tienduizenden guldens. De eigenaar was tegen brandschade verzekerd.

Het vuur werd omstreeks tien uur door omwonenden ontdekt. De landbouwer, een alleenwonende vrijgezel, was op dat moment niet thuis. Daardoor ook

ontdekte men pas dat er iets aan de hand was, toen de vlammen al metershoog boven het rieten dak uit-sloegen. Toen ook kon er al geen sprake meer van zijn, dat het vee uit de brandende schuur zou kunnen worden gered. Ook de landbouw-inventaris en de in-boedel van de woning gingen volledig verloren.

De brandweer van Heino was met twee wagens binnen enkele minuten na de eerste melding aanwezig. Hoewel gehandicapt door het duister slaagde men er in binnen korte tijd water te geven. Veel was er echter niet meer te redden, zodat men zich — na de vuurhaard te hebben bedwongen — in feite kon beper-

ken tot het nablussen. De verwachting was overigens, dat men daarmee wel de gehele nacht bezig zou zijn.

Omtrent de oorzaak van de brand tastte men gisteravond — letterlijk en figuurlijk — nog volledig in het duister. De landbouwer verklaarde voordat hij was vertrokken het gas te hebben afgesloten. In de woning brandde alleen een kachel.

Tientallen inwoners van Heino spoedden zich na het brandalarm naar de plaats des onheils. De vrijwillige brandweer, die gisteravond voor het eerst in de praktijk van het nieuwe materieel gebruik maakte, had dan ook niet over belangstelling te klagen.

Volkstelling Heino 1748:

Velthoeker Rot

Roelof Bendijk en zijn vrouw Janna Jansen, levende uit de diaconie. Hendrik Roelofs, de zoon, met zijn vrouw Anna Jansen, bij welke door de diaconie een kind van een half jaar oud in kost is besteed.

Geertruit Hendriks, ouder dan 10 jaar.

Jan, Roelof en Berendina Hendriks, jonger dan 10 jaar.

De zoon Henricus, die na de volkstelling van 1748 wordt geboren, blijft tot plm. 1795 met zijn gezin op "De Bendijk" wonen en vertrekt dan naar de Nieuwe Roseboom of Slikkerbaard in Lenthe.

Volkstelling Heino 1795:

2de of Veldhoekerrot

Merten Willems - kater - 3 personen

Kerkstelling Ned. Herv. Kerk 1798:

Benedijk: Marten Willems met zijn echtgenote Aaltje Gerrits en zijn zoon Gerrit Martens.

Marten Willems en Aaltje Gerrits zijn omstreeks 1795 op "De Bendijk" komen wonen, afkomstig van het Blikkers in Lenthe.

Rond 1803 verhuizen ze met hun zoon Gerrit naar de Korte Bree bij het Erve Poortman aan de Zuthemerweg.

Vervolgens wordt op **6 juli 1803** voor de Scholtus van Heino, Hendrikus van Langen, de Allo-diale (= niet leenroerig) Caterstede "Den Bendijk" genaamd, verkocht aan Marten van den Beld en zijn echtgenote Rudolphina Stephana Knoppert.

De verkopers zijn Jacomina Egberts, weduwe van Hendrik Willem Brinkhuis, haar dochter Janna Brinkhuis en haar man Gerrit ter Haar.

Marten van den Beld en zijn vrouw gaan op "Den Bendijk" wonen. Waarschijnlijk vanwege hun leeftijd verpachten ze de boerderij omstreeks 1815 aan Willem Nijenhuis, waarbij ze echter zelf wel op de boerderij blijven wonen. Willem Nijenhuis vestigt zich daar met zijn vrouw en zijn ouders eveneens (zie voor).

Marten van den Beld overlijdt op 30 augustus 1817 te Heino op "Den Bendijk", 66 jaar oud. Zijn vrouw Rudolphina Stephana Knoppert overlijdt 31 augustus 1825, 83 jaar oud eveneens op "Den Bendijk".

Op 14 november 1825 wordt ten huize van Gerrit Jan Tijhaar, kastelein in de Lenter School, Buurtschap Lente, Gemeente Dalfsen, door Meester Alexander Carel Bouwmeester, openbaar notaris, residerende te Dalfsen, overgegaan tot de voorlopige toewijzing van de Katerstede Den Binnendijk genaamd, gelegen bij Heino, zoals bij Willem Nijenhuis in huur wordt gebruikt.

Derk Blom, timmerman te Heino, zet in voor f 1206.-

Derk Blom, timmerman te Heino, hoogt met f 50.-

Bernardus Josephus van Sonsbeeck, hoogt met f 100.-

f 1356.-

Er wordt overgegaan tot voorlopige toewijzing aan de heer Bernardus Josephus van Sonsbeeck voor de somma van f 1356.-.

Verkopers zijn de erfgenamen van wijlen Vrouwe Rudolfina Knoppert, weduwe van wijlen de heer Marten van den Beld.

Op 28 november 1825 wordt ten huize van Gerrit Jan Tijhaar, kastelein in de Lenterschool, Buurtschap Lente, gemeente Dalfsen, door notaris A.C. Bouwmeester verkocht de Katerstede Den Binnendijk bij Heino gelegen.

Voorgevel "De Vloot"

Verkopers zijn de erfgenamen van wijlen vrouwe Rudolfina Stephana Knoppert, overleden te Heino op 31 augustus 1825, weduwe van wijlen Marten van den Beld.

Er zijn een tiental erfgenamen, die recht hebben op de erfenis. Bernardus Josephus van Sonsbeeck treedt op namens de erfgenamen. Hij wordt door allen bij volmacht gerechtigd verklaard om de katerstede De Binnendijk te verkopen.

Een der erfgenamen, Engelbertus Barnardus Johannes Knoppert, 1e luitenant bij de 12e afdeling Infanterie in Garnizoen te Namen (thans België) heeft een door de Burgemeester van Namen gelegaliseerde volmacht.

De Heer Bernardus Josephus van Sonsbeeck heeft ingezet voor	f 1356.-
Derk Blom, timmerman te Heino hoogt	f 50.-
Berent Uitzetter, landbouwer onder Dalfsen hoogt	f 50.-
Derk Blom, timmerman te Heino, hoogt	f 5.-
Berent Uitzetter, landbouwer onder Dalfsen hoogt	f 10.-
Willem Nijenhuis, bouwman te Heino, hoogt	f 5.-
	f 1476.-

Wanneer verder niemand meer wenst te hogen, volgt de definitieve toewijzing aan Willem Nijenhuis.

Hij heeft zodoende gekocht de katerstede "Den Binnendijk" genaamd, gelegen in Heino, bestaande uit het huis no. 25, berg en varkenshok, bouw- en groenland en tesamen groot 4 bunders, een en dertig roeden, hebbende ten oosten de weg, ten zuiden de weg, ten noorden Klaas van den Berg en ten westen Stereman.

Aangezien Willem Nijenhuis niet in het bezit is van de benodigde gelden, sluit hij op 4 juli 1826 een lening met hypotheek af.

De akte wordt opgesteld door notaris Jacobson te Wijhe en het geld wordt geleend van de heer Jan Hendrik Kloosterman, koopman te Heino.

Vanaf 1825 tot april 1969 is de familie Nijenhuis eigenaar van "De Bendijk". Helaas gaat zoals we lazen, op 16 april 1969 de boerderij in vlammen op en daarmee is "De Bendijk" uit Heino verdwenen.

Alleen de naam Bendijksweg herinnert nog aan deze boerderij.

C.D. Compaan
D. v.d. Klippe
J.K. Pruim-Reinders

Bronnen:

Rijksarchief in Overijssel te Zwolle:

- Notarieel archief - Notaris G.W. Jacobson te Wijhe; inv.nr. 19 (erfhuys door Marten van den Beld in 1815)
- Zelfde notaris, reg.nr. 1455 (lening met hypotheek door Willem Nijenhuis in 1826)
 - Zelfde notaris; inv.nr. 4520 (verkoop van het Hesmans in 1827)
 - Notaris Mr. A.C. Bouwmeester te Dalfsen; rep.nr. 1604 en 1609 (verkoop van Den Bendijk in 1825)
 - Notaris R. Spitsen te Heino; rep.nr. 4884 (testament van Lucas Nijenhuis in 1883)

Rechterlijk archief

Wijhe - Inventaris nr. 18 bladz. 228 (voogdijstelling kinderen Nijenhuis)

Rechterlijk archief

Heino - Inventaris nr. 11 (verkoop van Den Bendijk in 1803)

Kadastraal Minuutplan Wijhe, sectie B, Wegterholt, anno 1832

Gemeente Archief Heino:

Bevolkingsregisters en burgerlijke stand

Archief Heemkundevereniging "Omheining"

Doopt- (waarin kerkstellingen), trouw- en begraafregisters van Heino

Volkstelling 1795 en 1811

SPREKENDE FOTO'S (11)

Fennigje Stegeman wordt te Heino geboren op 12 maart 1862 als dochter van Gerrit Stegeman en Johanna Meijerman. Zij is de zesde van tien kinderen.

Ten tijde van haar geboorte wonen haar ouders op 't Grootboers in Lente, het huidige Dalfserweg 1 te Heino. Op deze boerderij vestigen haar overgrootouders, Hendrik Stegeman en Berendine Alberts, zich omstreeks 1797; daar wonen haar grootouders Derk Stegeman en Hermina Gerrits, haar ouders wonen er tot ongeveer 1871. In die periode verhuizen zij naar Parallelweg 3 in Heino.

Berend van Essen, afkomstig uit de Buurtschap Tongeren, gemeente Wijhe en aldaar geboren op 30 januari 1859 trouwt op 5 oktober 1882 te Heino met Fennigje Stegeman.

De eerste vijftien jaren van hun huwelijk zijn ze woonachtig in de buurtschap Tongeren, doch op 25 november 1897 komen ze met hun kinderen naar Heino en gaan inwonen bij haar vader Gerrit Stegeman, dagloner en klompenmaker, inmiddels weduwnaar en 75 jaar oud, aan de Parallelweg 3 te Heino.

Fennigje Stegeman en Berend van Essen
op hun 50e trouwdag d.d. 5 oktober 1932

Uit het huwelijk van Berend van Essen en Fennigje Stegeman worden elf kinderen geboren, van wie er zes op jonge leeftijd overlijden.

De vijf kinderen, die in leven blijven zijn:

1. **Hermannes**, geboren 28 februari 1882 te Heino; tijdens zijn leven woonachtig in Enschede.
2. **Willemina Johanna**, geboren 25 april 1889 te Wijhe; zij trouwt met Jan van Dorth en blijft te Heino wonen.
3. **Johanna**, geboren 8 december 1890 te Wijhe; zij trouwt met Herman Morrenhof en vertrekt na haar huwelijk naar Wijhe.
4. **Gerrit**, geboren 10 juli 1894 te Wijhe; komt weer terug op het adres Parallelweg 3 in 1921.
5. **Derk**, geboren 30 oktober 1901 te Heino, blijft aan de Parallelweg 3 te Heino wonen.

Berend van Essen overlijdt 2½ jaar na zijn 50e trouwdag op 11 april 1935 te Heino op 76-jarige leeftijd. Zijn echtgenote overlijdt enkele jaren later en wel op 7 januari 1941 op 78-jarige leeftijd eveneens te Heino.

De beide zonen Gerrit en Derk van Essen, klompenmakers van beroep, en de kleinzoon Berend van Essen zijn dan nog woonachtig in het ouderlijk huis.

Zoon **Gerrit van Essen** trouwt op 26 augustus 1915 te Heino met Derkje Weulink, een dochter van klompenmaker Albert Weulink. Ze krijgen twee zonen: Berend, 25 januari 1916 te Heino, en Albert, 22 juli 1920 te Heino. Helaas overlijdt Derkje Weulink enkele maanden na de geboorte van haar tweede zoon op 23 november 1920 te Heino, nog maar 29 jaar jong.

Zodoende wordt Albert na het overlijden van zijn moeder in het gezin opgenomen van zijn tante en oom, Willemina Johana van Essen en Jan van Dorth, die te Heino gewoond hebben aan de Bendijksweg, de Stationsweg en de Raalterstraat.

Een jaar na het overlijden van zijn vrouw gaat Gerrit van Essen, wonende aan de Zwolseweg 34, met zijn zoon Berend bij zijn ouders aan de Parallelweg 3 wonen. Albert blijft bij zijn tante en oom.

Wanneer zijn ouders, Berend en Fennigje van Essen-Stegeman, al overleden zijn, hertrouwt **Gerrit** op 30 oktober 1941 te Heino met Derkje Gesina Johanna Hageman, een dochter van klompenmaker Dirk Jan Hageman. Aan de Parallelweg 3 wonen dan Gerrit van Essen met zijn echtgenote en zoon, en zijn broer Derk.

Derk van Essen overlijdt op 12 maart 1958 te Heino, 56 jaar oud en ongehuwd.

Zoon Berend trouwt met Hendrika Antonia de Graaf en gaat aan de Prins Bernhardstraat 25 wonen; hij overlijdt op 30 oktober 1975 te Heino. Gerrit van Essen overlijdt op 29 december 1964; zijn weduwe D.G.J. van Essen-Hageman blijft tot februari 1970 aan de Parallelweg wonen, dan verhuist zij naar de Kon. Julianastraat 7 te Heino.

Momenteel woont de familie Haarman op het adres Parallelweg 3.

J.K. Pruim-Reinders

Bronnen:

Gemeente-archief Heino: Burgerlijke stand en bevolkingsregisters.

Op 30 november 1893 schrijft de heer Leistikow, hoofd van de openbare school, aan burgemeester en wethouders van Heino, dat de schoolpomp op het plein reeds bevroren is geweest. Hij vraagt:

'Gaarne zou ik zien, dat de schoolpomp haar wintertenuue aankreeg. Mag ik U bij 't bekleeden der pomp echter doen opmerken, dat de kast om de pomp te klein is, zoodat er niet genoegzaam bladeren of iets dergelijks tusschen pomp en kast kunnen geborgen worden, 't geen oorzaak is, dat nu al jaren achtereen de pomp 's winters toch bevroest.'

BRON: archief gem. Heino

v.d.V

UUT DE OLDE DEUZE

DE SUKERBELT

In het themanummer van september, het Vidalnummer, wödden eschreven över het boerderiejgie de Lorre. Mär volgens mie had det ok wel de naeme van de Sukerbelt 1).

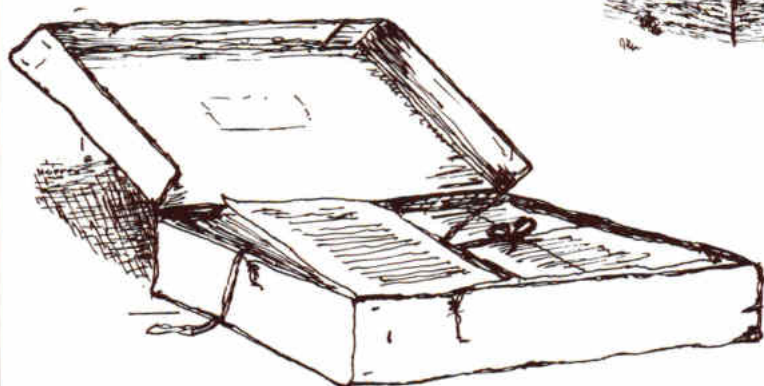
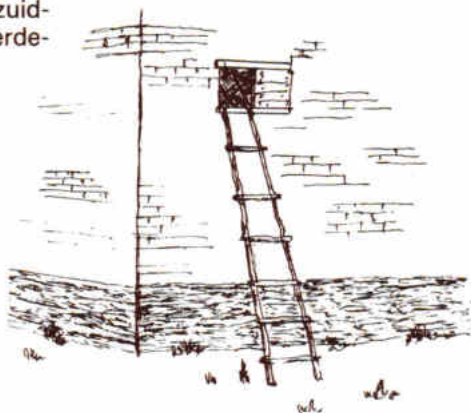
Mien grofvae, Chr. Kruisdijk was det, die hef doar ewoond van 1896 töt 1906. En die had 't ok altied över de Sukerbelt. Hee heuld er bieste en kippen.

De koenen stunnen vaste an stalreppels. Die stalreppels zaten met het onderèende in een gat in een balke op de grond, het grondholt of knieholt. De bōvenkante zat ok vaste an een balke, det was de stekrieje. En doar lagen de balken van de hilde op, de ruimte bōven de koestal. Een gedeelte van die hilde was 't hoenderrikke. Doar zaten 's nachens de kippen op stok en doar stunnen ok de legnōsten. Zie konden deur een hoendergat noa buten. Det gat zat in de achtermure op zo'n anderhalve meter bōven de grond. En doar stund een leddertie tegen an, woar as ze op en of konnen. Der zat een schufien veur, det 's oams dichte wōdden 'doan en 's maens weer lös.

Det hoendergat is in 't olde huussie de Sukerbelt nog altied te zien.

J.W. Bonhof

1) Naspeuringen hebben aan het licht gebracht, dat "Sukerbelt" inderdaad in gebruik was, maar dan alleen als veldnaam van een stukje land iets ten zuidwesten van "de Lorre", niet als naam van het boerderijtje zelf. (P.W.)

WIE IS WIE?

Deze foto is ter beschikking gesteld door Mw. Ulderink-Stegeman en is genomen bij smederij Berkhof (nu Geschenkenhuis Linthorst). De vraag is wie herkent de personen op deze foto?

WIE WAS WIE?

Op de foto in het juni-nummer zijn weer een aantal reacties binnen gekomen en wel van de volgende personen: Mw. v.d. Kolk-Horstman, Mw. Voortman-Jolink, Dhr. W. Dekker, en Mw. Katerstede-Valk. De namen zijn als volgt.

Bovenste rij: Mans Jolink, Albert Slotman, Hendrik Tuten, Albert Wienen, Herman v.d. Kolk.

2e rij: Herman Horstman, Derk Morrenhof, Dina Morrenhof, Janna Wienen, Albert Jan Jolink, Jan Willem v.d. Kolk.

3e rij: Dina Kruisdijk, Anna Kolk, Gerrigje Slotman, Manna Tuten, Anna Klompjan, Jennigje Kolk, Gerrigje Jonkman, Daatje Wienen, Riek Tuten.

4e rij: Mientje Heuska, Marie Horstman, Mina Valk, Betje ter Hennep, Gerrigje Morrenhof, Mientje Kolk, Diekie Schiphorst.

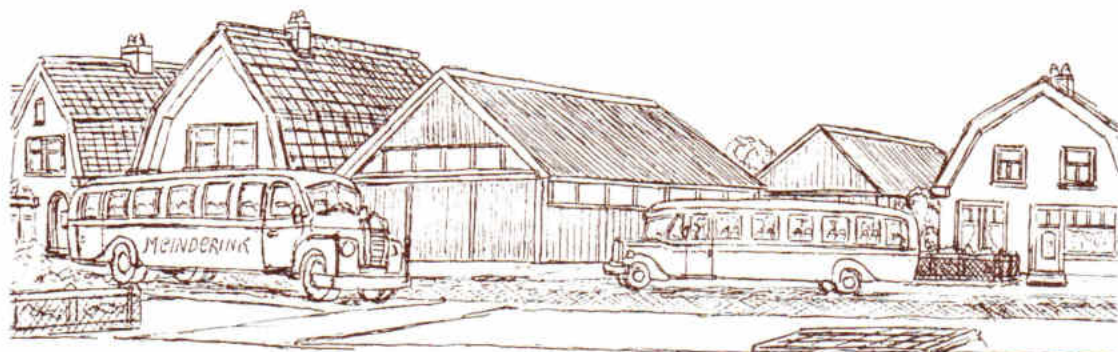
5e rij: Ap Kolk, Ap v.d. Berg, Anton Jonkman, Albert Meijerman, Dirk Slotman, Willem Schiphorst, Jan Tuten. De foto is genomen in 1923 of 1924.

Onderwijzer, dhr. Hendriks, onderwijzeres: mej. Veldboom.

Hartelijk dank aan allen die reageerden.

M. Stavorinus Kon. Julianastraat 17 Heino Tel. 05729-2586

Zo was het ±1938.
Herkent u dit plekje?
Bel ons eens (tel. 2586)

Omheining
wenst alle lezers goede kerstdagen
en een gelukkig 1990

VAN DE BESTUURSTAFEL

- * Eind 1989/begin 1990 verhuizen wij van een vergaderkamer in de linkervleugel van de voormalige dubbele lagere landbouwschool aan de Marktstraat, naar een grotere ruimte in de rechtervleugel van dezelfde school.
Uiteraard zijn wij hier erg blij mee omdat wij dringend aan meer ruimte toe waren.
Onze uitgaven zullen hierdoor echter aanmerkelijk stijgen en daarom heeft onze vereniging uw hulp nodig.
"Hoe en Waarom" hebben wij uiteengezet op een afzonderlijk inlegvel, dat U in dit contactblad aantreft.
- * In verband met het bovenstaande hebben de aanwezige leden op de thema-avond van 25 september jl. het eerste kopje koffie zelf betaald.
De traditie, vanaf de oprichting gegroeid, dat de vereniging het eerste kopje koffie voor haar rekening neemt, is hiermee ten einde.
Op de thema-avond, met als onderwerp oud-burgemeester G.J.G. De Vidal de Saint Germain, waren 150 leden aanwezig.
- * Gaarne wijzen wij onze lezers op het Overijssels Contactbericht, het kwartaalblad van de sector geschiedenis en cultuurbeheer van de Culturele Raad Overijssel.
Het blad bevat een groot aantal rubrieken, o.a. Historie en Musea, Monumenten in Overijssel (kerken, kastelen, molens, boerderijen, enz.) en Boekennieuws. Verder geeft het een overzicht van de artikelen over streekgeschiedenis, die in Overijsselse periodieken verschijnen.
De abonnementsprijs bedraagt slechts f 19,50 per jaar, terwijl losse nummers f 5,90 (inclusief verzendkosten) kosten. Voor meer informatie, een abonnement of een gratis proefnummer kunt u zich wenden tot de Culturele Raad Overijssel, Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle. Telefoon 038-537527.
- * De werkgroep Natuur en Milieu heeft een verbeterd boekje samengesteld over de kruidentuin en over het gebruik ervan, met als titel "Allegardje".
Het boekje is verkrijgbaar bij de vereniging voor f 5,00.
- * Eveneens zijn nog verkrijgbaar:
De dialektbundeltjes "Op zien Heino's" deel 2 en 3 à f 5,00.
Het boek "Heino in crisisjaren en oorlogstijd" à f 17,50.
Diverse contactbladen "Omheining" van voorgaande jaren.
- * Ter reproductie.
Van de heer Grit, de heer Hoppen, mevrouw Smit-Overmars en de heer Polstra mochten we foto's lenen om over te fotograferen.
- * Schenkingen.
Van Mevrouw J. de Boer-Soldaat een mand van wilgetenen en een achterholt.
Van de heer P.E. van Eijdsen een boek voor de bibliotheek.
Van de heer A. Mulder het boek "Boerderijnamen" van P. Vinc van Wijk.
Van de heer W.A.J. Oosterkamp een diadoos met toebehoren.
Van de heer L. Westerhof de programmaboekjes van het zangconcours te Hellendoorn op 7 en 8 juli 1939 en het zangconcours te Wapenveld op 5 juli 1961.
Van de heer P. Sinnige een oud paardetuig.
Van mevr. Holsappel-Hartkamp een Algemeen Handelsblad van 10 mei 1940.
Al deze gevers uit Heino weer onze hartelijke dank.
Van mevrouw Sijkens Smit-Kipp te Hattem een groot aantal foto's uit de jaren rond 1940 toen zij wijkverpleegster te Heino was.
Van pastoor F.W. Roeloffzen te Lierderholthuis het keurboek van de stad Steenwijk met een door hem vervaardigde lijst van woordverklaringen.
Ook deze laatste gevers onze hartelijke dank.